

Dit boek gaat over de naoorlogse wijk Mariahoeve in Den Haag. De geschiedenis wordt verteld in nostalgische beelden van een lege wijk in aanbouw. Bewoners vertellen hun verhalen, over het optimisme waarmee de wijk startte en halen herinneringen op aan de tijd dat de wijk begon. Ook mensen die zich later in de wijk gevestigd hebben komen aan het woord.

Behalve de geschiedenis komen zorg en welzijn, kerken en scholen, verkeer en vervoer, bedrijfsleven en vrije tijd aan de orde. En in het hoofdstuk toekomst vertellen betrokkenen van gemeente en corporaties over hun plannen met de wijk.

Veel kunst vindt u in dit kijkboek: de aquarellen van Anneloes Groot en de beelden waarmee de wijk rijk bedeed is. Uniek is het inkijkje in de geschiedenis van de bewoners die hun privéfoto's afstonden voor dit boek.

Vijftig jaar wonen in Mariahoeve

Anneloes Groot Mariët Herlé

Vijftig jaar wonen in Mariahoeve

Laatste nieuwe woonwijk omstreeks 1961 klaar

Merkwaardig is daarbij, dat de gemeente Den Haag formeel niets meer in de melk te brokken had. Na de verwerping had zij de plicht binnen een jaar met een nieuw plan te komen. De oorlog verhinderde dat. Na de bevrijding hebben Gedeputeerde Staten zich, zoals de wet aangeeft, met de vaststelling van de toekomstige bebouwing belast. De zaak heeft iets pikants gekregen toen de treinstellen van ir Den Hollander zich niet meer tot bij de Scheveningse boulevard wilden laten zien. Alles kwam weer op losse schroeven te staan. Men kon nu immers beschikken over een gebied van bijna ideale afmetingen, 160 ha groot en gelegen tussen de Benoordenhoutseweg en de spoorlijn Den Haag—Amsterdam. Gemeente en Gedeputeerde Staten zouden ieder een deel van het terrein voor hun rekening moeten nemen..... Het laatste college toonde echter begrip voor de situatie. Daarom maakte de Haagse Dienst voor de Wederopbouw en Stadsontwikkeling één plan voor het geheel.

Meer variatie in bouwhoogte

Ieder van de twee, Gemeente en Gedeputeerde Staten, zullen een

vattingen zo volledig mogelijk moeten worden verwezenlijkt. Zomin als een schilder samen met tien opdrachtgevers een behoorlijk schilderij kan schilderen, zomin is het een planoloog mogelijk onder die omstandigheden een wijk te creëren, die in staat is aan te spreken door een eigen karakter

past, zij het dat de nadruk zal vallen op het woongebied voor de welgestelden. Dat is voornamelijk langs de Bezuidenhoutseweg gedacht. In het midden van de wijk is ruimte voor middenstandswoningen gereserveerd, terwijl vooral langs de spoorlijn arbeidershuizen zullen verrijzen. Zoals men ziet wordt hier ongeveer aangesloten op de situatie van het Bezuidenhoutkwartier.

Straataanleg in 1956?

In 1957 en misschien al in 1956 zal met de strataanleg begonnen worden. Aan de andere zijde van de stad, in Bouwlust en Vrederust, is men dan zo ongeveer daar-

voor de rest van de bodem behoort men zich over de bodem geen zorgen te maken.

Winkelwijk voor voetgangers

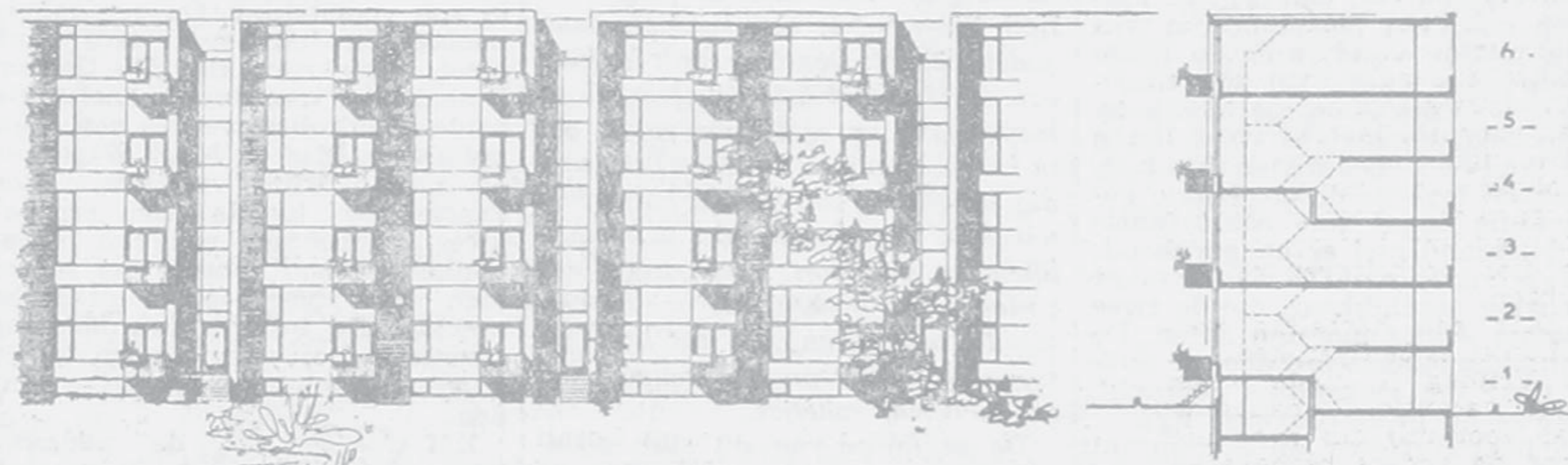
Ir v. d. Sluijs is voorstander van een winkelcentrum, dat voor het rijverkeer is afgesloten. Daarom is dit centrum terzijde van de hoofdweg geprojecteerd, die Mariahoeve in de lengterichting doorsnijdt. Ook Den Haag krijgt dus een soort Lijnbaan, alleen zal deze van geringer omvang worden, want dit centrum zal — anders dan in Morgenstond — geen sub-city karakter krijgen. Verschillende openbare gebouwen zullen bovendien het publiek naar dit punt trekken. De bevoorrading van de winkels gebeurt via de achterzijde. Voor Waldeck bestaan soortgelijke plannen.

Nadere bestudering van de kaart

Het hek van het „Kleine Loo” aan de Bezuidenhoutseweg. Er achter bevindt zich het jachthuis, dat vroeger bij het „Huis ten Bosch” behoorde. Dit gebouwtje is ongeveer het enige, dat in de toekomst zal blijven bestaan.

leert voorts, dat de buurtgedachte verder werd ontwikkeld. Verbonden bouwstroken sluiten de buurten veelal af, hetgeen een gemeenschapssfeer kan bevorderen.

In vergelijking met Amsterdam en Rotterdam is ook in Den Haag een eigen stijl te onderkennen, die ligt tussen de woonhoven van de eerste en de misschien wel wat vergaande schematisering door het werken met wooneenheden van de laatste. In vele opzichten bouwt men voort op de ideeën door bouwmeester Dudok ontwikkeld.

Invloeden uit Scandinavië

„Split-level”-type met wisselend aantal lagen voor slaapgedeelte.

B. en W. komen met plan voor brandweerkazerne aan Rhenenstraat

Totale kosten geraamd op f 1.350.000

Ten gevolge van de sterke uitbreiding van de stad in zuidelijke en zuid-westelijke richting, is het dringend noodzakelijk, dat in die omgeving een brandweerkazerne wordt gesticht, aangezien de afstand der nieuwe wijken van de naastbijgelegen kazernes — die aan de Archimedesstraat en de Van der Venestraat — te groot begint te worden, om onder alle omstandigheden een tijdig aanwezig zijn van de brandweer te waarborgen.

Een ontwerp voor een gebouwencomplex op de hoek van de Rhenenstraat en de Soesterbergstraat, waarin naast de brandweerkazerne ook een politiebureau zal worden gevestigd, doen B. en W. de Raad toekomen. Het is echter de bedoeling, dat voorshands zal worden volstaan met de bouw van de brandweerkazerne, welke het meest urgent is, terwijl de bouw van het

slangenbergsplaats met slangenreparatiewerkruimte, 'n oefentoren en een slangendroogtoren geprojecteerd.

Op de 1e verdieping zijn 22 slaapvertrekken voor brandwachten, met bijbehorende doucheruimte en toiletten, en voorts een gymnastiekzaal en een instructielokaal ontworpen.

De boven de remise gelegen slaapvertrekken geven op de gebruikelijke wijze via glijpalen op de kortste wijze verbinding met de remise.

In overeenstemming met de omringende bebouwing zal het gebouwencomplex worden afgedekt door een met pannen gedekte kapconstructie. Van de daarvoor ontstane zolderruimte kan een nuttig gebruik worden gemaakt voor berging van diverse magazijngoederen, onderdelen van brandweerauto's, reserve beddegoed, enz.

De kosten van de bouw van de brandweerkazerne worden geraamd op f 1.350.000. Hier

Vijftig jaar wonen in Mariahoeve

Colofon

Concept en organisatie: Mariët Herlé,
de Overkoming Den Haag
Research: Anneloes Groot
Teksten tenzij anders vermeld: Anneloes Groot
en Mariët Herlé
Fotografie bewonersportretten: Jimi Hellinga
Fotografie tenzij anders vermeld: Anneloes Groot
Historisch beeldmateriaal, tenzij anders vermeld:
Gemeentearchief Den Haag
Fotograaf historisch beeldmateriaal:
Ernst Molenaar, Photographics Den Haag
Grafisch ontwerp: Jelle Hellinga Den Haag

Deze uitgave werd mogelijk gemaakt door:
Alle bewoners van Mariahoeve die
hun privéfoto's ter beschikking stelden
Wijkberaad Mariahoeve
Gemeente Den Haag, stadsdeel Haagse Hout
Staedion
Vestia
Haag Wonen
Era Bouw
Aegon
Prins Bernhardfonds Cultuur
Gemeentearchief Den Haag

Wij hebben ons uiterste best gedaan alle rechthebbenden
te achterhalen, mochten er nog mensen zijn die aanspraken
hebben, laten ze zich melden bij mariet@overkoming.nl

De Overkoming 2008

Woord vooraf

Dit boek gaat over vijftig jaar wonen in
Mariahoeve. Over de geschiedenis, de
bouwplannen, het beleid. Maar vooral over hoe
mensen in Mariahoeve wonen, werken en
recreëren vanaf de start van de wijk tot aan nu.
Hoe de optimistische pioniers van toen, die in
lege straten kwamen ouder werden, en hoe nu
jonge mensen verder bouwen aan de geschiedenis
van de wijk.

Dit boek geeft een indruk van de geschiedenis en
het leven in de wijk nu via foto's en herinneringen
uit archieven en van personen. Het is een
persoonlijke en toevallige impressie, waarbij wij
we steeds weer moesten selecteren. Wij hebben
geen enkele pretentie van volledigheid. Er zijn
zoveel meer interessante en enthousiaste
personen, organisaties en bedrijven in de wijk,
er is zoveel aan de hand in Mariahoeve!

Graag danken we alle sponsors, geïnterviewden,
leveranciers van beeld en verhalen, maar vooral
de bewoners die het beeld van de geschiedenis
van de wijk completeren door een inkijkje in hun
privéleven te geven.

Anneloes Groot
Mariët Herlé

april 2008

Inhoud

Geschiedenis 5

Zorg 17

Kerken en scholen 25

Verkeer 35

Privéfoto's 42

Groen 49

Werken 59

Beelden 71

Vrije tijd 75

Toekomst 83

Geschiedenis

Adrianus (Aad) Kleyweg, de laatste boer in Den Haag:

‘Klompen in de hand en dan naar boven’

‘Vanaf in ieder geval de vorige eeuw pachtte onze familie weilanden voor de veeteelt. Deze weilanden lagen voornamelijk in de oude Binckhorstpolder waren altijd verspreid. Mijn grootvader had een melkzaak aan het Rijswijkseplein van waaruit hij de melk uitventte. ‘s Winters stonden de koeien in het pakhuis achter de winkel. Mijn vader was ook melkboer en woonde in de boerderij aan de Loolaan recht tegenover het Huis ten Bosch. Bij elke boerderij stond een hooiberg met paard en wagen. Als het hooi binnengehaald werd deden alle burens mee. Het bedrijf leverde melk en had een veestapel van varkens, kippen schapen en koeien.’

‘Hier werd ik in 1935 geboren. Mijn eerste landje dat ik van mijn vader overnam, was dat in Reigersbergen waar ik ook nu nog schapen en koeien heb lopen. Dat land was van mevrouw Michielse Verduyn Jochems, die veel land en landhuizen had. Voor haar deed ik ook de tuin, met ondermeer 90 roe aardappels, vijgen, druiven. In die tijd had ik bijvoorbeeld ook het huidige korfbalveld in mijn beheer. Ik ben voor mevrouw Michiels blijven werken totdat ze in 1968 in Clingendael stierf. Daarna heeft de gemeente het verpachten voortgezet.’

‘Aan de Bezuidenhoutseweg stonden verschillende huizen van personeelsleden van mevrouw Michiels zoals het huis van jachtopziener Groenewegen. Dat is afgebroken toen er plannen waren om de Reigersbergerweg te verlengen en een internationale school te bouwen.

In de jaren vijftig werd ook ons huis aan de Loolaan afgebroken, dat moest net als andere boeren en tuinders wijken voor de nieuwbouwwijk Mariahoeve.’

Vanwege de nieuwe woonwijk zijn meer bedrijven uit het gebied vertrokken. Zo was er de tuinderij van familie Van der Lubbe aan de tegenwoordige rotonde aan het Vlaskamp gelegen. Een bedrijf waarbij alle facetten van het tuinieren zoals bloemist, hovenier en kweker uitgeoefend werden. Mijn ouders kregen een woning in het Bezuidenhout een portiekwoning. Het was niet gepast om met klompen het

portiek te betreden want dat geklos maakte teveel herrie. ‘Klompen in de hand en dan naar boven,’ zei mijn moeder altijd.’

De flatboer van Mariahoeve

‘Vanaf mijn 28e woonde ik aan de Diamanthorst in een flat. Van s’ morgens vroeg tot s’ avonds laat was ik op het land aan het werk of als schillenboer in de wijk. Het beheer van de Duivelandse-polder en de daarbij behorende weilanden kwamen later. Mijn stal was de huidige kantine van volkstuinvereniging Eigen Arbeid. Doordat er enkele boeren vertrokken kreeg ik steeds meer land in de Duivelandse polder erbij. Dit gebied is van Staatsbosbeheer en tevens een beschermde groene restruimte tussen Den Haag, Wassenaar, Leiden, Voorschoten, Leidschendam.’

‘Het gebied dat ik beheerde wisselde steeds. Het korfbalveld aan de Bezuidenhoutseweg verdween, Reigersbergen bleef, een groot stuk in de Duivelandse polder met eenden kooi, in Clingendael weilanden en boerderij kwamen erbij. De tegenwoordige golfbaan bij Drievliet pachtte ik ook een tijdje van de gemeente. Dat waren toch hele afstanden die je moet afleggen om je koeien te melken.’

Clingendael

‘De verandering kwam in 1980 toen de gemeente Den Haag afdeling plantsoendienst mij vroeg om de boerderij in Clingendael te bewonen en de weilanden te beheren. De boerderij met stallen en een kaaskelder staat op het grondgebied van het prachtige landgoed. Hij was erg verwaarloosd en werd op mijn verzoek door de gemeente gemoderniseerd, zodat in 1982 de deuren opengingen op de vernieuwde boerderij.’

‘De boerderij een woonhuis met stal paste in het bestemmingsplan recreatiegebied en behield zijn agrarische functie. We zijn tevens een recreatieve boerderij waar scholen na aanmelding een rondleiding kunnen krijgen. De educatieve functie is dan ook groot. De geitjes en kalfjes doen het goed bij het publiek. Soms weet een kind niet eens dat de melk van een koe komt...’

Zondags met de koets en door de week met de tractor van Clingendael naar de Duivelandse polder.

De Mariahoeve

De naam Mariahoeve komt van de boerderij Mariahoeve die al in 1712 op een kaart van de beroemde waterbouwkundige Cruquius was aangegeven. Op de kaart ziet u dat deze boerderij aan de Bezuidenhoutseweg lag, daar waar nu water de wijk in stroomt tussen de flats aan de Parelmoerhorst.

Op de kaart van Cruquius uit 1712 zijn de boerderijen al te zien. In de cirkel de boerderij Mariahoeve (Kaart Hoogheemraadschap Delfland)

De boerderij Mariahoeve in 1950, Bezuidenhoutseweg nr. 575

Het toegangshek van de boerderij 'Mariahoeve' is nog steeds in functie aan het wandelpad aan de Bezuidenhoutseweg, maar dient nu om de weilanden van Reigersbergen af te sluiten. Het staat bij het melkershuisje van de laatste boer van Mariahoeve, boer Kleyweg, die hier zijn koeien laat grazen.

Langs de zuidkant van de Bezuidenhoutseweg lagen behalve de Mariahoeve de boerderijen Mariendaal, Veelust, Zuidwerf en Hofzicht. Nog bestaande voormalige boerderijen zijn: boerderij 'Hoogwerf' aan de Zijdeweg (Marlot), jarenlang een restaurant, nu privé bezit van een reclamebureau. De boerderij 'de Landscheiding', die al enige tijd als restaurant fungeerde is in 2004 gesloopt voor de aanleg van de Noordelijke Randweg. Deze is in 2006 herbouwd en heropend als restaurant.

In 1903 kocht de gemeente de boerderij Mariahoeve. De laatste bewoner heeft de boerderij in september 1957 moeten ontruimen, waarna de gemeente de woning liet slopen. Op de plaats van de boerderij staat nu het beeld van Jean Arp.

Agrarisch en vrije tijd

Het grondgebied van wat later de naam Mariahoeve zou krijgen is onderdeel van de Binckhorstpolder en loopt tussen de Landscheidingsweg en de Carel Reinierszkade en van de Bezuidenhoutseweg tot aan het treintracé. Het totale gebied omvat 200 hectare grond. Het gebied werd behalve voor land- en tuinbouw gebruikt voor allerlei soorten recreatie, bijvoorbeeld: De Haagse IJclub die liep van de Bezuidenhoutseweg tot de Schenkkade. Overbosch was een

pleisterplaats aan de Bezuidenhoutseweg. Later was het een bekend café-restaurant. De naam hiervan leeft voort in het sportcomplex Overbosch en het Overbosch college. De Kleine Loo was verbonden door een pad naar de Grote of Oude Loo. Deze buitenplaats werd in de achttiende eeuw te Voorburg gebouwd. De restanten van De Kleine Loo stond tot ter hoogte van het Vlaskamp park en zijn in de jaren zestig gesloopt. Het toegangshek staat nu in het Haagse Bos, als het toegangshek van het Huis ten Bosch aan de Leidsestraatweg. Dan was er nog een Windhondenrenbaan van de Windhonden Ren Vereniging Marlot waar nu het Vlaskamp is.

Bezuidenhoutseweg met toegangshek De Kleine Loo in 1924

Tuinkoepel De Kleine Loo 1921, tekening W.F. Meijer

Schuren en kassagebouw van de windhondenrenbaan, krijttekening van W.H. Dupont uit 1924

Buurvrouw: de koningin

Aan de rand van Mariahoeve ligt het Het Huis ten Bosch. In het voorjaar van 1645 besloten Frederik Hendrik en Amalia van Solms tot het bouwen van een Klein Lusthof in de onmiddellijke omgeving van de Residentie om te gebruiken voor ontvangsten. Het heeft een tijd leeg gestaan en was enkele dagen van het jaar geopend voor het publiek. Koningin Beatrix woont er sinds 1981.

Luchtfoto Huis ten Bosch, met op de achtergrond Mariahoeve

Veranderingen in het denken over een stadswijk

In de negentiende eeuw kwamen er ineens veel meer inwoners in Den Haag door de vestiging van de regering en doordat er mensen uit de koloniën, zoals Indië, in Den Haag kwamen wonen. Daardoor was men buiten de grachtengordel gaan bouwen.

Tot en met de negentiende eeuw waren vele Europese steden overbevolkt. Mensen van het platteland gingen in de fabrieken in de stad werken. Die arbeiders woonden in krotten waar veel ziektes heersten. De woningnood was een sociaal probleem en er moest een bouwstijl worden ontwikkeld die alle burgers aan een vrije woning kon helpen.

In 1901 werd in Nederland de woningwet aangenomen, die een belangrijke impuls was voor verbetering. In het begin van de twintigste eeuw werden veel krotten gesloopt en woningwetwoningen zoals de hoven in Duindorp uit 1906 gebouwd. De eerste vrije etagewoningen ontstaan. In de jaren twintig van de vorige eeuw ontwikkelden de architecten nieuwe woonvormen met een open trappenhuis waar acht gezinnen konden wonen. De woningen zijn vaak gesloten woonblokken met tuinen en schuurtjes van rode baksteen. Voor de ontspanning en als werkloosheidsproject creëerde men parken zoals het Zuiderpark en het Westbroekpark.

De industrialisatie, die eind achttiende eeuw begon was een nieuwe uitdaging voor de architecten van die tijd. Beton en staal werden op grote schaal toegepast in de woningbouw. Hygiëne, brandvrije vloeren en de korte bouwtijd waren belangrijke voordelen die betonbouw met zich meebracht.

Functionalisme heette de bouwstijl waarbij de constructiemogelijkheden de vorm bepaalden. Zo moesten interne functies aan de buitenzijde afleesbaar zijn. Architect Duiker was de eerste in Den Haag die beton en glas pur sang toepaste in Den Haag en het functionalisme introduceerde.

In de Nirwanaflat van Bijvoet, Duiker en Wiebenga uit 1927-29 werden voor het eerst vooruitstrevende technieken zoals lift, centrale verwarming (stadsgas) en telefoonaansluitingen toegepast. Dit was uniek in Nederland, en alleen betaalbaar voor de allerrijksten.

In een 'nieuwe stad' moest veel licht en lucht zijn, een geordende ruimte met veel groen, voor een gezond leefklimaat. Voor het eerst werd een stad of wijk ontworpen. Dit idee van o.a. Bauhaus uit 1920 werd voor het eerst op grote schaal toegepast in de wederopbouw wijken van na 1950.

Berlage

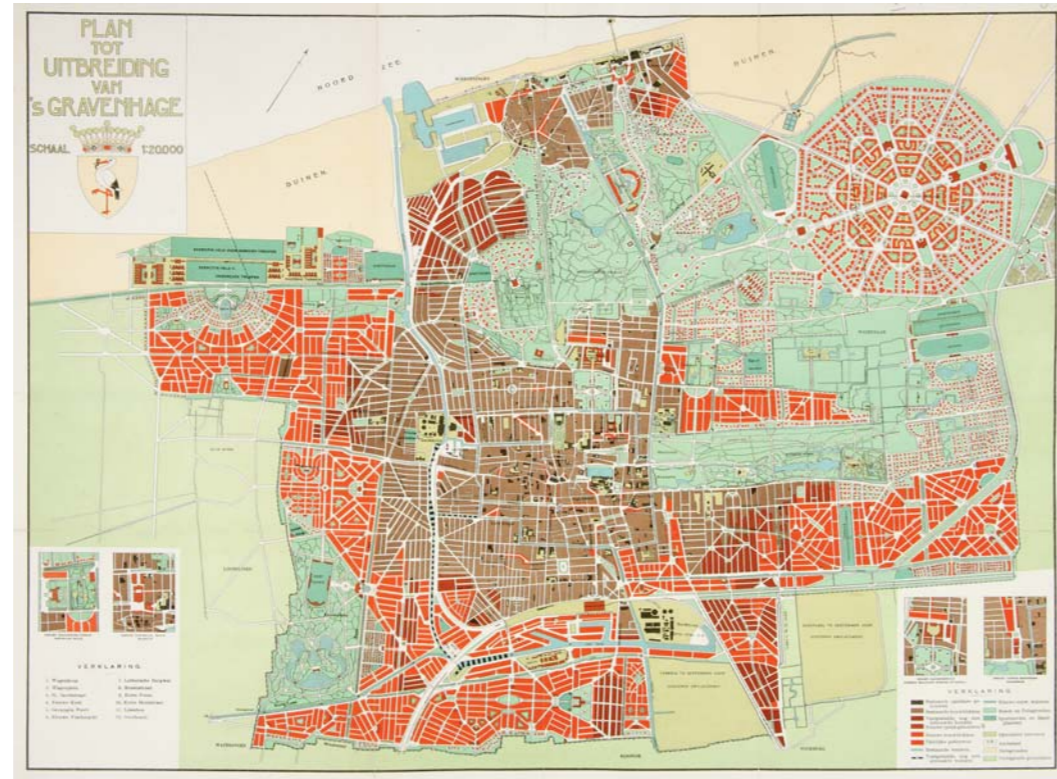
Het eerste plan van de oostelijke uitbreiding kwam in 1908-1911 van de hand van de bouwmeester Berlage. Als gevolg van de eerste wereldoorlog en de crisisjaren werd de rest van het plan niet uitgevoerd. Voor Mariahoeve ontwierp hij een meer traditionele bouwstijl. Hier speelde het spoorwegtracé, dat de wijk schuin doorsneed, een storende rol. In het plan van Berlage voor Mariahoeve was de wijk omkranst met villaparken, waarvan echter slechts Marlot tot ontwikkeling kwam. De meeste 'nieuwe steden' hadden een rechthoekige indeling. Bijvoorbeeld in de westelijke stadswijken (Moerwijk, Morgenstond, etc.), die ook in die tijd ontwikkeld werden, ontwierp Dudok als uitgangspunt een streng rechthoekig wegensysteem, gebaseerd op de slotenverkaveling in deze gebieden.

Dudok

Dudok had in de jaren vijftig voor Zuid-West Den Haag de eerste grootstedelijke uitbreiding gerealiseerd met gesloten blokken, brede singels en lange straten. Hij ontwierp in 1935 een niet uitgevoerd plan voor Mariahoeve. Dit plan werd onder andere door het uitbreken van de tweede wereldoorlog niet uitgevoerd. In 1948 maakte Dudok een moderne versie van zijn plan Mariahoeve. Hierbij bleef de genoemde spoorlijn een probleem vormen. Men moest immers in dit plan met viaducten, bruggen en/of tunnels rekening houden. Het plan van Dudok werd niet verder ontwikkeld.

Van der Sluys: grootstedelijk denken in een groene oase

In 1953 werd een wedstrijd uitgeschreven binnen de Dienst Stadsontwikkeling waaraan verschillende ambtenaren deelnamen. Als winnaar werd het stedenbouwkundige plan van ir. F. van der Sluys gekozen. Zowel het stratenplan en het groen als de bebouwing waaronder openbare gebouwen

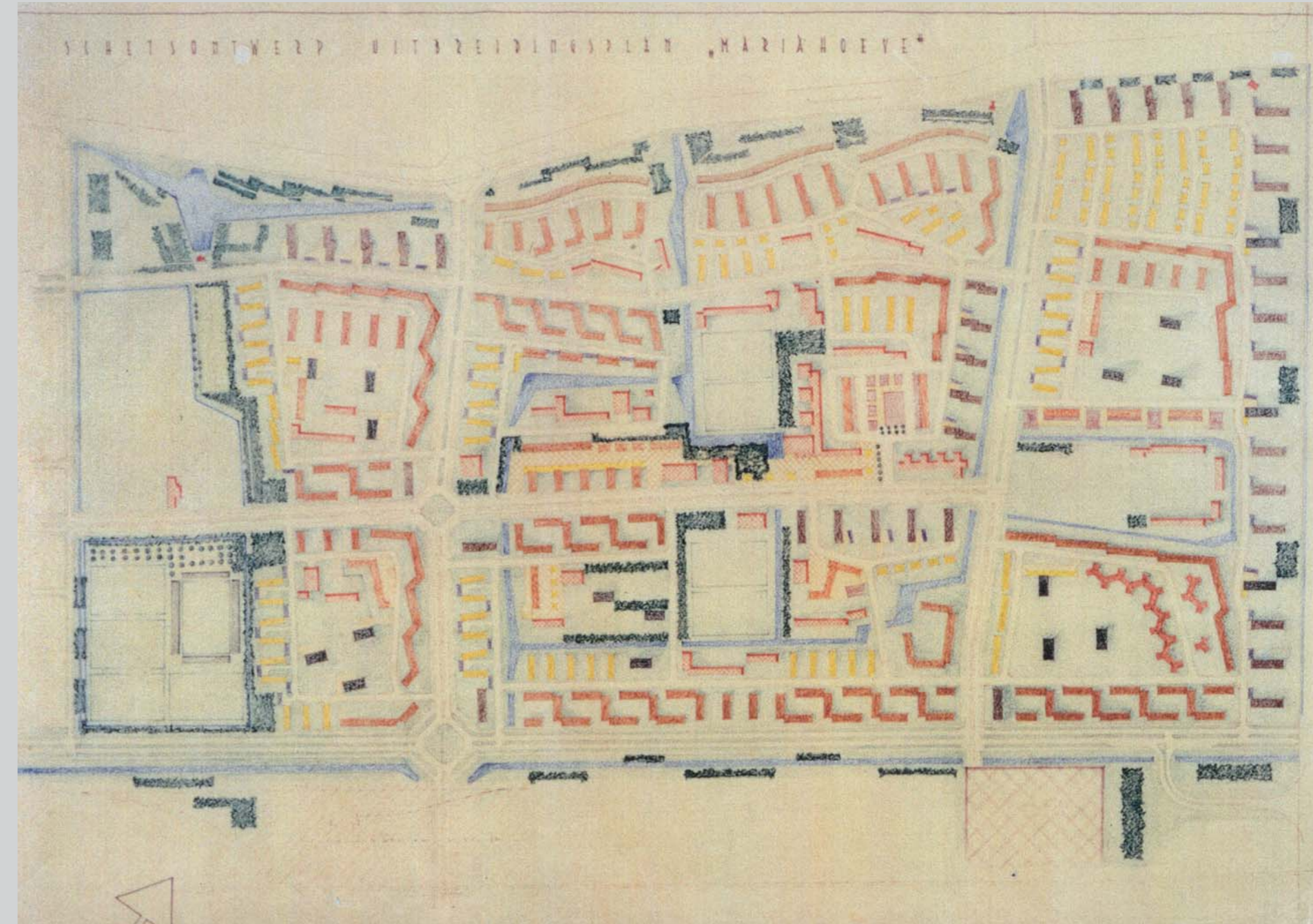

Kaart uitbreidingsplan 1908 's-Gravenhage van Berlage

zoals scholen werden aan de hand van zijn ideeën ingevuld. Nieuw van het plan van Van der Sluys, is een vrije, romantische verkavelingsstructuur. De wijk is ruim opgezet met veel groenvoorzieningen en losse blokken in groenstroken, met een scheiding van wonen, werken, recreatie en verkeer. In de wijk werden buurten gevormd van de drie woonvormen: het eengezinshuis, de etagebouw en de hoogbouw.

Met een octogonaal (in achthoeken verdeeld) stratenplan is Mariahoeve in wijkjes verdeeld, waar het doorgaande verkeer omheen geleid wordt. Verschillende vormen van verkaveling keren terug: de z-verkaveling een verkaveling met openbare groenstroken in z- vorm, de l-vorm, zig-zag vormen, de waaivorm en de dwars op het kader staande

woonblokken. Door deze vrije verkaveling had een ieder beschikking over lucht, licht, ruimte. Op onderstaande luchtfoto uit 1963 is goed te zien hoe zwierig de wijk is ingedeeld (foto Aero Camera, Rotterdam).

Het heien van palen. Tekening van Nic Blans Sr., 1956
Het gedreun van de heipalen die in de veen kleigrond geslagen werden heeft nog decennia lang geklonken.

Vier bouwfases

De bouw van Mariahoeve is te verdelen in vier fasen. Hierdoor is er een diversiteit aan bouw stijlen ontstaan, waaruit de tijdgeest te lezen is. Met het stratenplan werd in 1957 een begin gemaakt en in 1958 is er begonnen met de bouw van huizen aan het Boekweitekamp.

De eerste fase - nog veel lege plekken!

Fase 1 De eerste bouw golf 1958-1960

In de eerste fase werden veel gestapelde portiekwoningen in de huursector gebouwd, plus grondgebonden eengezinswoningen, en een school.

Boekweitekamp 1959, Foto: A.J.T. Luijten

Op 28 mei 1958 werd de eerste paal geslagen voor achttien eengezinswoningen met zes garages en 62 appartementen in vier verdiepingen, de eerste rand bebouwing in Mariahoeve door de architect H.C.P. Nuyten voor de Gemeentelijke Woningdienst.

Catharinaland 1968, 268 woningen in huursector met enkele garages, ziz-zag of schuin op de straat verkaveld gebouwd in 1959-1960, door de architecten ir. J. Lucas en ir. H.E Niemeijer

Diamanthorst 1960, Vierhoog gestapelde woningen, L verkaveling, huursector, gebouwd in 1959 door de architecten J.B. Fels en J.J. Kroon

Finnenburg 1960, foto Edith Friedhoff 236 woningen gebouwd in 1958 door de architect ir. C. Pet

Diamanthorst 1959 L-verkaveling vierhooggestapeld huursector, architecten J.B. Fels en J.J. Kroon

Leeuwerikhoeve 1960, Een basisschool, in 1959 gebouwd voor 631.200 gulden door architect Ir. van Sprew. Het beeld van Goeting is inmiddels verwijderd

Fase 2 tussen 1960- 1979

In deze fase werden huurappartementen, herenhuizen, maisonnettes, kerken en scholen gebouwd. Door de komst van het aardgas in Den Haag is er centrale verwarming op grote schaal toegepast na 1960. Er kwamen winkelcentra in de buurten.

Ursulaland, winkelcentrum 1962, 63 herenhuizen met zolder en parkeergarages door bouwmaatschappij "Hofzicht", koopsector, gebouwd tussen 1959-1961 door architect H. Herle

Ivoorhorst 1962, foto mej. A.M.J. de Haan Eengezinswoningen huursector, gebouwd in 1960

Isabellaland 1967 Gezicht op de Duivelandsepolder, Wassenaar, huurwoningen gebouwd in 1960

Tarwekamp 1964, winkelcentrum met galerij, erboven maisonnettes, gebouwd in 1960 door architect Wolf

Elviraland 1961, Schildersbedrijf Koek en Rijnders, gebouwd door C. Reinier jr.

Flats voor alleenstaanden, Robertaland 1964, gebouwd in 1964 door architecten Van Tyen Boom en Posno

Elviraland 1967, 246 woningen nu van Staedion, architecten J.B. Fels, J.J. Kroon

Flats aan de Vlaskamp in aanbouw, 1964, fotoburo Meyer, zeven hoog gelaagd appartementen, drie dwars op het kader staand, gebouwd in 1969 door architect Zanstra

Tarwekamp 1966, foto Hoogland, Drie hoogbouwflats voor het ABP, architect Fiolet, gebouwd door Raadgevend ingenieursbureau Bish en partners

Tarwekamp, Mariahoeve

Hannie Schaftschool 1965, Openbare school Isabellaland, gebouwd in 1964 door architect J.C. Herpel

Fase 3 1970 – 1990

In deze fase werden naast woningen het zwembad gebouwd, het winkelcentrum en een aantal verzorgingshuizen. Het winkelcentrum is gebouwd in 1974 door architecten Zanstra en Zubli, later richting stad uitgebreid door J.A. Lucas en H.E. Niemeyer. Voor die tijd was dit een van de modernste winkelcentra van het land, met een roltrap. De daglichtkoepel, afgesloten tijdens een latere verbouwing, zorgde voor voldoende daglicht. Vanaf 1985 was verdichting het motto: op de open plekken werden nieuwe gebouwen gepland. Met name de Schenkstrook is hierbij interessant. Nadat men in de jaren tachtig besloten had de provinciale weg niet door te laten gaan, konden er kantoren gebouwd worden in deze ecologische zone. AEGON bouwde als eerste in 1985 bij het station Mariahoeve na een internationale prijsvraag te hebben uitgeschreven.

Vlaskamp, drukte in de zwembaden van Overbosch, 1973
Het binnen- en buitenbad werden in 1970 ontworpen door architect Holleman.

Opening Makado Centrum
21 april 1974, foto van bewoner Frans van Gerwen

Zwembad Overbosch waar kinderen zwemles krijgen van Ria Rijke, 1978, foto Marianna Hart

Miss Overbosch-verkiezing in het sportcomplex Overbosch, met winnares Jolanda den Heyer (midden), geflankeerd door Fanny Hilhorst (links), tweede en Marianne Langenberg, (rechts, derde)

Station Mariahoeve gezien vanaf de Haagse kant in 1973

AEGONplein (tot 27 maart 2002 Mariahoeveplein geheten), perron van station Mariahoeve met het gebouw van AEGON-project-bureau Mariahoeve. Zie voor meer over AEGON pagina 62

Fase 4: 1990-2000

Vanaf 1990 ontstond er een nieuwe visie op de wijk. Er werd aan verdichting gewerkt: het bebouwen van open plekken in de stad. Aan de rand van Mariahoeve werden veel kantoorgebouwen neergezet.

Bordewijklaan nr. 15, Benelux Merkenbureau 1993
Kantoorgebouw door architect Herman Hertzberger, zie ook pagina 66

In 2001 werd kleur toegevoegd aan de flats op het Isbelland. Ontwerpers Tektor bepaalden een aantal mediterrane kleurstellingen die contrasteren met het vele groen. Op straatniveau koos men voor lichte kleuren zodat de onderkant van het gebouw, die vaak in de schaduw ligt, een vriendelijker karakter kreeg.

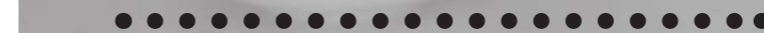

Boekweitkamp, nieuwe brandweerkazerne 1994, foto R. van Harrewijn. Deze kazerne met woonfunctie werd in 1994 gebouwd door architect Hugo van der Wedde.

Bordewijklaan, Drie complexen in rode baksteen in aanbouw in opdracht van Fortis 1996, foto R. van Harrewijn

Zorg

De heer Koeman:

Actief voor ouderen in de wijk

Door Anne Roffel

We ontmoeten de heer Koeman (1925) in verpleeghuis Mariahoeve (Florence) aan de Hofzichtlaan. De reden van ons bezoek is dat de heer Koeman jaren in de wijk Mariahoeve heeft gewoond en daarbij is hij vijf jaar voorzitter geweest van de commissie openbare Werken en Verkeer van het wijkberaad.

Dit was de belangrijkste commissie binnen het wijkberaad volgens de heer Koeman. Deze commissie heeft zich bijvoorbeeld jarenlang ingezet om de lijnbus over het Isabellaland te laten rijden. Dat zou vooral de ouderen in de wijk enorm kunnen ontlasten, want de bushaltes zouden zo veel centraler en makkelijker te bereiken zijn. Isabellaland is omgeven door hoogbouw van zeven en twaalf verdiepingen en het is de langste straat in Mariahoeve. Helaas is dit ondanks alle inspanningen niet gelukt. Volgens de gemeente is Isabellaland te bochtig, waardoor het niet veilig is om de lijnbus daar te laten rijden.

Als we hem vragen wat er vroeger voordat het wijkberaad werd opgezet te doen was voor ouderen in de wijk, heeft hij een simpel en kort antwoord. Er was helemaal niets te doen. Er waren geen centraal aangestuurde activiteiten, geen ontmoetingsplaats voor ouderen of jongeren, gewoon helemaal niets. Het wijkberaad is destijds opgezet

door voorzitter De Vries. De heer De Vries is een enorm belangrijke persoon geweest bij de ontwikkeling van het wijkberaad en de activiteiten voor o.a. ouderen die door het wijkberaad zijn opgezet.

Wijkberaad actief voor ouderen

Zo is er een commissie Ouderen en Alleenstaanden opgezet binnen het wijkberaad. Deze commissie zorgde ervoor dat er iedere week een soos werd georganiseerd. Er werden spelletjes gedaan, je kon een kaartje leggen, gezellig praten met elkaar en een hapje eten. Vanuit deze soos werd er ook een keer per jaar een uitgebreide kerstmiddag georganiseerd. De soos was niet kerkelijk maar neutraal en alle gezindten waren welkom. Er werden ook twee keer per jaar excursies georganiseerd. Bijvoorbeeld in de herfst een excursie naar de Betuwe om de herfstkleuren te bewonderen. En in de lente een excursie naar Zeeland om daar het treintje van Borssele naar Goes te nemen. Er gingen tussen de 42 en 54 mensen per keer mee. De commissie Ouderen en Alleenstaanden heeft er ook voor gezorgd dat er destijds op verschillende plekken in de wijk rolstoelen beschikbaar waren. Zo stonden er bijvoorbeeld een aantal rolstoelen bij de Albert Heijn en op andere strategische plekken in de wijk o.a. bij Landscheiding. Er werd ook een keer per jaar een kerstdiner en een nieuwjaarsreceptie in de nieuwe bejaardenflat op de Landscheidingsweg georganiseerd.

Wijkbus

Ook een belangrijk onderdeel van de activiteiten, is de wijkbus die voor ouderen en gehandicapten is opgezet. De mensen hoefden alleen maar te bellen om een afspraak te maken en de wijkbus bracht hen bijvoorbeeld naar het ziekenhuis in Leidschendam of naar een andere plek in Mariahoeve. De commissie Ouderen en Alleenstaanden hield ook ieder jaar een open informatiedag. Daar werd bijvoorbeeld uitgelegd hoe je een tas moest dragen, met zo min mogelijk kans om beroofd te worden. Er werden ook apparaatjes gepromoot, die een hoop herrie maakten als een tas bijvoorbeeld uit de handen van de rechtmatige eigenaar werd gerukt. Op de vraag of Mariahoeve zo'n criminele wijk was, zegt de heer Koeman dat dit absoluut niet het geval was. Het was een mooie rustige en erg groene wijk.

Dank u Sinterklaasje!

Een mooie onthulling is nog dat de heer Koeman jaarlijks de rol van Sinterklaas op zich mocht nemen bij de intocht in Mariahoeve. Bij de school naast de sportclub werd namelijk ieder jaar een groot Sinterklaasfeest georganiseerd voor alle kinderen. Mevrouw Koeman verzorgde de Sinterklaaskleding, pruiken en baarden. Misschien hebt u nog bij de heer Koeman op schoot gezeten als klein en verwachtingsvol kind!

Creative activiteiten georganiseerd in Florence, ook toegankelijk voor ouderen uit de wijk

FOTOS: JIMMIE HELLINGA DEN HAAG

Marokkaanse pannenkoeken en zoete spinazietaart

Een gesprek met Fatima Van den Broek, Naima Yahyaoui en Nuriye Halis

door Hubertine Langemeijer / fotografie: Karen Kommer

Op uitnodiging van Thea Huiberts komen Karen (de fotografe) en ik een middagje kijken bij één van de activiteiten van het Vrouw en Kind Centrum in Wijkpark De Horst. De vrouwen druppelen binnen. Een deel komt uit het zwembad en een ander deel komt van huis. Een paar zitten al te wachten in de zaal samen met hun kind op de dingen die gaan komen. Elke dinsdagmiddag komen de vrouwen bij elkaar om een maaltijd te bereiden en samen te eten. Doel is om elkaar te ontmoeten en samen iets gezelligs te doen. Alle vrouwen uit Mariahoeve die mee willen doen zijn van harte welkom om mee te doen, mee te eten en mee te koken.

Er schuiven ook een paar oudere Nederlandse dames aan. De dames die hier vaker zijn trekken naar elkaar toe. Een deel praat met elkaar in de eigen taal. Ze hebben allemaal Nederlandse lessen gevolgd en de groepstaal is dan ook Nederlands. Voor hen is het een mooie gelegenheid om de Nederlandse taal te oefenen, zowel met elkaar als met de rest van de aanwezigen. Een paar vrouwen hebben hun kinderen meegenomen die nog niet op school zitten. Die lopen rustig rond in de ruimte, slapen in hun wandelwagen of spelen samen in een hoekje met spullen die er voor ze klaar liggen. Je ziet aan alles dat de vrouwen en ook de kinderen elkaar kennen. De sfeer is gemoedelijk.

Vandaag staan er Marokkaanse pannenkoeken op het menu en een spinazietaart uit de oven gearneerd met slagroom, walnoten en verse aardbeien. Snel na binnenkomst gaan de

vrouwen die vandaag koken aan de slag. Een hele grote kom vult zich met meel, melk, eieren, bakpoeder en zout. Het is zwaar werk om van deze massa een glad beslag te maken. Van dit beslag worden centimeter dikke, maar zeer luchtige pannenkoeken van gebakken.

Hoe kom je aan een goed huis?

Karin maakt foto's van de dames en ik maak een praatje met Fatima, Naima en Nuriye. Deze dames woonden tot 1996 in de buurt rond de Haagse markt. Hun huizen werden toen gesloopt waardoor ze moesten omzien naar een andere woning. Ze hadden gehoord van kennissen dat het in Mariahoeve rustig wonen is en lekker groen. Dat sprak ze wel aan. Via een bon in de Woonkrant lukte het om een woning in Mariahoeve te bemachtigen.

Fatima vertelt dat ze na haar huwelijk met een Nederlandse man in Den Haag terecht is gekomen. Ze hebben elkaar in Marokko leren kennen. Hij kwam er met vakantie, samen met een vriend. Dat is al weer meer dan achttien jaar geleden. Ze kregen samen een zoon.

Toen hun koophuis gesloopt werd, kwamen ze terecht in een woning aan het Hendrinaland. De buurt bevalt goed. De huizen zien er van buiten mooi uit maar van binnen is het een ander verhaal. De badkamer bij Fatima is zo vochtig dat ze veel last heeft van zwarte schimmelplekken. Haar zoon is er allergisch voor geworden waardoor ze veel tijd kwijt is aan het schoonmaken en schoonhouden van haar huis. En dan nog blijft de schimmel maar terug komen.

Naima woont sinds 1996 aan het Hongarenburg samen met haar twee kinderen. Ze vertelt dat haar woning slecht onderhouden is. Het tocht er en het is er koud. Al heeft ze een centrale verwarming met een moederhaard, dan nog is het binnen koud. Ook nu staat haar huis weer op de nominatie om gesloopt te worden. Wekelijks kijkt ze in de woonkrant op zoek naar wat anders. Het is best lastig om iets te vinden.

Elke dinsdag gaat Naima mee zwemmen en donderdags komt ze sporten onder leiding van Thea. Het zwemmen vindt ze geweldig. Ze ontspant in het warme water van het zwembad. Er zijn twee baden met een verschillende diepte, waarbij ze in alletwee kan staan. Langzaam aan begint ze het zwemmen onder de knie te krijgen.

Een van de dames is het gelukt om wat anders te vinden. Zij woont sinds een paar maanden in Ypenburg. Omdat ze jaren in Mariahoeve woonde en de vrouwen kent, blijft ze komen naar de activiteiten in het centrum.

Haar boek ligt klaar

Nuriye heeft vijf kinderen van wie er drie thuis wonen. Ze woont aan het Catharinaland. Ze komt meestal twee keer in de week. Ze heeft hier leren fietsen. Ook heeft ze een tijdje op donderdag gesport maar vanwege een hernia is ze hiermee gestopt. Ze gaat graag wandelen in de natuur. Hier heeft ze na haar operatie meer tijd voor gekregen. Ze heeft gedichten en een boek geschreven over liefde, verdriet en familie. Het manuscript ligt klaar. Maar ja, hoe krijg je dat uitgegeven?

Het eten is klaar, we kunnen aan tafel. De dames die niet kookten hebben de tafel alvast gedekt. Er is een grote stapel pannenkoeken gebakken. De stroop en basterdsuiker

staan op tafel. De pannenkoeken moesten eerst een beetje afkoelen. Ook de spinazietaart wordt gedecoreerd, die heeft een tijdje in de deuropening op een stoel gestaan om af te koelen. Eén van de vrouwen versiert hem met stijfgeslagen slagroom. Omdat de taart eigenlijk nog te warm is, smelt de slagroom een beetje, maar dat maakt hem juist extra lekker. Daarna worden er rijkelijk fijn gehakte walnoten over uitgestrooid en het geheel wordt afgemaakt met halve aardbeien. Het ziet er prachtig uit. En dan komt het leukste deel: even proeven natuurlijk. Het is een bijzondere lekkere, groene, zoete taart. Dat er spinazie in zit zie je eigenlijk alleen terug in de helder groene kleur.

Het doet me aan thuis denken waar we vaak ook de taart warm opaten omdat we niet konden wachten tot het goed afgekoeld was. De sfeer is een beetje net als thuis. Een gezellige chaos aan tafel.

In de keuken staat één van de dames met rood verhit hoofd nog steeds pannenkoeken te bakken.....

Wat de dennenboom voor mijn huis gezien heeft

Door P.R.H. Vermeulen, huisarts

Als klein kind speelde ik in de polder die Mariahoeve heette. Ik wist toen nog niet dat de polder bebouwd zou worden en dat voor ons huis een dennenboom zou staan...

Die dennenboom heeft veel patiënten ons huis zien in- en uitgaan in de meer dan dertig jaar dat ik als een van de huisartsen van Mariahoeve praktijk uitoefen aan de Saffierhorst. Vroeger was er sprake van een 'dokterslaantje', omdat achter ons huis nog twee huisartsen woonden en aan de overkant twee tandartsen. Het doktershoekje werd nog aangevuld met de praktijkpanden van twee tandartsen en een huis waarin eerst een psychiater woonde, en later een fysiotherapeut. Nadat dat pand tijdelijk een wietkwekerij was geweest in alle stilte, hebben ordentelijke bewoners het tot een particulier woonhuis herschapen. De tijden zijn veranderd, sommige huisartsen willen meer samenwerken onder één dak om financiële en organisatorische redenen; fysiotherapeuten werken meer in groepen en vrijgevestigde psychiateren zijn op een hand te tellen. Solistisch werkende huisartsen zijn er gelukkig nog wel in de wijk.

Zorg is gegroeid, net als de dennenboom

Onder de dennenboom reden vroeger veel patiënten naar de praktijk op de fiets of kinderen op de step. Tegenwoordig is het de rollator en het drukker autoverkeer. Rollerskaten naar de praktijk is slechts een tijdelijke opwelling geweest. De jonge gezinnen van vroeger zijn ouder geworden, weggegaan naar nieuwbouwwijken en alleen de rotsvaste Mariahoevenaren zijn gebleven, ook nadat hun geliefde

partner was overleden. Daardoor is het kindersprekuur afgeschaft en verplaatst naar het consultatiebureau en de ouderenzorg heeft een grote vlucht genomen met meer zorginstellingen als het wijk- en dienstencentrum en de verzorgingshuizen met hun aanvullende voorzieningen als winkeltje en kapper en soos voor geestelijk minder validen.

Logboek in plaats van het kopje koffie

De jonge dennenboom is gegroeid, net als de zorg er omheen. Allerlei diensten hebben zich aangeboden: het laboratorium komt thuis prikken, de apotheek brengt de medicatie thuis ("Wilt u het wel na zes uur brengen, anders ben ik nog aan het winkelen"). De dokter houdt een-, twee- of driemaandelijks rondes voor ouderen die niet meer zelfstandig kunnen komen en de thuiszorg vliegt af en aan. Terwijl vroeger de wijkzusters op de koffie kwamen bij de dokter om de laatste problemen te bespreken, wordt nu alles in logboeken thuis bij de patiënt genoteerd door iedereen, in de hoop dat de gegevens goed verwerkt worden. En erger nog: de wijkverpleging wordt 'gemanaged'. Het kopje koffie met de patiënt is vervangen door het afklokken van het bezoek. De wijkbus doet zijn rondjes en de telefooncirkel controleert of je om 9.00 uur nog leeft. De warme maaltijden worden thuis gebracht door verschillende aanbieders die elkaar beconcurreren, naar believen koud, warm of ingevroren.

Zoveel wachtenden voor u...

De dennenboom heeft het allemaal zien gebeuren: ook hij werd groter, maar er vielen ook dennenappeltjes op de grond.

Het leven werd moeilijker en ingewikkelder. Wat vroeger even overleggen was is nu het invullen van papieren in drievoud geworden en de telefoon wordt meer geblokkeerd door "zoveel wachtenden voor u" dan dat er effectieve gespreksmogelijkheden zijn. Ook kwam de fax en nu de computer. Hoe meer communicatiemiddelen er kwamen, des te minder werd de communicatie. De dokter keek vroeger naar de patiënt en nu ook nog naar de computer. Het RIAGG werd Parnassia en deze dienst werkt graag in groepen, dat maakt sneller beter. Individuele zorg bij de medische hulpverleners werd een diagnosebehandelingscombinatie met weinig ruimte voor individuele bijstelling; het eerste handjeschudcontact is niet kosteneffectief gebleken en werd afgeschaft. De patiënt moet de behandelaar maar later leren kennen. De gezondheidszorg is fragmentarischer en partiëler geworden. De idealistische kijk op de wereld van de jaren tachtig is toch wat gewijzigd in somberheid, eenzaamheid en verlatingsgevoelens en ontworteld zijn in een onduidelijkere en onzekere en ondoorzichtige samenleving met vaak holle frasen en woordenbrijen zonder veel feitelijke inhoud.

Positieve ontwikkelingen

Maar de dennenboom heeft ook gebloeid en gepronkt want hij werd rijk bemest. Zo zijn er veel ziektes beteugeld, de kwaliteit van leven is verbeterd. We kunnen langer thuis blijven wonen met alle zorg en zelf mogen en kunnen we thuis sterven met uitstekende specialistische zorg om ons heen. We hebben zorgplannen en euthanasieformulieren voor later opgesteld. Heupfracturen komen meer voor, maar worden direct behandeld. Osteoporose wordt

opgespoord. Door de ontwikkeling van maagzuurremmers is de behandeling en het voorkomen van maagziekten spectaculair verbeterd. De ontdekking van de pil heeft een revolutie veroorzaakt in de geestelijke ontwikkeling van de vrouw, zoals emancipatie, baas in eigen buik, geplande kinderwens en vele sociale gevolgen daarvan, zoals part time werken, andere manvrouwverhoudingen.

Staaroperaties zijn in aantal en kwaliteit dusdanig verbeterd dat zij een aanzienlijke verbetering geven van het slechte zien van ouderen. Dankzij goede controle op hoge bloeddruk, cholesterol en suiker en de behandeling van afwijkingen op dat gebied, zijn de gevolgen van hart- en vaatziekten gereduceerd; ook zijn de chirurgische mogelijkheden op het gebied van hart- en vaatziekten enorm toegenomen. De kankerbehandeling heeft vele vruchten afgeworpen in effectievere en minder belastende behandelingssettings. Er zijn bevolkingsonderzoeken gekomen voor baarmoederhalskanker en borstkanker, terwijl de tuberculosebussen uit het straatbeeld zijn verdwenen. De nacht- avond- en weekenddiensten van huisartsen zijn verbeterd, de ambulancezorg is uitstekend en de logistiek van ziekenhuizen leidt tot betere stroomlijning in de behandeling. Het natte lapje tussen de billen heeft een upgrade ondergaan tot een soepel zittende incontinentieluis.

Betere toekomst voor zieke en gezonde mensen

Mariahoeve is vijftig jaar. Zo oud is ook onze dennenboom. Zijn broertje, de eik, is al geplant en groeit en bloeit eraan en heeft een betere toekomst. Hij ziet andere gezonde en zieke mensen in andere omstandigheden, meestal financieel beter, in opgeknapt woningen, in een boomrijke en groen geworden wijk met keurige straatarchitectuur, waar het leven goed is in de bonte mengeling qua geslacht, ras en huidskleur. De tijden zijn veranderd, Mariahoeve en mijn zorg zal voorlopig blijven.

De Van Nispenflat voor alleenstaande dames

Mevrouw H. Kooyman (75) woont in de wijk vanaf 1969. In een mooie huurflat op het Tarwekamp. ‘We keken op de weilanden aan de Schenk waar toen nog koeien liepen. Achter het spoor, Essenstein was toen nog niet gebouwd, vond je paarden. In die tijd werd er wel een beetje op ons neergekeken. Een man die in overall in de bouw werkte was toch niet van hetzelfde soort als een wiskunde leraar of ambtenaar. Maar al gauw kregen we goed contact met de buurtjes en heb ik er dertig jaar gezellig gewoond. Mijn man is helaas vroeg overleden. Voor de geboorte van mijn zoon werkte ik bij een organisatie waar ik later opnieuw terecht kon en waar ik tot mijn pensioengerechtigde leeftijd ben gebleven.’

Weer terug naar de wijk

In het Tarwekamp veranderde de samenstelling van het portiek. Vele bekende vertrokken en werd het tijd om iets anders te zoeken. In Duivenvoorde vond ik een ouderenwoning maar daar wilde ik meteen weer weg. Het heeft toen drie jaar geduurd voordat ik hier in de van Nispenflat een woning aangeboden kreeg.

Uniek project

De Van Nispenflat aan de Ivoorhorst is een multifunctioneel gebouwencomplex, ontworpen door de architect Mehrrens voor de Stichting ‘De Van Nispenflat’. Hij werd in 1971 geopend. De Stichting was opgericht ter nagedachtenis aan

Johanna van Nieuwkerk-Van Nispen met het vermogen dat haar man in 1966 aan de Hervormde kerk had geschonken. Het was een uniek project voor die tijd, waarin alleenstaande vrouwen (vrijgezellen en weduwen) vaak aangewezen waren op het ‘inwonen’ op kamers. Nu konden zij zelfstandig wonen in een soort hofje dat niet in de breedte, maar in de hoogte was gebouwd. Het bouwen van eenkamerflat werd mogelijk door een nieuwe wet.

Verzorgende en onderwijsberoepen

Toen en nu was het complex bedoeld voor vrouwen van vijftig jaar en ouder uit de protestants-christelijke hoek uit een verzorgend beroep of uit het onderwijs. Na de verbouwing, toen van de eenkamerflatjes twee kamers zijn gemaakt is het inwoneraantal gehalveerd.

Gemeenschappelijke voorzieningen minder

Voor de verbouwing konden de bewoonsters binnendoor naar de gemeenschappelijke zalen. Op de begane grond bevindt zich het vanaf 1972 het door de Hervormde Gemeente beheerde Wijk en Dienstencentrum Mariahoeve, verhuurd aan de Gemeente Den Haag. Het complex omvat een keuken, vergaderruimtes en cursusplekken, waar veel mensen ook van buiten de flat gebruik van maken. In de kelder is een van de weinige jeugdthons van de wijk. De ernaast gelegen laagbouw heeft lang dienst gedaan als de Openbare Bibliotheek en als Kinderdagverblijf.

Kerken en scholen

‘Pastoor Groen herinner ik me nog altijd...!’

Door: Hubertine Langemeijer

‘We waren met z’n zevenen thuis. Samen met mijn ouders, twee broers en twee zussen woonden we aan het Gradaland op nummer 18. Als je het nu terug ziet is het onvoorstelbaar, maar toen was je niet anders gewend. We hadden een vierkamer woning. Mijn ouders hadden een eigen kamer en verder hadden de jongens en de meiden een kamer. In het zijkamertje van de jongens stonden twee stapelbedden en daarmee was de kamer vol. Ik heb hier gewoond van mijn vierde tot mijn negende. Daarna zijn we verhuisd naar de Laan van Nieuw Oost Indië tegenover de kerk in het Bezuidenhout. Daar hadden we meer ruimte. Wat ik me kan herinneren van de periode dat we in Mariahoeve woonden is dat het een leuke tijd was. Ik ben laatst voor het eerst weer eens terug geweest op het Gradaland. Alles was er nog: de winkeltjes, de John F. Kennedyschool, zelfs de oude zuivelboer Van der Meer, die zat vroeger op het hoekje en is nu meer naar het midden geschoven. Sommige dingen zijn wel veranderd. Vroeger kwam de schillenboer regelmatig langs met zijn paard. Dat kan je je nu niet meer voorstellen.’

‘Ik heb op de John F. Kennedyschool gezeten. Je hoefde alleen de straat over te steken en je was er. Ik vond het er fantastisch. Voor mij was het geweldig om met groepjes aan de slag te gaan. Ik had initiatief genoeg. Het Montessori onderwijs paste niet zo bij mijn broer. Hij zat een beetje stil in een hoekje. Toen we verhuisden naar het Bezuidenhout zijn we ook naar een andere school gegaan. Het is uiteindelijk goed gekomen hoor, met mijn broer.’

Nooit een politieauto gezien

‘Als je die tijd vergelijkt met de tijd van nu was het allemaal heel onschuldig. Ook de manier waarop de mensen in de wijk met elkaar omgingen was heel gemoedelijk. Ik kan me niet herinneren dat er burenruzies waren of andere nare dingen. Ook heb ik er toen der tijd nooit een politieauto gezien. De mensen waren in die tijd een stuk vriendelijker voor elkaar. In de buurt woonde allemaal jonge gezinnen met kinderen. Je kon lekker spelen. Om de flats heen liggen veldjes, er was de speelplaats van de school en ook het bos was vlakbij. Wij woonden vlak aan de rand van de stad. Hier konden we slootje springen, naar Leiden lopen door de landerijen heen. Ik was er te klein voor dus ver kwamen we niet. Maar het idee dat het kon was wel erg spannend. Ook in het park Marlot speelden we vaak. Het was een prettige omgeving om op te groeien.’

‘Mariahoeve was een wijkje waar men weer een beetje probeerde op te krabbelen na de oorlog. De meeste mensen kwamen uit de oude wijken van Den Haag en wilden er echt iets van maken. Het was een tijd waarin de eindjes aan elkaar geknoopt werden. En daar hielp je elkaar mee. Als een van de burens vroeg of ze een paar luiers kon lenen, wist je hoe laat het was. Een week later als er weer geld was, kwam ze ze dan terugbrengen.’

‘Het was een heel rustige woonwijk. Niet iets dat bruist. Nu is de bevolkingssamenstelling veranderd. Het is er nu grijs en zwart. De mensen die vertrekken, daar komen heel andere mensen voor terug. Dat merk je aan de sfeer van nu.’

De violist strooide met geld

‘De enige echt bijzondere persoon uit de wijk heb ik zelf nooit gezien. Het was een beroemde violist die rechtsboven in het andere blok woonde. Het verhaal ging dat deze man elke zaterdag zijn portemonnee over de balkonrand uitschudde. Hij had niets aan centen en stuivers en deze lagen dan in de bosjes onder zijn balkon. Als we zin hadden en zakgeld wilden hebben gingen we op zaterdag bij hem beneden in de bosjes zoeken naar de centen en stuivers die er lagen. Met dit gevonden geld kochten we dan bij Van der Meer trekdrops en van die snoepkettingen met gekleurde snoepjes van Peco. We hebben jaren lang goed gegeten van zijn centen. Maar wie dat nou was? Ik weet het nog steeds eigenlijk niet.’

Geen misdienaar meer

‘Verder kan ik me nog pastoor Groen van de Marlotkerk herinneren. Een boom van een vent echt zo’n ouderwetse pastoor. Nog echt hard in de leer. Deze man had een nare gewoonte en dat was dat als je hem een hand gaf, dan kreeg je hem niet meer terug. Hij bleef je hand vasthouden tot hij klaar was met zijn gesprek. Wanneer de kerk uitging hield hij iedereen bij de deur aan de praat. Het duurde soms wel een uur voordat iedereen de kerk had verlaten. Waarom hij het deed? Het is mij een raadsel. Tot mijn twaalfde ben ik misdienaar geweest tot ik er van het ene op het andere moment genoeg van had. Toen ik ging nadenken had ik opeens iets van ‘wat doe ik hier?’ Ik ben toen tijdens de dienst weggelopen en nooit meer terug gekomen.’

FOTO JIMMIE HEELINGA DEN HAAG

Marcel van der Heijden (nu Sjaak Bral) met buurmeisje Machteld

Marcel op weg naar het carnaval

Pax Christikerk:

De gemeente van de Pax Christikerk

Door ds. Peter Bakker

De Pax Christikerk, bijgenaamd de Bollenschuur, in 1964, nog zonder kerktoeren.

Het gebouw van de Pax Christikerk

De eerste paal voor de bouw van de kerk werd geslagen op 10 april 1963 in een nog grotendeels kale en zanderige omgeving. De kerk zou plaats bieden aan 500 mensen en de ontmoetingsruimte kon 150 mensen ontvangen. Er moest een naam bedacht worden voor de nieuwe kerk. Dat werd al gauw 'Bollenschuur', een naam die werd gezien als erenaam voor de architectuur van het gebouw; afwijkend van de omgeving daarom voor iedereen herkenbaar als kerkgebouw. De uiteindelijk en officiële naam werd Pax Christi. Dat is Latijn en betekent: Vrede van Christus. Halverwege september 1964 werd de klokkestoel geplaatst en een week later kwam de klok. De kerk werd in gebruik genomen op 29 september 1964. De feestelijke openingsdienst werd door zeer velen bijgewoond.

De gemeente die bij de Pax Christikerk hoort heeft in oktober 2004 haar veertigjarig bestaan gevierd. De kerk is een protestantse kerk, behorend tot de Protestantse Kerk Nederland. Ze is sinds 2004 een netwerk- en wijkgerichte kerk. Netwerkgericht wil zeggen: ze richt zich op christenen in Den Haag en omstreken die zich aangesproken voelen tot een protestantse kerk met een evangelicaal karakter. Wijk gericht wil zeggen: ze wil met de bewoners in Mariahoeve kerk zijn. Ze wil meewerken aan goede sociale verhoudingen tussen de mensen in de wijk, respectvol omgaan met elkaar, en respectvol omgaan met andere culturen en religies. Veel mensen die bij de Pax Christikerk horen geloven in God zoals Hij zich bekend heeft gemaakt in Jezus Christus. Wie daar meer informatie over wil: zie de website: www.paxchristikerk.nl.

Twee sporen

De Pax Christikerk ontwikkelt zich sinds 2004 via twee sporen: Een meer traditionele vorm van kerk-zijn met zondagse tienuursdiensten en een goede doordeweekse zorg voor elkaar en anderen die dat willen. Het is een aantrekkelijke vorm van kerk-zijn voor mensen die houden

van een meer traditionele vormgeving. Daarnaast wordt er ook een tweede spoor ontwikkeld: Open Kerk. Het is een andere manier van kerk-zijn. Dat houdt in: op de tweede en vierde zondag van de maand om 12.00 uur een andere vorm van kerkdienst, met een muziekbands en soms ook een creatieve inbreng van jongvolwassenen.

Voor de kinderen is bij beide vormen van kerk-zijn opas en een apart kinderprogramma. Verder organiseert de kerk ook relatiecursussen voor mensen die hun toch al goede relatie nog verder willen verbeteren (daarbij gaat het over onderwerpen als: communicatie, ouders/schoonouders, de kracht van vergeven, seks e.d.). Christenen en niet-christenen doen er aan mee. Ook zijn er creatieve activiteiten door de week voor kinderen en tieners: Rock Solid en Solid Friends. En zijn er al vele kleine groepen gevormd, waarbij mensen bij elkaar komen bij iemand thuis, één keer per twee à drie weken om met elkaar de Bijbel te lezen en met elkaar te praten over wat dit vandaag de dag kan betekenen.

Sociale samenhang

Vanaf oktober 2007 tot en met 2010 werkt de Pax Christikerk mee aan een nieuw project dat heet: 'Samenwerking en Ontmoeting Mariahoeve'. Dat houdt in dat ze samen met Basisschool de Vuurvlinder, de Bibliotheek en het Vrouw-Kind-centrum, medeorganisator is van ontmoetingen tussen alle bevolkingsgroepen in Mariahoeve waardoor de sociale samenhang in Mariahoeve verbeterd wordt. Ook organiseert de kerk samen met het Burgenoverleg aan het begin van de maand januari een Buurtnieuwjaarsontmoeting voor alle buurtbewoners. Verder is ze betrokken bij de organisatie van een 'welkom voor nieuwe Mariahoevers'.

Huisvesting van een migrantenkerk

Iedere zondagmiddag verleent de Pax Christikerk onderdak aan de Ethiopische migrantenkerk Bethel. Deze migrantenkerk komt sinds 1998 bij elkaar in de hal van de kerk.

Toekomst

In 2014 hoopt de Pax Christikerk het vijftigjarig jubileum te vieren. Zoals het er nu er nu uitziet gaat dat ook gebeuren, omdat zich sinds 2004 weer tientallen jongeren en jongvolwassenen bij de kerk hebben aangesloten. Het leek er in 2003 op dat het kerkgebouw na enige jaren gesloten zou worden. Maar sinds 2004 is daar een drastische verandering in gekomen. De huidige gemeente rond de Pax Christikerk groeit weer in ledenaantal. De komende jaren wordt het kerkgebouw gerenoveerd.

Andere kerken in Mariahoeve

Er is helaas geen Rooms Katholiek kerkgebouw meer in Mariahoeve. Enige jaren geleden is dat gesloten. Dat is een verlies voor de wijk geweest. Wat betreft andere protestantse kerken: er is nog een andere protestantse kerk in de wijk Mariahoeve. Dat is Kruispunt, Diamanthorst 286. Verder is er ook nog de Christus Koningkerk. Sinds eind 2007 komen daar iedere zaterdag de Zevende Dagadventisten bij elkaar. Als Pax Christikerk vinden we het belangrijk dat u, als u wilt, bij alle kerken en geloofsgemeenschappen een kijkje gaat nemen, zodat u weet waar wat is en zodat we elkaar leren kennen en respectvol met elkaar (leren) omgaan.

Jongeren die muziek gemaakt hebben in een dienst van de Open Kerk puffen uit na hun inspanningen

De tienergroep Rock Solid komt doordeweeks bij elkaar, hier bereiden ze zich voor op een modeshow

Crossroads

Elke zondag een feest

door Joanne van Beusekom

Zes jaar geleden zette ik voor het eerst voet bij Crossroads, toen ik na een studie in de VS in Den Haag kwam werken en studeren. Deze internationale kerk bestond in 2007 precies 10 jaar en huist het merendeel van die tijd in gebouw van de British School aan de Vlaskamp. Net achter het sportcomplex Overbosch. Elke zondag komen daar om 10.00 en 11.45 uur mensen van meer dan dertig nationaliteiten samen rond wat – beter gezegd wie – ze samenbindt: God.

Mensen uit de hele wereld

De volledige naam van de gemeente is Crossroads International Church of The Hague. De kerkleden komen van over de hele wereld. Er zijn veel expats, buitenlandse studenten, maar ook Nederlanders voelen zich hier thuis. Wegen en culturen komen letterlijk samen in deze ‘Kruispunt’kerk. De Engelse naam dankt Crossroads overigens aan z’n Amerikaanse origine. De kerk is ontstaan vanuit het Amerikaanse Christian Associates, een evangelische stichting die het doel heeft kerken te stichten. Kerken met een grote impact op hun omgeving. De eerste kerk in Nederland stichtten ze in Amsterdam, na Den Haag kwam daar Rotterdam bij. De diensten van Crossroads zijn in het Engels en hebben een laagdrempelig, maar professioneel en modern karakter dankzij onder andere goeie worshipbands, een multimedia team en een sound team bijvoorbeeld. Maar er is ook een bloeiende kinder- en jeugdkerk. Zelf ben ik daarin actief. Bij Crossroads maken ze graag gebruik van multimedia, een lied met mooie videoclip of een preek gebaseerd op en geïllustreerd door een film, is geen uitzondering

Kerk ben je niet alleen op zondag - in homegroups komen de leden van Cross Roads bij elkaar thuis

We vertellen de kinderen – die tussen de zes en acht jaar oud zijn – een verhaal uit de bijbel. Maar ook lekker knippen, kleuren, plakken of YouTube-filmpjes kijken en liedjes luisteren, is een geliefd onderdeel.

Persoonlijke relatie

Het laagdrempelige karakter van de diensten - of de preken beter gezegd - houdt Crossroads aan om voor iedereen een plek te zijn waar je als je wilt makkelijk binnenstapt. Een plek waar je God leert kennen en waar je samen op zoek gaat naar een persoonlijke relatie met Hem. Je geloof verdiepen, kan binnen een van de vele home groups. Die bestaan uit vier tot tien mensen die elke week samenkomen. Om te praten met elkaar. Over de bijbel en geloven, maar ook over ander dingen die je bezighouden. Lief, leed en lol delen. Want hoewel ze in het Engels het woord ‘gezelligheid’ niet kennen, houden ze er binnen deze niet-Nederlandse kerk

wel degelijk van! Er worden veel activiteiten georganiseerd van bandoptredens in café’s, tienerthemafeesten en Lord-of-the-Ring-marathons tot een veiling voor een goed doel en de jaarlijkse zomer BBQ.

Favoriete dag

Elke zondag is het eigenlijk een beetje feest, met koffie, thee, fris en lekkere koekjes na de dienst. Eten is sowieso populair binnen Crossroads heb ik gemerkt, elke eerste zondag van de maand is er een uitgebreide lunch en tijdens de meeste kerkactiviteiten tovert iemand wel een lekker gerecht of gebak uit zijn of haar land van herkomst te voorschijn. Kortom, Crossroads is een kerk die veel te bieden heeft. Voor mij is het een plek waar ik ook op zondag God ontmoet en waar ik samen met anderen dat op veel verschillende manieren kan meemaken en beleven. Mede hierdoor blijft de zondag m’n favoriete dag!

Morela Panneflek:

Zending in Mariahoeve

Eens in de maand komt op een zaterdagmiddag een groep Antillianen bijeen aan de Haverkamp. Gezinnen, ouderen en jongeren hebben hun bijbel opengeslagen en maken aantekeningen. Om de beurt staat er iemand op om te vertellen wat hij of zij in de tekst vindt. Andere luisteren en reageren met ‘Amen!’, of ‘Halleluja!’, of ‘Yes Lord!’. De voertaal is Papiamentu. Onderwerp van gesprek is een tekst uit Numeri, waarin beschreven wordt hoe de stam van de Levieten georganiseerd was tijdens de uittocht van het joodse volk uit de woestijn. Wat moeten mensen uit een tropisch land anno 2008 met een tekst over een woestijnvolk van voor onze jaartelling?

Zending Morela Panneflek legt uit. ‘Wij zijn een volle evangeliegemeente, ook wel Pinkstergemeente genoemd. De Bethelkerk heeft ook een afdeling op Curaçao en Bonaire. Een keer per maand komen wij voor een retraite, zo’n bijbelstudie als deze, bij elkaar in Mariahoeve.’

‘We zijn begonnen in Mariahoeve, inmiddels zijn onze diensten verplaatst naar Den Haag Zuidwest omdat we daar betere accommodatie konden krijgen. Het jammere daarvan is dat we daardoor wel een aantal Antillianen uit Mariahoeve zijn kwijtgeraakt. Mijn functie heet zending. Nadat mijn man overleden was heb ik zijn roeping

Zending Morela Panneflek (links) luistert aandachtig naar de getuigenissen van de aanwezigen

FOTO'S: JELLE HELLINGA DEN HAAG

Terugkijken en vooruitgaan

75 jaar British School in Nederland, 50 jaar Mariahoeve

Het begon met een half dozijn kinderen in een huurkamertje in Den Haag en het eindigde met 2060 leerlingen van 72 nationaliteiten, verspreid over vijf locaties met een zesde in voorbereiding.

De afgelopen 75 jaar heeft een grote hoeveelheid onverwachte gebeurtenissen, veranderingen en ontwikkelingen de geschiedenis van The British School in the Netherlands (BSN) bepaald. Het is een fascinerende en boeiende geschiedenis – een geschiedenis waarin veel duidelijke en blijvende connecties zitten met de wijk Mariahoeve. De BSN heeft inmiddels behoorlijk sterke wortels in Mariahoeve - vanaf het kleine schooltje dat in 1930 op de eerste verdieping van een school in de Van Diepenburchstraat startte, via wel elf verhuizingen in vijftig jaar.

De verhuizing naar de Granaathorst in Mariahoeve was een leuk soort toeval. Mevrouw Jonker-Caroll (destijds hoofd van de Junior) hoorde via ‘het circuit’ dat de Nederlandse school die daar gevestigd was zou kunnen gaan verhuizen. Zij vertelt hoe ze letterlijk de volgende ochtend op de stoep stond van die school in de hoop dit gebouw voor de BSN te kunnen gaan gebruiken. De onderhandelingen die daarop volgden leidden tot de volgende verhuizing in de geschiedenis van de school naar de Granaathorst, waar in 1986 de nieuwe BSN Infant School gevestigd werd.

In de loop van de volgende tien jaar groeide de basisschool (toen gevestigd aan de Parkweg) tot een punt dat er geen kind meer bij kon. In 1996 kwam er een antwoord op de gebeden van de school: het complex van het buiten-zwembad Overbosch in Mariahoeve werd herontwikkeld.

Na veel gedoe kreeg de school die grond en in september 1997 werden de Junior en Infant Schools samengevoegd in dit nieuwe gebouw – een modern gebouw voor de leeftijd van 3 – 11 jaar, dat de Nederlandse Scholenbouw prijs won. Het gebouw aan de Vlaskamp werd in 1997 geopend door Prins Willem Alexander.

Maar, net twee jaar na die opening stond die school alweer onder grote druk omdat het leerlingenaantal bleef groeien. Besloten werd de oude fotoschool aan de Tarwekamp te kopen, net twee minuten lopen vanaf de Vlaskamp, en daar een nieuwe school te starten voor kinderen van 3 – 5 jaar. De BSN Foundation School werd september 2000 geopend. En de IEC, dag- en avond talencursussen voor volwassenen, verhuisde ook naar de Tarwekamp.

Tegen 2001 werkte de Junior en de Foundation School op topcapaciteit, en het nieuw gevormde Admissions Office merkte dat ze in sommige jaren gezinnen moesten weigeren. Er moest een oplossing komen. En weer kreeg de BSN de kans een niet meer gebruikte Nederlandse school over te nemen. Op een afstand van minder dan vijf minuten van de Junior and Foundation Schools kwam er een gebouw vrij aan de Diamanthorst. Dat was nogal verwaarloosd, maar tot ieders verbazing werd het binnen zes maanden leeggehaald, verbouwd en heringericht! Tussen april en september werkten staf en managers onvermoeibaar om de deuren van de spiksplinternieuwe school te openen net twee maanden na de herfstvakantie van 2003. De ‘Junior School’, zoals hij zo lang al heette, was niet meer alleen, maar had een kleiner filiaal verderop in de straat. Dat betekende een nieuwe naamgeving: de BSN ‘Junior School Vlaskamp’ en de BSN ‘Junior School Diamanthorst’.

Relief van beton door D. Wildschut, herplaatst door de British School in 2008

Nu, viereneenhalf jaar later, heeft Junior School Diamanthorst een prachtige nieuwe aanbouw geopend, ontworpen door architect De Jong. Tussen nu en over twee jaar zal de Foundation School omgevormd zijn in een Day Care and Out of School facility. HetLanguage Centre en de Junior School Vlaskamp zullen hun deuren weer geopend hebben voor 3 – 5 jarigen en is er een hele nieuwe campus in Leidschenveen gebouwd. Het is duidelijk dat de BSN doorgaat te investeren in nieuwe gebouwen en verbeteringen van bestaande scholen in Mariahoeve, zodat de band van de school met de wijk nog jaren zal blijven bestaan.

Eric Jahreis:

‘De Leeuwerikhoeve liep leeg in de jaren zeventig’

FOTO JIMI HELLINGA DEN HAAG

Hij had echt iemand nodig, want zijn ambulante baan stond op de tocht. Zo heette dat in die tijd, als je hoofd was die niet hoefde les te geven. Het leerlingenaantal van de school liep terug, de eerste bewoners die gezinnen gesticht hadden trokken in de jaren zeventig weg, naar wijken met eengezinswoningen met tuinen in Essenstein en Zoetermeer. Feenstra dacht dat ik de school kon opkrikken tussen de concurrentie die er toen was.’

Kwaliteit en persoonlijke service

‘En dat bleek te lukken. Uiteindelijk kwamen de leerlingen van heinde en verre, uit Delft, uit Zoetermeer. Hoe ik dat gedaan heb? Door mijn passie voor kwaliteit en persoonlijke service over te brengen op het team. De ouders waren zeer betrokken bij de school. Ik had bijvoorbeeld de echtgenote van de toenmalige Tweede-Kamervoorzitter, mevrouw Dolman in de oudercommissie. Ze kwamen in het algemeen uit het bovenste deel van de middenklasse en wilden dat er een optimale aansluiting was met het voortgezet onderwijs. Daarom zat ik in allerlei overleggen met middelbare scholen in de omgeving zoals het Dalton in Voorburg, het Veurs, het Thorbecke lyceum, Zandvliet, noem maar op. Nu is er weer veel kritiek op de aansluitingsproblematiek tussen middelbare scholen en het hbo wat rekenen en taal betreft. Nou ja, in die tijd zat ik in commissies die werkten aan de aansluiting tussen de basisschool en het voortgezet

onderwijs wat betreft voorbereidende wiskunde en Nederlands.’

Enthousiasme overbrengen werd moeilijker

‘Sommige leerlingen zeggen dat ik ze geïnspireerd heb voor hun toekomst, dat ze bijvoorbeeld geschiedenis zijn gaan studeren omdat ik altijd zo mooi over Napoleon en zijn broer vertelde. Maar ja, toen de bevolkingssamenstelling anders werd en er meer allochtonen op school kwamen vielen mijn verhalen over onze geschiedenis weg in de taalbarrière die er was. Ik had wel goed contact met de ouders, maar alles werd zakelijker. De gemeente vroeg allerlei stappenplannen en differentiatie binnen de groep. Daardoor verminderde mijn motivatie wel en ben ik vlak voor mijn vijftigjarige jubileum iets heel anders in het zakenleven gaan doen.’

Beroemde gasten

‘Al met al heb ik wel goede herinneringen aan die tijd. Je had soms de vreemdste contacten. Er kwam geregeld een mijnheer langs die ongevraagd een prachtige tekening op het bord maakte. Dat bleek de vader van Paul van Vliet te zijn...! En die fervente propagandist voor de korfbalvereniging die elk jaar weer leden kwam werven op onze school, was Mini van het duo Mini en Maxi!’

Literaire straatnamen

De naam van de wijk herinnert aan de boerderij Mariahoeve; van de straatnamen zoals Isabellaland zegt men wel dat zij naar de koeien van die boerderij vernoemd zijn of naar de zusters van de laatste boer. Een aardige verklaring, maar helaas niet waar. De schrijver F. Bordewijk is betrokken geweest bij deze straatnaamgeving.

Bordewijk studeerde rechten in Leiden. Na zijn studie ging hij in Rotterdam werken op een advocatenkantoor. In 1916 debuteerde hij zonder veel succes met de dichtbundel *Paddestoelen* onder het pseudoniem Ton Ven. Hij kreeg meer erkenning met de drie korte romans, *Blokken* (1931), *Knorrende beesten* (1933) en *Bint* (1934) en twee langere romans, *Rood paleis* (1936) en *Karakter* (1938). *Karakter* is in 1997 verfilmd door Mike van Diem, Laurens Geels en Ruud van Megen en onder regie van Mike van Diem.

Extreme namen van romanfiguren

Bordewijk is beroemd geworden om zijn creativiteit in het bedenken van namen van romanfiguren. In *Bint* komt het volgende rijtje voor: Peert, Kiekertak, Bolmikkelke, Klotterboeke, Taas Daamde, Whimpysinger, De Moraatz, Van der Karbargenbok, Surdie Finnis, Schattenkeinder. Enkele namen uit *Karakter*: Dreverhaven, Katadreuffe, Stroomkoning, Te George, Rentenstein, De Gankelaar. In *Blokken* zijn de enige namen deze: Glüschant, De Marcas, Tannenhof, Tekalopte, Ypsilinti.

Straatnamen van Bordewijk

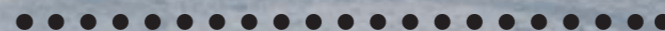
Daarom werd Bordewijk gevraagd om zich op de straatnamen van Mariahoeve te bezinnen. Hij kwam

met namen van granen met het achtervoegsel kamp, bijvoorbeeld Gerstkamp, of inwoners van landen met als achtervoegsel burg, bijvoorbeeld Hongarenburg en edelstenen met als achtervoegsel horst, zoals Saffierhorst.

Dwars door de wijk liggen de grote straten die herinneren aan de buitenplaatsen die daar gelegen hebben, Het Kleine Loo en de Reigersbergerweg of aan boerderijen, zoals de Hofzichtlaan.

Verkeer

Oud burgemeester Wim Deetman:

‘Het station was precies op tijd klaar voor mij’

‘Wij woonden op het Haverkamp, in die flats van rode baksteen, op de bovenste verdieping, vier hoog. Ik was enig kind en woonde daar met mijn ouders, in de tijd dat ik in de tweede klas van het Christelijk Lyceum in de Populierstraat zat. Dat zal 1959, 1960 geweest zijn...’

‘We woonden met z’n drieën in een vierkamerflat, ik was enig kind. Daarvoor woonden we in de Hulshorststraat, en mijn vader had gehoord dat er een mooie nieuwe wijk kwam. Dat was het aantrekkelijke ervan, alles was nieuw en mooi in vergelijking met een ouder huis zoals in de Hulshorststraat.’

‘Alles was nog onbebouwd toen, behalve de Boekweitekamp. Sfeer? Zand, ruimte! We hadden een prachtig uitzicht tot aan de Carel Reinierszkade. Je kon de treinen zien rijden. Bij het Finnenburg graasden geiten. En ‘s winters kon je heel ver schaatsen op de slootjes, tot aan Leidschendam!’

Altijd bouwen

‘Mijn herinnering is vooral aan zand, heel veel zand. Het was een jonge wijk, er werd altijd gebouwd. Eigenlijk ging dat best snel. In het begin moesten wij nog boodschappen doen op het Stuyvesantplein. Al snel kwam er het eerste winkelrijtje op het Tarwekamp.

Er waren altijd al wel goede verbindingen. Eerst hield bus 4 op bij de Reigersbergenweg, midden in het zand. Al gauw daarna kwam lijn 6. Qua voorzieningen werden we redelijk snel bediend: het station was precies op tijd klaar, toen ik na school in Amsterdam ging studeren!’

‘Verder had ik als jongen niet zo veel met Mariahoeve, omdat ik aan het andere eind van de stad naar school ging. Er was daar toen ook nog helemaal niets voor jongeren, dat kwam allemaal later. Ook mijn ouders hadden niet zoveel binding met de wijk. Ze bleven in de Julianakerk naar de kerk gaan, dus hun sociale leven speelde zich ook gedeeltelijk elders af. Uiteindelijk zijn ze naar Escamp verhuisd toen ze oud werden, het trappenlopen werd toch te bezwaarlijk.’

Ratten in die mooie, vriendelijke wijk

‘Beroepshalve had ik voor het eerst weer contact met de wijk toen ik in de Besturenraad Christelijk Onderwijs zat en aan scholenplanning moest doen. Later, toen ik minister van onderwijs werd, kwam ik er in een heel andere hoedanigheid weer terug, om een school aan de Haverkamp te heropenen die ik nog had zien bouwen. Daarna, als burgemeester, was mijn eerste officiële bezoek aan de wijk wel erg vreemd. Mijn beeld van Mariahoeve was dat van een vriendelijke, mooie, frisse nieuwe wijk. En toen ik er als burgemeester weer kwam klaagden bewoners

over ratten, dat was het laatste dat ik associeerde met de mooie wijk uit mijn herinnering!’

Je voelt je leeftijd

‘En nu zie ik dat er huizenblokken worden afgebroken voor renovatie die ik nog heb zien bouwen. Dat is een vreemd gevoel, dat nieuwbouw al na vijftig jaar niet meer voldoet. Maar ja, de wijk zit nu in een volgende fase. De belangrijkste emotie daarbij is dat je merkt dat je ouder wordt...’

Blij met aandacht voor de wijk

‘Ik ben blij dat de vernieuwing zorgvuldig gebeurt en dat er aandacht is voor samenhang in deze mooie wijk. Er zijn zoveel anonieme wijken, zonder identiteit. Mariahoeve had altijd een duidelijk eigen karakter, door de stedenbouwkundige visie zoals ir. Van der Sluys die had. Weet je dat zijn zoon nu burgemeester van Leidschendam is geworden?’

Schaatsen is altijd een populair tijdverdrif geweest in en rond Mariahoeve. Bewonersfoto Frans van Gerwen, 1963

Koningin Wilhelmina op schaatsen op de sloot bij het paleis Huis ten Bosch, 1892 (foto H. Fuchs)

Openbaar vervoer

Door: Lydia Hendriksen, HTM afdeling Communicatie

1961 Eindpunt lijn 6 verlengde Kleine Loo (foto F. Schuld)

In de periode na de tweede wereldoorlog werd het openbaar leven gekenmerkt door veel veranderingen. Dit gold ook voor het openbaar vervoer. Bij de bevrijding in 1945 bleek het wagenpark van HTM in aantal sterk afgenomen en de technische staat was vreselijk. Er brak een tijd aan van herstelde werkzaamheden aan het materieel. De vraag naar openbaar vervoer was in die tijd groot omdat eigen vervoermiddelen bij de burgers ontbrak. Langzamerhand kwam er verbetering in de situatie bij HTM.

Bus

Zo werd het buswagenpark uitgebreid door verschillende aankopen. In 1948 had de autobusdienst weer het vooroorlogse peil bereikt en eind 1952 was dit alweer bijna verdubbeld.

1973 Station Mariahoeve

de woonwijk Mariahoeve gereed zou zijn de route van bus 4 aangepast zou worden zodat deze door de wijk zou gaan rijden. De eerste wijziging vond plaats op 21 december 1959. Ook in de daaropvolgende jaren 1960, 1961 en 1962 werd de route steeds aangepast aan de uitbreiding van Mariahoeve.

Tram

Tram 6 reed tot aan 1961 van het Monnickendamplein via het centrum van Den Haag naar het eindpunt aan het Stuyvesantplein. Vanaf januari 1961 is deze lijn doorgetrokken naar een nieuw eindpunt op de Hofzichtlaan. In november 1966 kwam deze lijn nog een stukje meer de wijk Mariahoeve in en kreeg een nieuw eindpunt bij het NS station Mariahoeve. Vanaf april 1971 werd de tramlijn nog een stukje langer, het nieuwe eindpunt werd Leidschendam Noord bij de Dillenburgsingel. Zo ontstond voor de inwoners van Mariahoeve een directe verbinding met ziekenhuis Sint Antoniushove en winkelcentrum Leidsenhage.

‘Wij hebben ook een brommer (auto)!’

Op de foto's die bewoners aanleverden voor dit boek zie je dat ze geregeld trots hun brommer of auto portretteerden. Vaak zal dit ook het eerste exemplaar geweest zijn van de familie. Op de historische foto's van de straten geven de vervoermiddelen een extra nostalgisch element.

Bewonersfoto Familie Van der Heiden: de blauw-witte Opel Kapitein van de familie Van der Heide in 1974 (ouders van Sjaak Bral)

Bewonersfoto Frans van Gerwen: Sparta-brommer voor Ivoorhorst 21 (1974)

Bewonersfoto mevrouw H.Muijen-Warffenus, Gerstkamp

Bewonersfoto Frans van Gerwen: brommende jongens vanaf de eerste etage Ivoorhorst 21

Privéfoto's

20

21

22

23

24

24a

25

27

31

32

33

33a

34

37

26

28

29

29a

30

35

36

38

Mevrouw Van Reeken-Van der Zijden:

‘Ik maak altijd het plantsoen schoon’

‘Bent u van de gemeente?’, vragen ze mevrouw Van Reeken-Van der Zijden geregeld als ze aan het werk is in het plantsoen. Nee, dat is ze niet, ‘Ik voel me gewoon verantwoordelijk voor de buurt’, zegt ze. Een bewoonster aan het woord.

‘Kijk maar eens achter je, dat ziet er toch veel beter uit? Ik vind het fijn als de tuintjes op orde zijn. Tegenwoordig hebben we er zelfs een papierknipper voor gekregen en een GFT-bak voor algemeen gebruik. We hebben altijd samen met een groep burens het plantsoen schoongemaakt, je sprak dan af, sommigen deden het ‘s avonds. Ik woon hier sinds 1965, toen was ik 29. Eerst woonden we in een driekamerflat, later in vier kamers met twee kinderen. Het leven was toen eenvoudig. Mijn dochter ging naar de lagere school aan het Haverkamp, tussen de middag kwam ze naar huis met behulp van de klaar-overs die precies op de plek stonden waar nu de overgang is van de trambaan. De kleuterschool van mijn andere dochter was aan het Denenburg, de juf stond daar ‘s morgens klaar om de kinderen op te wachten bij de Reigersbergenweg om ze veilig mee naar school te nemen.’

Speeltuintjes

‘Alles was toen overzichtelijk, alle winkels en het postkantoor had je bij de hand en alle mensen waren netjes.

Het was gewoon een grote gemeenschap. De kinderen speelden buiten en als het tijd was klapte je in je handen en kwamen ze boven. Tegen etenstijd hoorde je alle moeders hun kinderen binnenroepen. In het speeltuintje tussen de huizen konden ze tenten bouwen, met een poppenwagentje op een kleedje spelen. Bij slecht weer speelden ze in het portiek. En als sinterklaascadeau kregen ze een abonnement op de schaatsbaan. Ze hadden ook een kindertuintje via school. Tegenwoordig heeft het speelplaatsje eigenlijk zijn functie verloren. De kastanje is platgezaagd en doordat de fietsroute niet zo goed is, nemen fietsers soms sluiproutes door het groen.’

Minder gezinnen

‘De samenstelling van de wijk is wel veranderd. In plaats van gezinnen heb je nu veel meer alleenstaanden of echtparen zonder kinderen, alleenstaande ouders of alleenstaande mannen. Nou ja, eigenlijk is het wel vrijer geworden, er zijn meer mogelijkheden. Ik ben nu 71 en wil hier wel graag blijven wonen. Ik loop nog steeds naar vier hoog via het trappenhuis. Je merkt wel dat een bovenetage kouder is. Een tussenetage is warmer. Vroeger moest je altijd met de kolen naar boven en met de as weer naar beneden... het kolenhok was in de kelder. Gelukkig hoeft dat niet meer. Zo blijft het huis ook netter, ik probeer alles zo nieuw mogelijk te houden hier in huis.’

‘In het speeltuintje tussen de huizen konden ze tenten bouwen, met een poppenwagentje op een kleedje spelen’ Bewonersfoto Haverkamp, I. Kaiser

‘Ik vind het fijn als de tuintjes op orde zijn...’

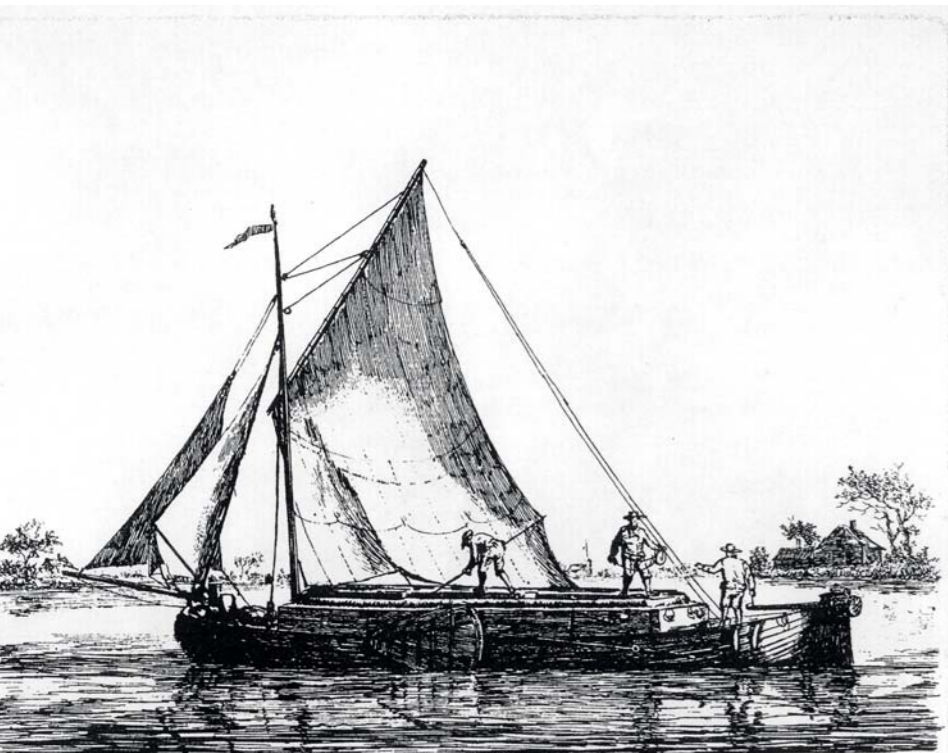
‘Als het etenstijd was klapten de moeders in hun handen en kwamen de kinderen boven’ Bewonersfoto: Familie Splinter

Geschiedenis van het water in de wijk

De bodem van Mariahoeve bestaat uit drassig veengebied op een zogenaamde strandvlakte. De grens tussen deze strandvlakte en de strandwal met meer zandgrond (het Haagse bos) wordt globaal gevormd door de Bezuidenhoutseweg. Het veengebied is afgegraven om de Graven van Holland van ondermeer turf (brandstof) te voorzien. De Schenk, De Scheysloot of wel Schenkwatering genoemd is in 1403 gegraven om tot een betere afwatering van de Binckhorst en de Duivenlandse polder te komen. Door de bemaling was het mogelijk dit gebied voor veeteelt geschikt te maken. Wat nu Mariahoeve heet was onderdeel van de Binckhorstpolder.

Dit sluisje aan de Weteringkade is gebouwd bijvoorbeeld voor turfvervoer (ansicht uit 1925)

Met dit soort boten werd het veen vervoerd vanuit wat nu Mariahoeve is naar de stad.

De molen die water pompt is een type grondzeiler met een achtkantige opbouw en werd in 1654 aan de Schenk gebouwd en staat nu als laatste originele watermolen in Den Haag op de hoek van de Carel Reinierszkade, IJslubweg en het Boekweitkamp. Deze molen moest het Bezuidenhout drooghouden. Tegelijkertijd met de molen werd de Bossloot gegraven en het Koninklijk Paleis Huis ten Bosch gebouwd. De Bossloot, die later de Carel Reinierszkade werd genoemd, is tot vandaag de dag een onderdeel van de beheersing van het boezem watersysteem in en om Den Haag. .

Na de bouw van het stoomgemaal bij de Broekslootkade in Voorburg in 1858 doet de Nieuwe Veenmolen slechts dienst als hulpbemaling. Dankzij het Nederlands Instituut van het Aannemers Grootbedrijf (NVRAG) is de molen geheel gerestaureerd en ingericht als ontvangstruimte voor binnen en buitenlandse relaties.

Kleipijpen: historische vondsten langs de slootkant. Verzamelaar E.B. Hartman: 'In mijn jongensjaren ging ik al met mijn vader langs de Schenk en in Mariahoeve kijken of er bij het baggeren geen kleipijpjes tussen het kroos zaten. Nu heb ik een hele verzameling. De eerste pijpjes uit de zestiende eeuw waren klein, omdat de tabak duur was. Rond 1650 stonden er pijpenfabriekjes in Leiden en Gouda. Versieringen met een ooievaar of een kroon zijn typisch Haags.'

Anneloes schildert de Nieuwe Veen of Bosmolen

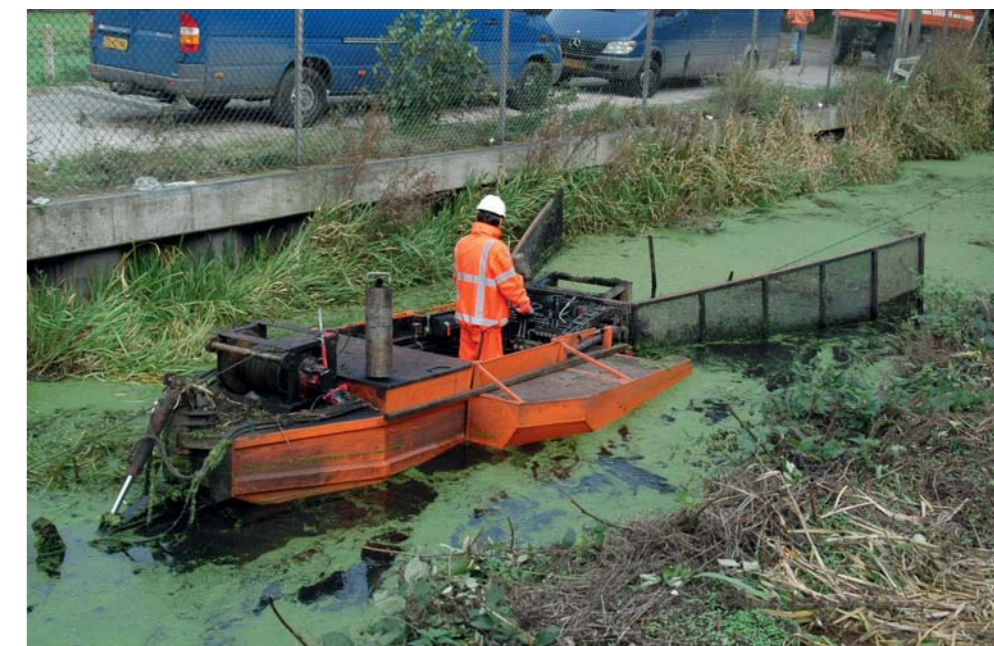
Water in de wijk nu

Het gemaal aan de Carel Reinierszkade is in 1957 gebouwd door ir. Sprew om de wijk Mariahoeve op polderpeil te houden. Het ontpolderen heeft tot 1975 geduurd. Het Hoogheemraadschap Delfland heeft tot 1975 nog toezicht gehouden op o.a. het schoonhouden van sloten en duikers. De gemeente is sinds die tijd verantwoordelijk voor het onderhoud van sloten zoals het baggerwerk. Zo kwam ook het gemaal aan de Carel Reinierszkade in beheer bij de gemeente Den Haag. Met de nieuwe waterwet gaat het beheer van het gemaal weer over in handen van het Hoogheemraadschap en krijgen particulieren meer verantwoordelijkheden voor het onderhoud van sloten die aan hun tuinen grenzen. De nieuwe wet komt voort uit het concept integraal waterbeleid van midden jaren 80. Sinds 2003 werkt de overheid aan een integrale wet voor het waterbeheer. Dat betekent dat Mariahoeve straks 16000 kuub water moet kunnen bergen.

Het water in de wijk Mariahoeve vormt een onderdeel van de stedenbouwkundige opzet. Water heeft zowel een functionele, als een recreatieve en ecologische waarde. Met

tamelijke eenvoudige ingrepen heeft men hier in de jaren 80 ecologische oevers gecreëerd. Dat zijn mooie en functionele oevers met een typische begroeiing. Vroeger zag je menigeen met een visnet kikkervisjes vangen, of als het gevoren had de palingen uit het wak vissen. Sinds er vergunningen nodig zijn om te vissen, zie je dit verschijnsel steeds minder of bijna nooit meer.

Ook het sloten en oevers bij de spoorlijn moeten onderhouden worden, dit doet de NS

Finnenburg, interieur tuinhuisje van Henk van Ingen in de Schenkstrook. Henk van Ingen, inmiddels overleden, had een 'vrije' tuin tussen de spoordijken ter hoogte van de Nieuwe Veenmolen. Het gebied is bekend als 'Het Groene Oor'. Henk was actief in de werkgroep Schenkstrook die door overleg tussen gemeente en bewoners heeft bereikt dat een groot deel van de Schenkstrook niet werd bebouwd met kantoren en de ATV Loolaan door het verplaatsen van een deel van de tuinen toch kon worden behouden. Ook ATV Zonneweelde en de stadsboerderij bleven gespaard.

Steeds vaker worden exotische vogels gesignaleerd

De ooievaar is terug in de wijk

De veranderde openbare ruimte

De beheersing van het groen is afhankelijk van de mate van onderhoud. De gemeente heeft de neiging meer groen te privatiseren, zoals de slootkanten die aan particuliere tuinen grenzen. Vanwege het belang van de openbare ruimte hebben enkele wijkbewoners de taak op zich genomen het groen vrijwillig te onderhouden. Bij de aanleg van ecologische zones wordt er sinds de jaren tachtig rekening gehouden met diervriendelijke oevers zodat de kikker en salamander in populatie konden groeien. Slootkanten zoals langs de Schenk zijn natuurvriendelijker gemaakt door lage oevers te creëren zodat watervogels en amfibieën makkelijker de kant op kunnen. Er zijn ook reeën, watervleermuizen en uilen gesignaleerd in de wijk.

Zonder kikkers geen ooievaars

De grote diversiteit aan vegetatie en amfibieën langs de kant van de sloten in de wijk en de rondom gelegen weilanden heeft ertoe geleid dat de ooievaar in een grote populatie is neergestreken. De schoorstenen op de daken van de flats bieden een geschikte broedplaats, maar ook een gesnoeide boom op het terrein van de British school werd geschikt bevonden. De ooievaars op de hoge uiteinden van de lantarenpalen aan het Kleine Loo trekken zich niets aan van de tramlijn of van de auto's die voorbij razen.

Volkstuinen

Voordat Mariahoeve gebouwd werd waren er veel tuinders, die moesten verdwijnen omdat de nieuwe wijk gebouwd werd. Nu zijn er vier volkstuincomplexen: VTV Eigen arbeid en VTV Mariahoeve aan het Margarethaland-Isabellaland, Zonneweelde aan de Reigersbergenweg. Het nieuwe complex van VTV Eigen Arbeid ligt achter de Nora (Landscheidingsweg) op het grondgebied van Rijnland. ATV Loolaan ligt bij de molen aan de Schenkstrook. Het kweken van groente is niet meer zo populair, maar er zijn nog wel doorgewinterde tuinders die met veel vakkennis telen. De tegenwoordige tuinder ziet zijn tuin meer als een rustige plek waar je kunt relaxen. Er worden dan ook meer vaste planten in de tuin gezet.

School- en kindertuinen

In de kinderboerderij zijn leslokalen voor lessen over het milieu en biologie. Erom heen liggen school- en kindertuinen. Kinderen mogen ook helpen met het verzorgen van de dieren op de boerderij.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF

Oliewinning in Mariahoeve

Een vooruitgang op het gebied van water en milieu werd bereikt door het stoppen met de oliewinning in de wijk. Het Overslagstation van de Aardolie Maatschappij de NAM, aan het Boekweitkamp is niet meer. Hier werd de olie gezuiverd en per trein naar het Botlekgebied getransporteerd. De Nederlandse Aardolie Maatschappij heeft sinds 1956 tot 1988, 7,4 miljoen kubieke meter olie gewonnen uit de 43 putten die over elf locaties langs de wijk verspreid lagen. Vanwege de aanleg van de Noordelijke randweg in 2006 en de teruglopende productie zijn alle installaties opgeruimd.

'Olie in waterwingebied heel riskant'

Positieve reacties op sluiting olieveld

WASSENAAR - Voor grote problemen heeft de Wassenaarse oliewinning nooit gezorgd, toch zullen gemeenten Duinwaterleiding en de sterker bewust geworden van het belang om bodem en water te beschermen. De nieuwe wet bodembescherming duidt daar ook op.

Groen in Mariahoeve, kaart DSO 2007

Finnenburg, rioolgemaal. Op de voorgrond de Schenk.
Foto R. van Harrewijn

Rioolgemaal

Naast het beheersen van het grondwater heeft het Hoogheemraadschap de verantwoordelijkheid voor het rioolsysteem. Het rioolgemaal aan het Finneburg pompt onze behoeften en het regenwater door naar de zuiveringsinstallatie aan de Houtrustweg. Vroeger ging de afvoer uit Mariahoeve via het verversingskanaal in Scheveningen de zee in. Daar kon het soms dus behoorlijk stinken. Straks gaat het afval via een tussenstation in de Harnaspolder naar zee. Bij de aanleg van nieuwe rioleringen in Mariahoeve zal in de eenentwintigste eeuw het hemelwater worden afgekoppeld van het bestaande rioolsysteem. Bruikbaar regenwater gaat hierdoor niet verloren. Tweederde van de installatie zit onder de grond. Bij de renovatie is de witte pijp afgebroken.

Groenzones: door de natuur naar het strand

Mariahoeve wordt omgeven door belangrijke groenstedelijke gebieden. Het Haagse Bos, Reigersbergen, Clingendael en Meyendel zijn een schakel in de verbinding tussen stad, polder en duingebied. Je kunt via deze

groenzone helemaal door de natuur van Mariahoeve naar zee lopen. De weidsheid van het Hollandse Polderlandschap is o.a. te zien vanuit de hoogbouw flats aan het Isabellaland.

Groen en water horen bij het ontwerp

Bij de gebiedsontwikkeling, de stedenbouwkundige opzet van Mariahoeve in 1954 heeft de ontwerper Ir.F. van der Sluys ruimte gelaten zodat er voor mens en dier een gezonde en zuurstofrijke leefomgeving ontstond. De plannen die zijn ontwikkeld en uitgevoerd door de gemeentelijke plantsoenendienst vormen een redelijke eenheid met de bebouwing, waarbij ook de vele waterpartijen betrokken zijn. In Mariahoeve is van de 200 hectare land in totaal 52 hectare aan groen. Marlot, Reigersbergen en de Horst niet meegerekend, waarvan 33 hectare gazon en 16 hectare beplanting. Totaal zijn er ± 7754 bomen in de wijk, waarbij nog ± 1507 straatbomen dienen te worden bijgeteld.

Groenzones: Reigersbergen

De hoeveelheid groen in de wijk zorgt voor een goede luchtkwaliteit en fungeert als geluiddemper. Het ervaren van de groene ruimte als van openbaar groen tussen de woningen moet worden gezien als een waardering voor het

milieu en de vrij toegankelijke ruimte is een verrijking van het leefklimaat. Het groen biedt meer voordelen, de kleur biedt rust, de bladeren zuurstof en beschutting voor mens en dier. Onnoembaar zijn de verschijningsvormen door de jaargetijden heen, waardoor het besef van groei naast het open en dichte effect van het bladerdek op ieders zicht invloed heeft.

Polderbomen in een parkwijk

In de wijk vinden we typische polderbomen zoals els, es, wilg, populier, berk en struiken zoals de vlier. Typische parkbomen zijn kastanje, kaukasische vleugelnoot, Japanse kers, meelbes. Eiken en beuken tref je aan op de hoger gelegen gebieden aan de rand van de wijk.

Midden in de wijk ligt het wijkpark 'De Horst' (3 ha groot) dat eveneens door de plantsoenendienst werd ontworpen. Dit park kwam in 1973-1975 gereed en bij het ontwerp was hier op een bouwplaats en een honk voor de jeugd gerekend. De Gemeente heeft toezicht en verzorging van de straatbomen, park de Horst, de oevers langs de sloten en enkele gazons tussen de flats in gelegen. De woningbouwverenigingen beheren het groen rondom hun complexen. Particuliere verhuurders onderhouden het groen rondom hun bezit. Eigenaren met particuliere tuinen verzorgen uiteraard hun eigen tuinonderhoud.

Veehoudster Ellen Overgaauw over boerderij Zuidwerf:

‘De kastanjeboom herinnert me aan onze boerderij’

Ellen stamt uit een oud boerengeslacht, zo vindt je tussen Delft en Pijnacker aan de Overgawweg de oude familie boerderij. Via Voorburg is dit deel van de familie in Den Haag beland.

Boerderij Zuidwerf stond oorspronkelijk aan de Bezuidenhoutseweg 625. Op het erf dat van de Bezuidenhoutseweg tot aan de Schenk liep stond o.a. een boomgaard, liepen zo'n dertig melkkoeien. Het was een klein boerenbedrijf waar je in die tijd van kon rondkomen. Mijn grootvader is er opgegroeid en zette het bedrijf voort totdat in 1958 de boerderij moest wijken voor de wijk Mariahoeve.

Onze kastanje staat er nog

Alleen de witte kastanje die mijn overgrootopa zelf plantte is behouden gebleven en staat nu voor de flats aan de Hofzichtlaan. De binnenweide is altijd in de familie gebleven. Mijn vader heeft toen daarop de schuur gebouwd, de datum 1958 staat nog in de vloer geschreven. Deze weide ligt in een groenzone tussen park Marlot en villapark Marlot grenzend aan de Bezuidenhoutseweg.

Ideale school

Mijn kleuter- en lagere school was in het oude landhuis Marlot. Een mooiere school kon je je niet bedenken in het bos met een mooie kinderspeelplaats. Hier zaten zowel kinderen uit Marlot op school als uit Mariahoeve.

Uitje voor bewoners van Mariahoeve

Behalve veehouder ben ik taxateur bij het pandhuis. In 1997 heb ik met mijn vader een maatschap gevormd als veehouder. Samen houden we tien tot vijftien stieren die ieder voorjaar opnieuw ingekocht worden en schapen. Op dit moment zijn er acht schapen en negen lammetjes met nog een drachtig schaap. Met de kippen ging het minder goed, die werden opgegeten door de talrijke vossen die hier lopen. Met de border collie en de schapen houden we af en toe een landelijke wedstrijd om schapen te drijven. Als we schapen scheren komen er altijd veel mensen uit Mariahoeve kijken. Wat voor ons werk is, is voor hen een uitje.

Dagelijks kijk ik naar de zeker honderd jaar oude kastanjeboom en koester het laatste stukje van Boerderij Zuidwerf met heel mijn hart en probeer wat mijn voorouders hebben gedaan op de binnenweide voort te zetten en te behouden. Het zou mooi zijn het oude materiaal goed te behouden in een nieuwe schuur.

Werken

Iraanse Kunstenaars Roza Bahrami:

De rust in deze wijk inspireert me

door: Hubertine Langemeijer

‘Mariahoeve is een mooie groene en lekker rustige wijk. Ik houd van deze wijk. De rust inspireert me. Ik haal voor mijn werk inspiratie uit de natuur, jazz muziek, poëzie en dans. Ik maak grafiek en werk hierbij met hout, houtsneden dus. Dit geeft mijn werk een eigen karakter. Je ziet de houtnerven terug op het papier als je goed kijkt. Ik werk in drie stadia waarin ik experimenteer in mijn werk. Eerst maak ik heel veel schetsen. Vervolgens kies ik hieruit de vorm en compositie voor mijn ontwerp. Voor de structuur maak ik gebruik van de tekening in het hout waarmee ik werk. Hiermee varieer ik net zo lang totdat ik de geschikte structuur heb verkregen.’

‘Ik werk met hout omdat ik graag dicht bij de natuur sta. Het gevoel dat je krijgt als je met houtsneden werkt, krijg je met geen enkele andere druktechniek. Met kleur experimenteer ik tijdens het drukproces. Ik werk graag met felle kleuren. De kleuren bepaal ik aan de hand van de emotie die het onderwerp bij me oproept. Rood en andere felle kleuren zijn voor mij de kleuren van passie, poëzie en muziek. Voor dromen gebruik ik meer pasteltinten. Hierin komt mijn oosterse oorsprong samen met de westerse invloeden van hier.’

Dans en muziek inspireren me

‘Mijn voorliefde voor jazzmuziek zie je terug in mijn werk. Het gaat mij om de klank, het geluid, het gevoel dat het bij me oproept en de instrumenten zelf. Tijdens het laatste

North Sea Jazz in Den Haag heeft er tijdens het festival werk van mij gehangen. De galeri houder was zo enthousiast over mijn werk dat hij er eentje gebruikt heeft voor de uitnodiging. Met mijn expositie tijdens deze North Sea Jazz is dit festival toen afgesloten.

Voor mijn werk haal ik inspiratie uit de natuur, jazz muziek, poëzie en dans. Wat mij daarbij bezig houdt is de relatie hiertussen. Mij fascineert de gratie van de dans, de klanken, het ritme en de melodie in de muziek en de emotie in de poëzie. Alle drie hebben een ding gemeen: Liefde, met een grote L. Passie komt voor mij tot uitdrukking in de gekozen vorm. Ik kan me geen leven voorstellen zonder de beweging van de dans, zonder de klank van muziek of zonder de emotie van poëzie. Mijn leven kan niet ademen zonder deze drie. Met deze kunstvormen laat je je hart en je geest spreken en toon je dit aan het publiek. Wat in mijn hart is wil ik met emotie benadrukken en zichtbaar maken. Dit komt samen in mijn werk.’

Succes na Teheran

‘Ik ben opgegroeid in Teheran, Iran. Hier heb ik de techniek gestudeerd van textiel en mode. In 1993 ben ik naar Nederland gekomen voor mijn studie. Ik heb eerst de school voor Mode & Kleding gedaan en ben in 1998 overgestapt naar de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten. Tijdens deze studie heb ik ook een eigen dichtbundel met werken van mezelf uitgegeven. Het was een heel kleine oplage. Ik ben er best trots op hoe mooi het geworden is. De letters heb ik met de hand gezet en daarnaast heb ik ook verschillende grafie-

ken in het boek verwerkt. In 2003 ben ik afgestudeerd aan de afdeling Beeldende Kunst met specialisatie Grafiek. Met mijn werk heb ik eind 2003 de eerste prijs gewonnen van Allianz Nederland Grafiekprijs. Ook daar ben ik best trots op. Daarnaast ben ik ook een paar keer genomineerd voor een prijs en heb ik in 2001 een beurs gekregen voor een uitwisselingsprogramma in Perugia, Italië om er een tijdje te studeren. Al met al gaat het goed!’

In Mariahoeve heb ik de ruimte

‘Nu vraag je je natuurlijk af hoe ik in Mariahoeve terecht ben gekomen. Mijn moeder woonde hier al en ik ben in 1995 bij haar gaan wonen. Ze woonde toen aan het Isabellaland. Vervolgens zijn we verhuisd naar het Roggekamp. Na mijn studie wilde ik een eigen woning en kwam terecht aan het Kornalijnhorst op vier hoog. Ik heb hier met veel plezier gewoond maar het dagelijkse klimmen naar de vierde etage beviel me steeds minder. Ik ben nu verhuisd naar het Gerstkamp op de tweede etage. Hier heb ik de ruimte om thuis te kunnen werken en ook te exposeren.’

‘Mijn zus woont en werkt ook in Mariahoeve. Zij is enige jaren geleden gestart met haar eigen schoonheidssalon Mitra Royal Beauty aan het Tarwekamp 15. Wat dat betreft wonen en werken we allemaal heel dicht bij elkaar. Haar klanten zijn ook erg enthousiast over mijn werk. Helaas kan ik in haar zaak niets ophangen omdat vocht en zon gevaarlijk zijn voor mijn werk.’

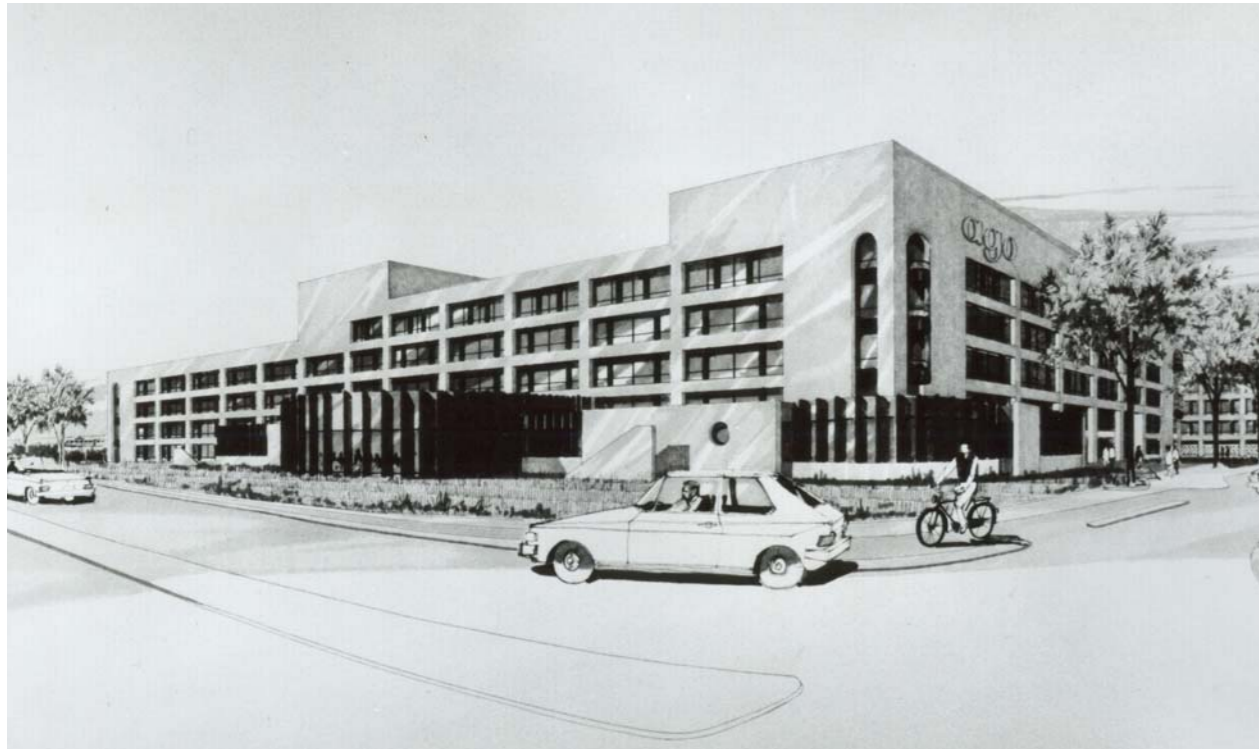
‘Ik ben lid van de kunstenaarsvereniging Pulchri. Nu heb ik in huis de mogelijkheid om mijn werken te tonen aan mensen die daar interesse in hebben. Een groot deel van mijn werk is ingelijst en is te koop. Vaak verkoop ik via internet. Mensen hebben ergens mijn werk gezien en vinden het mooi. Ze sturen me vervolgens een mail of ze het kunnen kopen.’

FOTO JIMI HELLINGA DEN HAAG

AEGON en Mariahoeve: onlosmakelijk verbonden

Deze weg is er nooit gekomen, daar loopt nu de ecologische zone

Het markante gebouw van aegon kan niemand ontgaan. Wie per trein aankomt op Station Mariahoeve loopt zelfs over het AEGONplein. Oud-manager facilitair bedrijf Hidde van der Kluit en bedrijfsarchivaris Pierre Don vertellen hoe deze verzekeraar bij de wijk is betrokken.

‘Onze geschiedenis in Mariahoeve begint met een investering van een van onze rechtsvoorgangers, de Eerste Nederlandsche. In 1965 (zie foto op blz. 14). In 1976 startte de AGO, een andere rechtsvoorganger, met het overleg

over een vestiging in Mariahoeve. Tijdens dat proces fuseerden AGO en Ennia tot AEGON in 1983. Drie jaar later werd het nieuwe hoofdkantoor geopend en in 1996 was de concentratie van alle Haagse kantoren voltooid en waren alle kantoren van deze verzekeringsmaatschappijen samengevoegd in dit gebouw. In 1992 werd het vergadercentrum er aan gebouwd. We bieden hier werkgelegenheid aan 1900 mensen. Vroeger kwamen die meer uit de wijk en kregen medewerkers van AEGON voorrang bij het toewijzen van een huurhuis.

Station geïntegreerd in het gebouw

Voorwaarde voor de vestigingsplek was goede bereikbaarheid via trein en openbaar vervoer. Het stationsgebouw was vanaf het begin geïntegreerd in de plannen voor ons kantoorgebouw dat ontworpen is door architectenbureau Kraaijvanger Urbis. En nu zijn we weer in gesprek over het herontwerp van het station samen met bureau Trude Hooykaas, NS, Pro Rail en Movaris.

Een eigen plein

Het plein is een verhaal apart. Het plein is openbare ruimte, onderdeel van de wijk. Maar wij voelen ons er wel verantwoordelijk voor. Eerst was het met bomen overgroeid, waardoor mensen zich er onveilig voelden. Daarom heeft AEGON het plein opnieuw laten ontwerpen en hebben wij het ook zelf in onderhoud. Wij voelen ons verantwoordelijk voor onze ‘voortuin’. Ook de achtertuin is belangrijk: we hebben ons ook beziggehouden met de inrichting aan de andere kant van de spoorlijn, het Voorburgse deel.

Toen het plein in de tweede helft van de jaren 1990 opnieuw ontworpen werd, mochten we het AEGONplein noemen, wat redelijk uniek is. Het gebeurt niet vaak dat een bedrijf zijn naam mag geven aan de openbare ruimte... Het huidige plein is ontworpen door Adriaan Geuze van West 8, die ook de ‘follies’ (de groensculpturen) heeft bedacht. Om ook de ingang van het plein prettig te maken hebben we samengewerkt met de bloemenkiosk en de snackbar om tot een nieuw gebouw te komen, ook een ontwerp van West 8.

Kunst draagt bij tot een beter werkklimaat

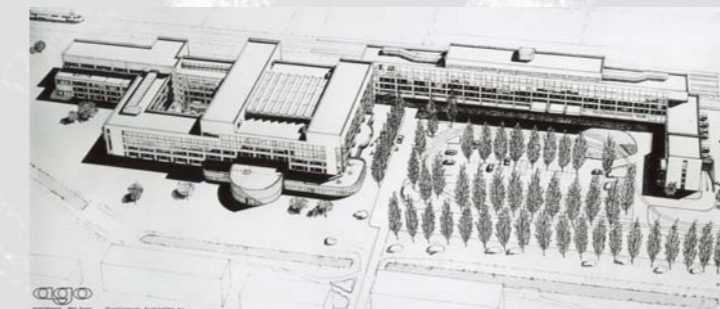
Op het plein staat ook een nieuw beeld van Henk Visch uit 2007. Kunst is voor ons als bedrijf belangrijk. We hebben een belangrijke bedrijfscollectie, die niet openbaar te zien is. Het bekendste zijn de ballen in de hal van Peter Struycken. Ter gelegenheid van ons jubileum in 1986 hebben we een hoekmanbank aangeboden aan de wijk, ontworpen door Anneloes Groot en Ellen M. Vos, bij de recente herinrichting van het plein is verplaatst.

Ecologische zone

De ecologische zone die langs ons gebouw loopt hebben we aangepast aan de wensen van de ecologen. Dat betekende dat er bomen uitgehaald moesten worden en dat de strook opnieuw is ingericht met o.a. een plas- en drasgebied, waardoor het aantrekkelijker wordt voor allerlei dieren. AEGON heeft de ecologische zone ook in onderhoud.

Investeren in de wijk

We hebben vanaf het begin geïnvesteerd in een goede relatie met de wijk. Een maand na de opening in 1986 hielden we open dag, er kwamen wel 1800 buurtbewoners kijken! Ook fungeren we graag als gastheer, bijvoorbeeld voor de bijeenkomsten van de wijk over vernieuwing. We beseffen dat we met onze economische activiteit zijn de wijk wel eens tot last zijn, en daarom willen we ook iets teruggeven!”

Op de computer ontworpen installatie van Peter Struycken in de hal

v.l.n.r.: Ellen Maria Vos, Eduard de Vries (Wijkberaad), mevrouw Havermans (burgemeestersvrouw), drs. F.A.A. Stapels (lid raad van bestuur AEGON), Anneloes Groot.

Winkelcentrum Mariahoeve hart van de wijk

Winkelcentrum in 2008, trefpunt voor gezelligheid

Aan het winkelcentrum zit een woonblok vast, en een parkeerdak met een helling. Het oorspronkelijke idee was om boven het parkeerdak een restaurant te bouwen.

Over het winkelen in Mariahoeve was bij het ontwerp van de wijk grondig nagedacht. Elk wijkje had een eigen winkelstreekje, met een bakker, slager, groenteman, postkantoor, alles wat je voor je dagelijkse boodschappen nodig had. Daarnaast was er dan het grote centrale winkelcentrum – iets unieks voor die tijd!

worden met de winkeliers en het gevolg was dat de grote spelers uit die tijd uitweken naar Leidsenhage. Zwolsman ging, zoals bekend, failliet maar Mariahoeve kreeg toch een winkelcentrum, MAKADO, gebouwd in 1968/1969. Het was aan de bovenzijde open en alleen aan de noordzijde waren winkels, zowel gelijkvloers als op de eerste etage.

Bij de bouw van de wijk Mariahoeve aan het einde van de jaren vijftig van de vorige eeuw, was het de bedoeling dat er een groot winkelcentrum met een regionale functie zou worden neergezet. Dat centrum zou het gebied tussen de Reigersbergenweg en de Hofzichtlaan beslaan. Projectontwikkelaar Zwolsman, bekend van de Exploitatie Maatschappij Scheveningen (EMS), kon het echter niet eens

Het was het eerste winkelcentrum in Nederland dat volgens de principes van een Amerikaanse 'mall' werd gebouwd, geheel overdekt. 'De wijze van winkelen via een passage is voor nieuwe woonwijken nog vrij nieuw en in ons land nog weinig toegepast op deze schaal', schrijft het vakblad Cobouw 12 september 1969. 'na de luifels van de Rotterdamse Lijnbaan zijn we nooit veel verder meer

gekomen, hoewel de weersomstandigheden daar in ons land toch meer dan genoeg reden voor geven.'

Na een grondige verbouwing, uitbreiding en overkapping werd het winkelcentrum in 1972 onder grote belangstelling heropend door tv-persoonlijkheid Mies Bouwman. In 1990 werd de naam veranderd in Winkelcentrum Mariahoeve en nadien zijn er nog diverse (ingrijpende) renovaties uitgevoerd.

Het centrum, met bijna veertig zaken, is uitermate belangrijk voor Mariahoeve. Het wordt beschouwd als het hart van de wijk en als een ontmoetingsplaats voor de omwonenden. Bij de restyling van de wijk wordt ook het winkelcentrum weer ingrijpend verbouwd en uitgebreid.

Het winkelcentrum heeft altijd veel activiteiten georganiseerd, zoals hier in 1981 het huisvrouwenorkest 'De Pollepels' - Deldense schonen van 25 tot 77 jaar - geven een concert in het Makado Center, Het Kleine Loo (foto Robert Scheeres)

Af en toe word je echt moe van het winkelen – foto uit 1983 (foto John de Koning)

Vroeger kon je met de auto door het winkelcentrum rijden. Er lagen gewassen grinttegels op de vloer. De winkels hadden nog een boven verdieping. Tijdens de verbouwing in 1972 zijn de trappen naar de boven etages afgesloten, is het centrum overdekt en is er een extra tussenvloer ingelegd (zie foto) voor de kantooretage. Nu is de bovenverdieping van toen het huidige kantorencentrum.

In 1972 is het winkelcentrum heropend. Een onderdeel van de festiviteiten was een stoeptekenwedstrijd onder de luifel aan Het Kleine Loo

Kantoor waar sociale contacten centraal staan:

Het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom van Herman Herzberger

Een beroemd gebouw is het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom, gebouwd door de architect Herman Hertzberger. (BBIE) is de officiële instantie in de Benelux voor de registratie van merken en modellen. Het BBIE is onderdeel van de Benelux-Organisatie voor de Intellectuele Eigendom (BOIE), een internationale organisatie onder leiding van vertegenwoordigers van de drie Benelux landen. Deze organisatie moet ervoor zorgen dat alle merken, modellen en ideeën in de Benelux geregistreerd worden en dat de burger weet waar, waarom en hoe hij zijn intellectueel eigendom kan beschermen.

Herman Herzberger

Herman Hertzberger (1932) is een internationaal beroemde Nederlandse architect. Hij ontwierp vele bekende gebouwen in binnen- en buitenland, in Den Haag onder andere het Ministerie van Sociale Zaken aan de rand van Mariahoeve, (1979-1990). Van 1990 tot 1993 dateert het kantoorgebouw van het toenmalige 'Benelux Merkenbureau' aan de Bordewijklaan 15. Herzberger bouwde ook het Theater aan het Spui in Den Haag (1986-1993), waarin ook het Haags Filmhuis gevestigd is. Bekende gebouwen in andere steden zijn het hoofdkantoor van Centraal Beheer in Apeldoorn, het muziekcentrum in Utrecht en het Chassétheater in Breda.

Hertzberger is altijd trouw gebleven aan 'Het verhaal van een andere gedachte', het manifest waarmee in 1959 een nieuwe redactie aantrad van het tijdschrift Forum.

Die 'andere gedachte' verzette zich tegen het bloedeloze functionalisme van de wederopbouw dat, aldus de redactie, tot een kille en fantasieloze architectuur had geleid. Meer dan een architectuur en stedenbouw van functies stond zij een architectuur van (menselijke) relaties voor; een architectuur van ontmoeting en vervlechting. Menselijke maat en menselijke schaal moesten weer centraal komen te staan.

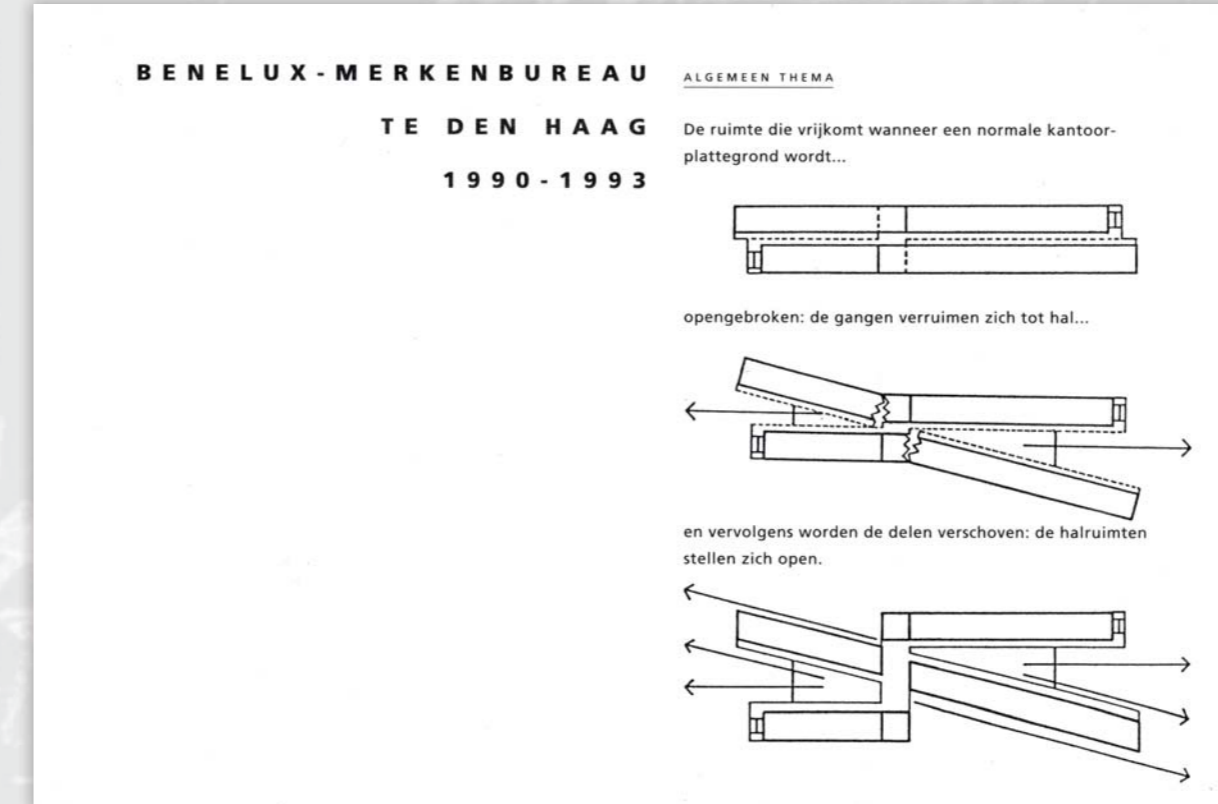
Hertzberger neemt deze uitgangspunten in zijn eerste ontwerpen zeer letterlijk; altijd proberen zijn ontwerpen het ontmoeten van mensen te stimuleren en een meervoudig gebruik van de architectuur mogelijk te maken. De ontwerpfilosofie die hij daarbij hanteerde wordt ook wel structuralisme genoemd.

Menselijke ontmoeting centraal bij het merkenbureau

Door de halruimten ontstaan de belangrijkste kenmerken van het gebouw: openheid en externe gerichtheid. Collega's treffen elkaar toevallig of opzettelijk in het centrumgebied. De scheiding tussen de verdiepingen wordt doorbroken. Deze openheid probeert aan te zetten tot sociale contacten en te voorkomen dat ieder zich terugtrekt in zijn eigen kamer of afdeling. Dat is niet alleen belangrijk voor pauzes en ontspanning, Herzberger is ervan overtuigd dat dit ook belangrijk is voor het werk zelf. " Dat weet iedereen die in

zijn werk veel te lang probeerde ergens zelf uit te komen, en pas toen hij weg van zijn werkplek toevallig een collega tegenkwam, zich realiseerde dat die nu juist bij uitstek de persoon was die hem zou kunnen verder helpen", schrijft hij in de brochure ter gelegenheid van de opening. Alle werkvertrekken zijn aan de centrale hal gelegen. Er zijn dus geen gangen.

Vergaderzalen zijn in een boven het gebouw gesitueerd 'Penthouse' ondergebracht. Deze afgescheiden eenheid leent zich voor meer besloten bijeenkomsten en ontvangsten en voor opleidingen, lezingen, recepties.

Specialisten in de wijk

Sam van Mekar Sari:

De zestigjarige Sam is eigenaar van Indonesisch restaurant Mekar Sari (Open Bloem), een van de drie Indonesische restaurants in Mariahoeve.

‘Ik ben in Indonesië als Hollander op Oost Java geboren, een echte Orang Belanda dus. Orang betekent mens en Belanda is Hollands. Als 26 jarige ben ik drie jaar gaan varen voor de Holland Amerika lijn. In 1977 kwam ik terug in Rotterdam. Daar leerde ik mijn vrouw kennen die toen verpleegkunde studeerde. Den Haag, de weduwe van Indië, trok ons aan omdat er veel oud-Indiëgangsters wonen, ook in Mariahoeve. In de jaren zeventig en tachtig was het Indonesische en Chinese eten het enige buitenlandse eten dat je volop kon krijgen.

In 1988 heb ik deze zaak overgenomen van mijn voorganger. Mijn vrouw en ik koken nog steeds met veel plezier. We maken zelf de sambal en gebruiken nog de oude recepten. Er komen klanten ook van buiten de wijk veel oud-Indiëgangsters maar dat wordt minder vanwege de leeftijd. Ik ben een vrijdenkende moslim en ga soms mee naar de kerk met mijn drie dochters waar mijn vrouw decaan is bij de Indonesisch Christelijke gemeenschap (in de ChristusTriumphatorkerk). Een van mijn dochters danst nog steeds in een Javaanse dansgroep die oefent in de Indonesische school te Wassenaar.’

Groenteboer Gerrit Oostendorp:

‘Mijn grootvader kwam altijd lopend met een mand sinaasappelen uit Leiden naar Den Haag. In de jaren dertig van de vorige eeuw had hij een groentezaak in het Bezuidenhout, een pakhuis en wel drie paarden en wagens. Nadat mijn opa op de veiling sperziebonen had gekocht ging hij met zijn fietsbel Bezuidenhout rond om dat te melden, zodat de huisvrouwen wisten dat er weer werk voor ze was: ze konden zich dan aanmelden om bij ons partijen sperziebonen in te maken in het zout in Keulse potten. Door de hogere eisen van de warenwet is dit soort productie niet meer toegestaan.’

‘In de jaren vijftig kocht mijn vader voor het eerst een pand in Mariahoeve, aan het Ursulaland. Dat was dan weliswaar wat duurder dan de Tarwekamp, zoals oorspronkelijk het plan was, Maar... je had daar wel klanten uit Marlot en Wassenaar waar geen negotie gedreven mocht worden. Kopen was een hele stap, voor die tijd hadden we altijd gehuurd. Voor het eerst in ons leven hadden we een douche en een koelkast! Vanaf mijn zestiende ging ik mijn vader

FOTO JIMI HELLINGA DEN HAAG

in de zaak helpen. In de jaren zeventig ben ik zelf een buurtsupermarkt begonnen in het Benoordenhout, waar ik 38 jaar winkelier ben geweest.’

‘De laatste jaren van mijn leven wilde ik het wat rustiger aandoen, zodat ik meer tijd heb voor andere dingen. Maar ja, toen mijn collega van me hoorde dat ik met mijn eigen zaak stopte, vroeg hij of ik hem wilde helpen. Nu werk in het winkelcentrum aan het Ursulaland bij de Coöp. Tot mijn verrassing kennen veel mensen mij nog. Je ziet dat er toch veel mensen zijn blijven wonen in deze wijk die zo vol idealen werd opgezet. Alles was toen nieuw en modern hier, en die kwaliteit zoeken ze eigenlijk nog steeds. Ik doe altijd mijn best op de presentatie, zo snijd ik altijd het groen van een bloemkool af voordat ik ze neerleg. Je ziet dat allochtone moeders meer kwaliteitsbewust zijn dan autochtone. Ze wijzen hun kinderen op wat mooie producten zijn.’

Boekbinderij van Dijk aan het Catharinaland

Dit bedrijf heeft zich in de jaren zeventig in een voormalige supermarkt gevestigd, omdat ze in de Vlierboomstraat uit hun jasje groeiden. Bij dit bedrijf worden oude en nieuwe boeken gebonden, gerepareerd en voorzien van een omslag. ‘We werken voor veel bedrijven die zich hier later vestigden, zoals AEGON, Bond van Verzekeraars en de Hartstichting. Andere opdrachtgevers komen uit het centrum van Den Haag dan wel uit binnen- en buitenland. Oude technieken zoals het letterzetten en het gebruik van leer en goudfolie is hier dagelijks werk. Op de foto een voorbeeld van een stempel met goudfolie op een linnenband, dat de binderij speciaal voor dit boek als demonstratie maakte.’

Citroëngarage Mooyman b.v.

Citroëngarage Mooyman is een van de drie garages in de wijk. Behalve de Renaultgarage aan het Zwedenburg en Kwikfit aan de Hofzichtlaan bevindt zich deze goed geoutilleerde garage aan de Ametistenhorst van de heer Mooyman ‘De fascinatie voor kleine autootjes, vooral in de kleur rood,

was bij mij al op driejarige leeftijd al enorm,’ zegt de heer Mooyman. ‘In de jaren zestig zag je de lelijke eendjes, de 2CV in brandweerkleur door de straten rijden, en al reden ze niet harder dan tachtig, de sfeer, die aanzuiging was uniek! Als hobby begon ik in de jaren zestig oude Citroëns op te knappen en werkte ik bij de Citroëndealer, de Atam in de Waldorpstraat, een aantal jaren als receptionist. Sinds 1968 ben ik mijn eigenzaak begonnen. Hier in de wijk zijn we in 1990 terecht gekomen na weggesaneerd te zijn op verschillende adressen elders in Den Haag. Wij zijn erop ingesteld oude, niet meer in productie genomen 2CV’s toch te repareren. De onderdelen zijn nog steeds goed verkrijgbaar, ze worden zelfs weer nieuw gemaakt. Met vijf man, keuren we, maken we schoon en repareren we de verschillende soorten Citroëns naar de wens van de klant.

Verschillende bekende klanten maar ook de burens help ik ook met andere dingen, zo pomp ik regelmatig banden van rollators op. Het spuiten van de auto’s besteden we uit omdat dat niet fijn is voor de buurt. Zo blijf je op goede voet leven met je burens en dat willen we graag zo houden.

Tandtechnisch laboratorium Grol aan het Tarwekamp

De familie Grol heeft sinds 1951 een tandtechnisch laboratorium. In de jaren zeventig vestigden ze zich in de voormalige apotheek aan het Tarwekamp. Het bedrijf is in 1991 voortgezet en uitgebreid door de zonen Bart en Luc Grol. Per 1 juli 2000 is het na een verbouwing een modern centrum voor tandtechniek, waar kwaliteit voorop staat. Hier worden modellen van was gemaakt en afgegoten in oa. goud en zilver, voor beugels, kronen, gebitten, enzovoort. Met behulp van de modernste technieken werken ze volgens medische richtlijnen aan verschillende soorten gebitten, protheses, implantaten. De kennisuitwisseling tussen het tandartsenteam en het eraast gelegen tandtechnisch atelier waar het product gemaakt wordt, werkt stimulerend voor beide partijen.

Goed bereikbaar in een wijk met een prettige sfeer

Schildersbedrijf Koek en Reinders

Schildersbedrijf Koek en Reinders zit in een bekend pand aan het Elviraland van architect C. Reinerie jr. 'Eerst waren we gevestigd aan de Cornelius Snellemansstraat bij de Lekstraat, maar daar werden we weggesaneerd vanwege de bouw van het Centraal Station. Vanaf 1961 zitten wij in dit lichtovergoten pand. We hebben de wijk echt zien bouwen, in het begin voetbalden onze schilders op het veldje waar nu de huizen hier tegenover staan. In die begintijd hadden we er ook een winkel in verf en schildersmaterialen bij, waardoor de band met de wijk sterker was. Ook nadat die winkel al weg was, kwamen er nog geregeld klanten verf halen in de werkplaats, bijvoorbeeld de leden van voetbalvereniging Duinoord die onze collega Piet van Eik nog kenden' vertelt directeur J. de Jongh. 'De heren Koek en Reinders zijn allebei al overleden.'

Werken voor de overheid en grote bedrijven

'Wij hebben altijd voor de gemeente gewerkt, bij voorbeeld aan het stadhuis op het Burgemeester De Monchyplein. Vroeger werkten wij ook veel voor woningbouwverenigingen, maar dat kan eigenlijk niet meer. Er ontstaat een vervlakking in het vak, tegen de marktprijzen in die sector kunnen wij niet meer werken. Wel is er een markt voor onze vakmensen in Den Haag. Wij komen de stad haast niet uit. Wij werken voor de Rijksoverheid, bijvoorbeeld in de Eerste en Tweede Kamer, bij ministeries. Voor het koninklijk huis werken we in de paleizen en in de koninklijke stallen. Grote bedrijven als de PTT, de Shell zijn ook klant van ons, evenals het schilderkundig genootschap Pulchri. Daar kunnen wij onze vakkennis kwijt zoals lakken, marmeren, houten, vergulden, enzovoort'.

Feestelijk bereiken van het hoogste punt van het gebouw in 1962

Steeds zwaardere milieueisen

Het vak is erg veranderd, ook door milieueisen. 'Tien jaar geleden werkte iedereen nog met olieverven op terpentijnbasis, maar die zijn vrijwel geheel verdwenen. Tegenwoordig gaat alles met acrylaatverven op waterbasis. Alleen voor monumenten mogen we een uitzondering maken. Door de strenge milieumaatregelen bezorgen wij de wijk geen overlast. Niemand merkt dat wij ook spuiten in dit gebouw. Op de gevel staat: "Wij spuiten alles, behalve auto's". We hebben nooit de neiging gehad om te verhuizen uit de wijk, we zijn hier goed bereikbaar in een wijk met een prettige sfeer.'

Opening van het pand in 1962, mevrouw Finkelenberg biedt de sleutel aan aan wethouder Van Reenen.

Beelden

Beelden in Mariahoeve

Ir. Van der Sluys vond het erg belangrijk dat er kunst in de wijk kwam. Hij zorgde via de Dienst Schone Kunsten voor vele beeldhouwwerken buiten en kunst in openbare gebouwen. In Mariahoeve staan beelden van heel beroemde Nederlandse beeldhouwers zoals André Volten en Lotti van der Gaag, maar ook van internationale grootheden zoals Jean Arp. Op de volgende pagina's ziet u een greep uit de vijftig beelden er in 2007 nog staan. Inmiddels is er ook een aantal verdwenen. Soms letterlijk door ongelukken, zoals brand, soms door onoplettendheid en soms is de oorzaak niet meer te achterhalen. De beelden die er nog staan moeten ook onderhouden worden, in 2007 zijn de beelden van OCW schoongemaakt.

Verdwenen zijn inmiddels:

- Betonnen Reliëf, R.K. Basisschool Granaathorst, van M. Oevermans (gesloopt in 1960)
- Ruimtelijk object in azobe-hout, Bibliotheek Ivoorhorst, van L. Pennock (verdwenen)
- Buizen Constructie, Kleuterschool Denenburg van H. Hierck (verdwenen)
- Wandschildering, Kleuterschool, van Roland Koning (weg wegens verbouwing)
- Linoleum Noreburg (verdwenen)
- Plastiek, Buitenbad Overbosch, van H. Hierck (verdwenen)
- Pyramide Bielzen, Gradaland, van L. Pennock (weg wegens brand)
- Buizenconstructie, Kleuterschool Hongarenburg, van H. Hierck (verdwenen)
- Betonnen plastic, School Hongarenburg, (verdwenen)
- Staalplastic, School Walenburg, van J. Goeting (verdwenen)
- Wandplastic, School Walenburg, van B. Rood (verdwenen)
- Betonnen reliëf, mavo, van H. Krijger (verdwenen)

Met de staalborstel wordt het bronzen beeld van Dirk Bus, Europa, aan de Hofzichtlaan schoongemaakt

Schoonmaken van Stalen constructie, Reigersbergenweg, van Ferry Simos

Wandreliëf, Leeuwerikhoeve, van Brouwer

Staal, Bordewijklaan, van Anton van Lier

Moderne Stad, Stalen constructie, Bezuidenhoutseweg, van André Volten

Ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van Mariahoeve is in 2008 een beeld herplaatst. Het beeld heet Hermes, is gemaakt van koper met beschilderingen en is vervaardigd door de beeldhouwster Ingrid Rollema. Op de foto: het opknappen van het beeld door Zuliani

Scrutant l'horizon (Turen naar de horizon),
Beeld van rode porfier, Bezuidenhoutseweg,
van J. Arp

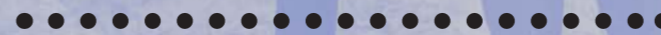
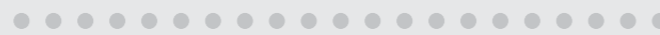
"There is no song about it",
AEGONplein, van Henk Visch

Dag en Nacht, Keramische
wand, in Verpleegtehuis
Florence Hofzichtlaan,
van J. Goeting

FOTO JIMI HELLINGA DEN HAAG

Vrije tijd

Gitaar studio Mark van Gaalen

Leerlingen stimuleren in hun creativiteit

Door Hubertine Langemeijer

Hoe is de van oorsprong Benoordenhoutse gitarist eigenlijk in Mariahoeve terecht gekomen? 'Tja, ik was op zoek naar andere woonruimte in Den Haag. Van Mariahoeve wist ik dat de wijk erg groen is en dat je vlakbij de uitvalswegen van Den Haag zit. In die tijd had ik veel optredens met de band overal in Nederland. Via een bon uit de woonkrant kreeg ik een woning aan de Roggekamp. Dat is inmiddels tien jaar geleden, en ik woon er met veel plezier. Ik heb een prachtig uitzicht op het stadspark aan de Vlaskamp en ik kan de bomen van het Haagse Bos zien. Beatrix is mijn buurvrouw. Dat nieuwe speelobject dat ze op de Vlaskamp hebben geplaatst vind ik wel foelielijk en het ontkracht de oorspronkelijke opzet van het park. Daar kan ik me enorm over opwinden.'

'Ik heb 15 jaar gitaarles gegeven bij Cesar Zuiderwijk. Twee jaar geleden heb ik mijn eigen gitaarschool opgezet, Gitaarstudio Mark van Gaalen. Aan het Tarwekamp vond ik een kelder die ik samen met mijn broer geschikt heb gemaakt om er muzieklessen te geven. Ik heb eerst informatie ingewonnen over geluidsisolatie. Het was een hoop werk om de kelder geschikt te krijgen, maar sinds anderhalf jaar heb ik dan mijn eigen muziekschool waarin ik gitaar- en basles geef. Ik vind het leuk om mensen te leren spelen maar ook om ze te leren samen te spelen. Ik wil leerlingen stimuleren hun eigen creativiteit te gebruiken zodat ze niet alleen bekende nummers kunnen spelen, maar ook hun eigen nummers kunnen componeren. Het gaat niet alleen om de noten, maar

ook of eigenlijk vooral om de lol in het spelen. Mijn doel is om leerlingen te leren zich vrij te bewegen in de muziek en dat ze zelf willen ontdekken welke muziek ze willen maken.'

Punkbandje in Mariahoeve

'Van leerlingen die bij mij lessen volgen heb ik bandjes samengesteld. Tijdens de lessen repeteren ze hun eigen nummers. Ik geef ze aanwijzingen waardoor deze nummers steeds beter gaan klinken. Ik heb een drumstel staan, de andere instrumenten nemen ze zelf mee. De groepjes zijn klein; drie of vier mensen. Daardoor krijgt elke leerling - muzikant in spé - persoonlijke aandacht, en krijgen ze ook de kans om te leren luisteren naar elkaar en op elkaar te reageren. Ik geef ook individuele lessen maar samen spelen is natuurlijk veel leuker.'

Het interview wordt onderbroken door een groepje leerlingen dat speciaal is uitgenodigd om een indruk te geven hoe Mark werkt en hoe het bandje klinkt. 'Het is een beginnend punkbandje, dat overweegt de naam RePeTe aan te nemen. Ze hebben zelf een nummer geschreven. Op aangeven van Mark gaan ze los. Soms legt Mark de repetitie stil en geeft de accenten aan en legt ook uit waaróm dat op die manier beter is. Inderdaad, als het groepje het nummer dan nog eens speelt klinkt het al beter dan ervoor. Er zal nog veel aan het nummer geschaafd worden wordt er voorspeld, maar het begin is er en het klinkt al aardig. Na de repetitie vervolgt Mark zijn verhaal. 'Sommige van

FOTO'S JIMI HELLINGA DEN HAAG

mijn oud-leerlingen zijn doorgebroken en spelen in bekende bands. Ik heb ooit een leerling gehad die al na twee weken in een bekende band speelde. Zelf heb ik meer dan dertig jaar in bands gespeeld. Nu ik mijn eigen muziekschool heb, heb ik minder tijd om op te treden. Als ik geen les geef doe ik ook wel akoestisch werk in opdracht. Maar mijn voorkeur gaat uit naar de elektrische gitaar. Punk, funk, blues, rock, eigenlijk alle muziek. Als ik tijd heb neem ik wel eens eigen werk op.'

Graag een grand café in de wijk

'Wat ik graag zou willen is dat er een grand-café komt in Mariahoeve, waar mensen tussen de twintig en vijfenvertig jaar graag komen om wat te eten of te drinken. In dit café zou ik graag een podium zien waar mensen uit de wijk kunnen spelen. Mariahoeve is een wijk om te wonen en te werken, te winkelen en te sporten maar verder is er niets te doen. Er is niets voor (podium) kunst en cultuur. Dat mis ik erg. Daar zou broodnodig verandering in moeten komen!'

Mariahoeve in het klein

Mariahoeve huisvest twee modelbouwverenigingen: Modelbouwvereniging V.M.V. Het Kompas en de Haagse Modelbouw Vereniging. Beide verenigingen maken zich zorgen over de continuïteit van hun huisvesting.

Modelbouwvereniging V.M.V. 'Het Kompas'

Leden van deze vereniging bouwen modellen van voornamelijk schepen en vrachtauto's. Ook vinden zij het leuk om met hun modellen te varen en te rijden, ze te laten zien en erover te vertellen. De vereniging heeft de beschikking over een eigen verenigingsruimte aan het Kleine Loo en een mooie buitenlocatie en komt wekelijks bij elkaar, om te bouwen en over hun hobby te praten. Jaarlijks wordt in en om Den Haag een groot aantal evenementen bezocht en (mede)georganiseerd door de vereniging. Op deze evenementen geven leden van de vereniging demonstraties gegeven in het varen en rijden met de modellen en in het bouwen van deze modellen.

De Haagse Modelbouw vereniging

Deze vereniging specialiseert zich in treinen, en bouwen daaromheen een omgeving. Bij hun jubileum in maart 2008 presenteerden ze een tweelaags spoorbaan van ca. 10 bij 2,5 meter die een stukje Haagse geschiedenis laat zien van stations, rails, soorten treinen en bebouwing. Zo zijn hele stukken Mariahoeve te zien op de baan die ze bij de vieringen van hun jubileum in maart 2008 presenteerden. Van Mariahoeve is o.a. de bebouwing die nu bedreigd wordt met sloop nagebouwd. Daarnaast staat de molen, het olie verwerkingsbedrijf de NAM en een zestiger jaren benzinepomp en last but not least de Hofpleinspoorlijn. Veel wordt eigenhandig gemaakt door de leden. Zowel digitaal ontwerp als ouderwets handwerk wordt toegepast bij het berekenen en uitvoeren van de bouwwerkzaamheden.

H.M.V. bouwt Mariahoeve na

De Haagse modelbouwvereniging bestaat sinds 1938 en is daarmee de oudste modelbouw club in Nederland. Ze hopen in de wijk te kunnen blijven maar we vrezen dat ze binnenkort weer moeten verhuizen. Doordat de opbouw van de baan vijf jaar heeft gekost zoeken ze naar een meer permanente plek.

Het Kompas aan het Kleine Loo

Korfbalvereniging GKV

De Gymnasiasten korfbalvereniging is opgericht op 6 december 1921 in het Haganum, het gymnasium aan de Laan van Meerdervoort. Tot aan de tweede wereldoorlog speelde de club bij het Houtrust terrein in Scheveningen, daarna verhuisde de club naar het Bezuidenhout. In de jaren zestig heeft de club in de toen nieuwe wijk Mariahoeve een geschikte plek gevonden aan de Bezuidenhoutseweg. De korfbalvereniging HSV die speelde aan het Spaarnwaterplantsoen is in 1992 samengegaan met GKV.

Het spel is in de loop der jaren enigszins veranderd, tot voor kort was het een 3 vak-sport, met 12 spelers per team. Dat betekent dat het veld in drie vakken verdeeld is met een middenveld, aanvallers en verdedigers. Tegenwoordig is korfbal een 2 vak-sport met 8 spelers. De tijd heeft ook de rieten korf ingehaald dat was wel even wennen aan een hardere plasticen korf. Maar de Latijnse benamingen blijven gehandhaafd zoals voor het clubblad Luctor et Emergo.

De teams zijn gemengd, maar bij de jeugd spelen er op het moment meer meisjes korfbal, bij de senioren daarentegen kampt de club met een dames tekort. Het uniform of sporttenu is weer terug naar zijn oude uitstraling, zwart met een geel randje, het was een tijdje erg bont, met veel geel met zwarte stippen. Vanuit de jeugd is er een groeiend enthousiasme waar te nemen en er zijn tevens doorstromers zodat je kunt zeggen dat de vereniging weer gezond is.

Veel korfballers komen uit de buurt. Bekende Nederlanders zoals J. Drees en Karel de Rooy (Mini van Mini en Maxi) hebben hier gespeeld. Ook waren ze actief betrokken bij het organiseren van jubilea.

GHV in actie op het veld aan de Bezuidenhoutseweg, ca. 1952

De opening van het clubhuis, ca. 1952. Voorzitter (Praeses) de heer Polak, secretaris (Ab Actis) de heer J. Drees, met zijn vader, oud-minister Willem Drees op de achtergrond.

V.U.C. 100 jaar sporten op niveau

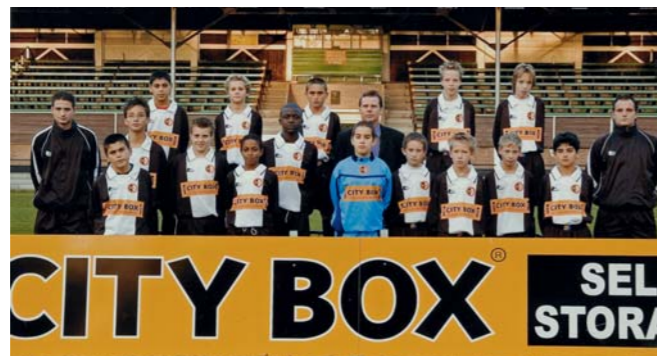
Voorwaart, opgericht in 1901 en 'Utile Dulci' (wat staat voor Het nuttige met het aangename verenigen) opgericht in 1905 gingen vanaf 15 augustus 1909 samen verder onder de naam v.u.c. (Voorwaarts, Utile Dulci Combinatie). v.u.c. had niet meteen een eigen thuisbasis. Na de fusie volgden er vele verhuizingen en kon v.u.c. in 1930 een sportcomplex aan de Schenkkade betrekken met vier velden, kleedkamers en een clubhuis. Zelfs wordt hier langs het hoofdveld een lichtinstallatie geplaatst, uniek voor Europa. Deze lichtinstallatie bestaat uit houten lichtmasten, waarvan er prompt een omwaait, waarna besloten wordt om de houten palen te vervagen door stalen.

Ook deze locatie is geen definitieve plek want ook hier gaat gebouwd worden, het een nieuw hoofdkantoor voor Siemens. v.u.c. moet wederom verhuizen en komt in 1968 naar Het Kleine Loo, de huidige locatie. De lichtinstallatie van de Schenkkade kon niet worden meegenomen, de in 1948 gebouwde betonnen tribune wel. Op 1 september 1969 kan ook het huidige clubhuis in gebruik worden genomen.

Met de komst van v.u.c. naar het Kleine Loo moest de voetbalvereniging Duinoord die dit als locatie had, verhuizen naar het Isabellaland. De rest is geschiedenis. Ondanks de goede resultaten heeft v.u.c. altijd gekozen om een amateurclub te blijven. Sommige van de spelers breken door naar het betaalde voetbal. Eén van hen is Steve Yason.

Zomersporten

Reeds in 1928 besefte v.u.c. dat een voetbalvereniging zijn leden ook in de zomermaanden iets moest bieden. Dit leidde tot de oprichting van de cricketafdeling. In 1930 werd v.u.c. lid van de Nederlandse Cricket Bond en deed met veel

succes mee aan de competitie. Het absolute hoogtepunt werd bereikt op 26 augustus 1973 toen v.u.c. promoveerde naar de 1ste klasse. Helaas bleek in de jaren tachtig de interesse voor de cricketsport af te nemen. Zelfs een samenwerking met de vereniging Groen Geel eind 1984 kon niet voorkomen dat de cricketafdeling werd opgeheven.

In 1956 werd ook een andere zomersport bij v.u.c. geïntroduceerd, honkbal. In 1971 kunnen ook vrouwen aan slag met softbal. Met succes wordt er gehonkbald aan het Kleine Loo met als beste resultaat het bereiken van de overgangsklasse, het één na hoogst niveau in Nederland. In softbal wordt het hoogst mogelijke bereikt, de hoofdklasse. Een ding is zeker, deze afdeling is springlevend.

Playground

In opdracht van wethouder Luyten wordt op het terrein van v.u.c. een playground ingericht voor de kinderen in de buurt. Helaas kan hier wegens gebrek aan gediplomeerde begeleiders weinig gebruik van gemaakt worden.

Van tennisbanen tot Sportcentrum Mariahoeve.

Het huidige Sportcentrum Mariahoeve biedt plaats aan twee tennisverenigingen (TV Wilhelmus en LTV Bes) en een aantal andere activiteiten zoals squash, badminton en active sports. Het begon allemaal met tennis. Het tennis spel komt in Den Haag vanaf de 16e eeuw terug in de geschiedenis. De adel en elite beoefenden de sport, ook het koninklijk huis is tot op de dag van vandaag gefascineerd door het spel. Naast een eigen tennisbaan bij het Huis ten Bosch speelde de koninklijke familie op de tennisbaan in Marlot (uit 1927). De heer N.H. Houps werkte in 1908 mee met de oprichting van ww tennispark in het Benoordenhout totdat in 1962 met behulp van een groep sympathisanten waaronder baron Tuyll van Serooskerken geld beschikbaar kwam voor de nieuwe locatie Mariahoeve. N.H. Houps, die tevens tennisleraar was, heeft menigeen de eerste balletjes leren slaan. De aanleg van de negen tennisbanen en een klein clubhuis op het puin van het Bezuidenhout werd door de familie Houps, onder Bram Houps in 1963 voltooid alwaar twee verenigingen startten.

Schaatsen op de tennisbaan

Hier werd 's zomers buiten op gravel getennist en s' winters kon je er als de slootjes nog te dun waren schaatsen, gezellig verlicht met een luidspreker voor de muziek en een bekertje chocolademelk tegen de kou. Toen schaatste je nog op friezen of doorloperij, dat werden al gauw hockeyschaatsen en kunstschaatsen. De mogelijk om buiten te schaatsen is in de loop der jaren vervangen door wintertennis (buiten tennis op kunstgras). Zoon Chris Houps ging met de tijd mee.

Beroemde namen

Al gauw was het tennispark Mariahoeve een bekende naam in de tenniswereld. Naast de negen gravelbanen kreeg de

tennisbaan meer speelruimte. In de jaren '73 kwamen De Gravelers naar Mariahoeve en waren er 250 leden. Vanaf een kleine tribune kon je bondscoach Rinus Buytelaar van K.N.I.T.B. op vijf banen zien trainen, net als ander grote namen zoals Fred Hemmes en Tom Okker en Betty Stove.

Al gauw werden het 22 banen en in 1967 werd de tennishal gebouwd voor wintertennis en badminton. Hier speelt de badmintonclub Drop Shot met topspelers zoals Joke van Beusekom. De competitie sfeer verdween maar de gezelligheid en vrije tijd bleven. In 45 jaar tijd groeide het uit tot een sportcomplex. Vanaf 1978 kwamen er drie squash banen bij dat zijn er nu vijf. Er zijn nu 29 tennisbanen waaronder vier indoor, tien all weather banen, en vijftien gravelbanen. Later bij de nieuwbouw in 1994 van het clubhuis zijn fitness, sauna en een Health Club erbij gekomen.

Gezelligheid hoort erbij

Het winkeltje waar je onder andere je rackets kan laten spannen wordt zeer gewaardeerd. In die beginjaren was tennis nog een sport met voorschriften hoe je gekleed moest gaan: witte kleding en houten rackets met darmsnaren waren verplicht. Tegenwoordig zijn zowel de rackets als de kledingvoorschriften gemoderniseerd. In de horecagelegenheid bij de tennisbaan is het gezellig toeven. Buiten is er een groot terras, binnen een leeshoek, film projectie bij grote sportwedstrijden enzovoort. Een extra attractie voor de kinderen is de kinderboerderij passend in Mariahoeve. De banen moeten goed bespeelbaar blijven en daar zorgt de groundman voor. Sinds een paar jaar zet Dennis Houps, kleinzoon van H. Houps de familietraditie voort.

In 1962 werd het land tussen Kleine Loo en Vlaskamp opgehoogd met puin uit het Bezuidenhout, dat door bombardementen in de tweede oorlog kapot was gemaakt. Aangerold met de rollers die je op deze foto ziet!

's Winters werd de tennisbaan opgespoten tot een ijsbaan

Balletschool Johanna van de Pijl

Johanna van der Pijl begon in 1964 met een balletschool. Sinds 1972 is die gevestigd in Mariahoeve, in de kelder van de voormalige sigarenwinkel van de Bruin aan het Tarwekamp. Moeder en dochter zijn beiden gediplomeerd ballet pedagoge geven les in klassiek ballet waarbij ook volksdanspassen in de les worden verweven. Johanna verzorgt lessen voor deelnemers vanaf vier jaar, de oudste is 74. Het is goed voor je attitude (houding) maar ook een danskunst waarin je verder kan studeren aan het conservatorium. Er wordt lesgegeven aan groepen in verschillende niveaus.

De Padvinderij vroeger en nu

In het begin jaren zestig is men in Mariahoeve ook begonnen met het opzetten van verschillende padvinderij groepen. Oorspronkelijk waren er vijf groepen, voor de meisjes: de kabouters en padvindsters onder leiding van oehoe en obi van de St.Jorisgroep die samenkwamen in een ruimte aan het Kleine Loo. Voor de jongens waren er de Haagse Woudlopers, de welpen en verkenners zaten aan het Kleine Loo. De Zeeverkeners waren te vinden op de hoek van het Vlaskamp-Diamanthorst. De Luchtverkeners van Weerde Poelman hebben nu nog hun hoofdkantoor op het vliegveld Ypenburg, in de wijk hadden ze een clubhuis aan het Kleine Loo. De gescheiden jongens en meisjes groepen werden in de loop de jaren samengevoegd.

Mede door pastor Van Adrichem, verbonden aan de Christus Koningkerk, werd de gelijknamige groep opgericht. Een van de eerste clubhuizen bevond zich op een stukje land achter de huidig opnieuw gebouwde 'Landbouw'. Na diverse verhuizingen in de diverse oude leegstaande schoolgebouwen (o.a. de oude Marlotschool) is die nu te vinden op een drie locaties.: het wijkgebouw 'De Horst' in het wijkpark de Horst, de kelder aan de Robijnhorst 191 en in het Bezuidenhout aan de Helenastraat 6. Intussen heeft

Lessen aan leerlingen van de Franse school. Dat gaat dan dus ook in het Frans.

1965, Anneloes Groot op weg naar het kabouterkamp

Vertrek naar het kabouterkamp, foto geleverd door mevrouw Dozy

Toekomst

Wilhelmina van der Poll:

‘Ik wil zo lang mogelijk in deze wijk blijven wonen’

door Hubertine Langemeijer

‘Voor mijn man en ik in Mariahoeve kwamen wonen, waren we inwonend in het Bezuidenhout bij een oudere heer. Dat was toen nog zo. Toen deze man kwam te overlijden hadden we geen rechten als huurders en werden door de deurwaarder het huis uit gezet. We hebben dit besluit natuurlijk wel aangevochten, maar dat mocht uiteindelijk niet baten. We hadden al een opslag van onze spullen geregeld en een verhuizer besteld, want we moesten heel snel dat huis uit.’

‘Mijn man is bij de woningbouwvereniging De Goede Woning langs gegaan en liet het vonnis plus de rest van onze papieren zien. Zij kwamen die dag nog met een portiekflat voor ons aan het Kleine Loo. In dit portiek woonde ook een collega van mijn man. Hun woning hebben we bekeken en een korte tijd later woonden wij er ook. Dat was in 1962. Deze collega woonde 3 hoog en wij parterre. Toen de vrouw van deze collega steeds meer moeite kreeg met traplopen, hebben we van woning geruild. Hier ben ik blijven wonen tot een half jaar geleden. Nu woon ik tegen over de Hoogvliet in een 55+ woning.’

‘Toen we kwamen wonen was het winkelcentrum nog niet gebouwd en ook het Wijk- en Dienstencentrum moest nog komen. Hier was een grote open ruimte met zandbergen. Een jongen uit de buurt die nog te jong was om brommer te rijden, oefende daar alvast. Ook het wijkpark heb ik zien aanleggen. Eerst stond hier nog een houten huisje, dat is nu vervangen voor een betonnen gebouw. De bomen die

verplaatsbaar waren die op het tracé van de Utrechtse baan stonden, zijn naar de Horsten verplaatst, zodat de Horsten meteen grote bomen hadden staan. Onze zoon is geboren nadat we in Mariahoeve zijn komen wonen. Mijn werk als politieagente heb ik op moeten geven toen ik trouwde,

Haagsche Courant donderdag 29 mei 1958

dat was toen zo. Daarom had ik alle tijd om mij op andere manieren nuttig te maken als vrijwilliger in de wijk. Ik heb collectes georganiseerd voor het polio-fonds.’

‘Ook was ik plantenmoeder op de Basisschool van onze zoon, de Leeuwerikhoeve. Ik heb me bezig gehouden met het onderhoud van de zandbak in de gemeenschappelijke tuin achter onze woning door zo nu en dan alle drollen uit het zand te zeven van de buurtkatten die er wel eens hun behoeften in deden. Daarnaast heb ik ook af en toe de rommel opgeruimd die in de gemeenschappelijke tuin was gewaaid.’

‘Ik heb me ingezet voor het behoud van Reigersbergen en ben actief lid van de gebruikersgroep Haagse Bos. Ik heb wat met planten en heb me daar dan ook altijd actief voor ingezet. Maar ik heb nog veel meer gedaan hoor. Ik heb cursussen bloemschikken georganiseerd in het Wijk- en Dienstencentrum. Ik gaf deze cursus dan wel niet zelf maar zorgde ervoor dat de lessen gegeven konden worden. Ik zette de tafels klaar, zorgde dat er emmers met water gevuld waren om de oasis in nat te maken enzo. Verder organiseer ik al meer dan 20 jaar 50+ wandelingen. Het gaat om het bewegen en hier en daar vertel ik iets over wat we zien tijdens de wandeling. Ach ik heb zo veel gedaan. Het is te veel om er een compleet overzicht van te geven. In de loop der jaren heb ik heel veel mensen in de wijk leren kennen. Ik was actief betrokken bij het Wijkberaad.

‘Al was ik er dan geen onderdeel van, heb ik me er wel voor ingezet. In deze periode hebben we wel het een en ander meegemaakt in de wijk. Maar dat kan je beter aan mevrouw Jo van Niekerk vragen. Zij was secretaris van het Wijkberaad in die tijd en kan je nog meer vertellen.’

‘Als markante personen binnen de wijk heb ik goede herinneringen aan de heer en mevrouw van Niekerk en de toenmalige voorzitter van het Wijkberaad, Eduard de Vries. De heer Van Niekerk heeft jaren lang, samen met scouts, Blokje Om in de wijk bezorgt. Blokje Om was een uitgaven van het Wijk- & Dienstencentrum. Ook kan ik me een dame herinneren die met een winkelwagentje door de wijk zwierf. Ze had samen met haar broers aan het Roggekamp gewoond tot ze ruzie met hen had gekregen. Op een heel koude avond, het vroom buiten, was ze het Wijk- en Dienstencentrum aan het Ivoorhorst binnen gelopen. Ze beefde over haar hele lichaam en was totaal onderkoeld. Ze kon hier niet blijven slapen omdat het centrum om 23.00 uur sluit. Uiteindelijk heeft ze met hulp van de politie die nacht kunnen doorbrengen bij het Leger des Heils. Haar karretje met spullen werd in een afgesloten kast gezet en de politie heeft haar hier heen gebracht.’

‘Wat ik verder erg jammer heb gevonden is dat onze Bibliotheek bij het Wijk- & Dienstencentrum is gesloten. Diverse groepen bewoners hebben zich ingezet om deze voorziening voor de wijk te behouden maar dat is helaas niet gelukt. Nu moeten de mensen naar het filiaal aan de Theresiastraat maar dat is lastig bereikbaar met openbaar vervoer vanuit Mariahoeve. Niet iedereen woont aan buslijn 24.’

‘Ik heb altijd met heel veel plezier in Mariahoeve gewoond en wil ook zo lang mogelijk in mijn wijk blijven wonen. Ik wens de bewoners van Mariahoeve dan ook nog vele goede jaren toe.’

Mariahoeve, wijk met een merk

Alles heeft tegenwoordig een merk: of het nu om potjes pindakaas gaat of om instanties voor gezondheidszorg – elke organisatie denkt na over wie hij eigenlijk is, (identiteit) en hoe hij dat moet uitstralen naar klanten en andere groepen, bijvoorbeeld door een merknaam. De wijk Mariahoeve is een van de eerste in Nederland waarin ook zo'n 'identiteit en branding' operatie is toegepast door corporaties en gemeente, met als eerste zichtbare resultaat het merk Mariahoeve. In 2005 en 2006 is een aantal onderzoeken gehouden. Er werden 1230 bewoners van Mariahoeve geïnterviewd en 450 bewoners uit de regio. Urban Fabric deed een onderzoek naar de geschiedenis en de opbouw van de wijk. Ook de economie en de voorzieningen werden onderzocht.

Geen wijk op stand meer

Mariahoeve was vroeger een wijk op stand, waar een bewuste mix werd gemaakt tussen arm en rijk. Er was een plaatsingsbeleid waarbij mensen geselecteerd werden om in Mariahoeve te mogen wonen. Nu is een op de drie bewoners boven de zestig en stromen er nieuwe groepen bewoners binnen, die komen vanwege lage huren, en niet omdat ze bewust voor Mariahoeve gekozen hebben. Al met al bleek uit de onderzoeken dat zeventig procent van de bewoners nog steeds zeer tevreden is, maar dat wel vijftig procent vindt dat de wijk achteruit gaat. De dorps gezelligheid van vroeger is weg, ook al omdat kapitaalachtiger mensen snel doorstromen naar grotere

woningen. Het gemiddelde inkomen in Mariahoeve is lager dan in Den Haag als geheel, en de werkloosheid is er groter. Daarom hebben de winkels het bijvoorbeeld zwaar.

Positief: de omgeving en de expats

Als positieve punten ervaart men de omgeving, de prachtige landgoederen die dichtbij liggen, inclusief het Haagse Bos met de koningin als hoofdbewoner. Ook de British School zorgt voor een internationale sfeer met veel buitenlanders die tijdelijk werken bij ambassades of grote bedrijven.

Wellevendheid belangrijkste kernwaarde

Al met al kwam wellevendheid en distinctie eruit als de belangrijkste kernwaarde die de huidige bewoners zouden willen overdragen op nieuwelingen. Daarmee bedoelen ze niet alleen beleefdheid, goede omgangsvormen zoals het schoonhouden van je portiek of het plantsoen, maar ook de bereidheid om iets voor de wijk te doen, zoals een welkomstcomité voor nieuwe bewoners en ander vrijwilligerswerk.

Het is de bedoeling dat iedereen die iets met de wijk te maken heeft, of dat nu stedenbouwers zijn, mensen van corporaties of anderen die in de wijk werken en wonen, voortaan weten wat het karakter van de wijk is en daar rekening mee houdt. Zodat Mariahoeve een fijne wijk blijft om te wonen.

Schetsen die gebruikt werden tijdens het onderzoek om uit te zoeken wat bewoners het meest met hun wijk associeerden

Rechts: De kernwaarden van Mariahoeve die uit het onderzoek Identiteit en branding tevoorschijn kwamen.

Identiteit Mariahoeve – Wellevend naar 2020

stijlvolle compositie van woningen en voorzieningen

respectvolle bejegening, zo hoort het hier

ongestoord ontmoeten en recreëren in het groen

twee treden stijgen

ruimte voor verjonging

aandacht voor wijk en burens

open naar afkomst, selectief in stijl

kernwaarde	distinctie	parkwijk	voorkomend	compositie	kordaat
emotie	op stand	geordend	vriendelijk	smaakvol	in goede handen
functie	burgerschap	ruimte	schoon/heel/veilig	variatie	arbiter
streven	allure	woonpark	zorgzaam	fusion	communale orde

Wethouder Norder:

‘Hoe Mariahoeve een bijzondere wijk blijft’

In veel opzichten vind ik Mariahoeve een bijzondere wijk. Ik heb bewondering voor het ontwerp en de voortvarende bouw ervan vijftig jaar geleden. Zo spreekt me bijvoorbeeld aan dat de wijk in een grote stad ligt, maar toch heel ruim van opzet is. Het is daarnaast een zeer groene wijk en er zijn veel voorzieningen, zoals scholen, sportfaciliteiten en een centraal gelegen winkelcentrum. Mariahoeve ligt dichtbij het Haagse stadscentrum, de zee en duinen, Haagse bos en park Marlot en de uitvalswegen. De wijk is ook goed bereikbaar met het openbaar vervoer. Bovendien is me opgevallen dat bewoners onderling goed contact met elkaar hebben. Niet voor niets wonen velen van u er met tevredenheid.

Graag wil ik er werk van maken dat ook de komende vijftig jaar Mariahoeve een aantrekkelijke wijk blijft om te vertoeven. Daarom is een toekomstvisie ontwikkeld. Mede op basis hiervan zijn de gemeente en de woningcorporaties Staedion, Vestia en Haag Wonen al druk aan de slag om verbeteringen voor de wijk te realiseren. De zorgen van bewoners over tekenen van achteruitgang van de wijk zijn mij niet ontgaan. Door bijvoorbeeld het eenzijdige aanbod van hoofdzakelijk kleine woningen verliest de wijk aan kwaliteit. Woningen en voorzieningen moeten meer gaan passen bij de wensen van deze en de komende tijd.

2007 was het jaar van de samenspraak over de toekomstvisie voor de wijk. Ik was blij dat de opkomst bij de bijeenkomsten hoog was. Uit uw bijdragen bleek een grote betrokkenheid met de toekomst van de wijk. Dat heb ik enorm gewaardeerd. Hierdoor is een goed plan ontstaan dat

inzet op ‘behouden wat goed is en verbeteren wat niet meer van deze tijd is’.

Oog voor bewoners en hun woning vind ik hiervoor van groot belang. Zo moet er meer variatie komen in typen woningen. Voor zowel jongeren, gezinnen als ouderen moet Mariahoeve een aantrekkelijke woonwijk blijven. De komende tijd moeten geschikte locaties worden gevonden voor de bouw van circa 800 nieuwe woningen. Hiervoor vindt nader onderzoek plaats. De bestaande corporatiewoningen moeten worden vervangen (vernieuwing) of meer kwaliteit krijgen door renovatie of samenvoegen indien mogelijk in combinatie met aanvullende nieuwbouw. Ook moeten de particuliere woningen hun kwaliteit behouden. Dit alles moet er toe bijdragen dat je in Mariahoeve een succesvolle wooncarrière kan maken: verhuizen van een appartement naar een grotere woning in Mariahoeve moet eerder regel dan uitzondering worden. Dan ontstaat weer een juiste mix van bewoners wat de wijk juist zo bijzonder maakt.

Ook wil ik graag uw leefomgeving en de voorzieningen in de wijk verbeteren. Zo behouden en versterken we het groene karakter. Het groen wordt opgeknapt en er wordt onderzocht hoe het park de Horst ook in de toekomst aantrekkelijk kan blijven. Ook wordt een studie gedaan hoe het winkelcentrum Het Kleine Loo een aantrekkelijk centrum kan blijven. Daarnaast worden plannen gemaakt voor nieuwbouw van een aantal scholen. Bovendien wordt gewerkt aan het stimuleren van de wijk economie waarin veel kleine bedrijfjes actief zijn.

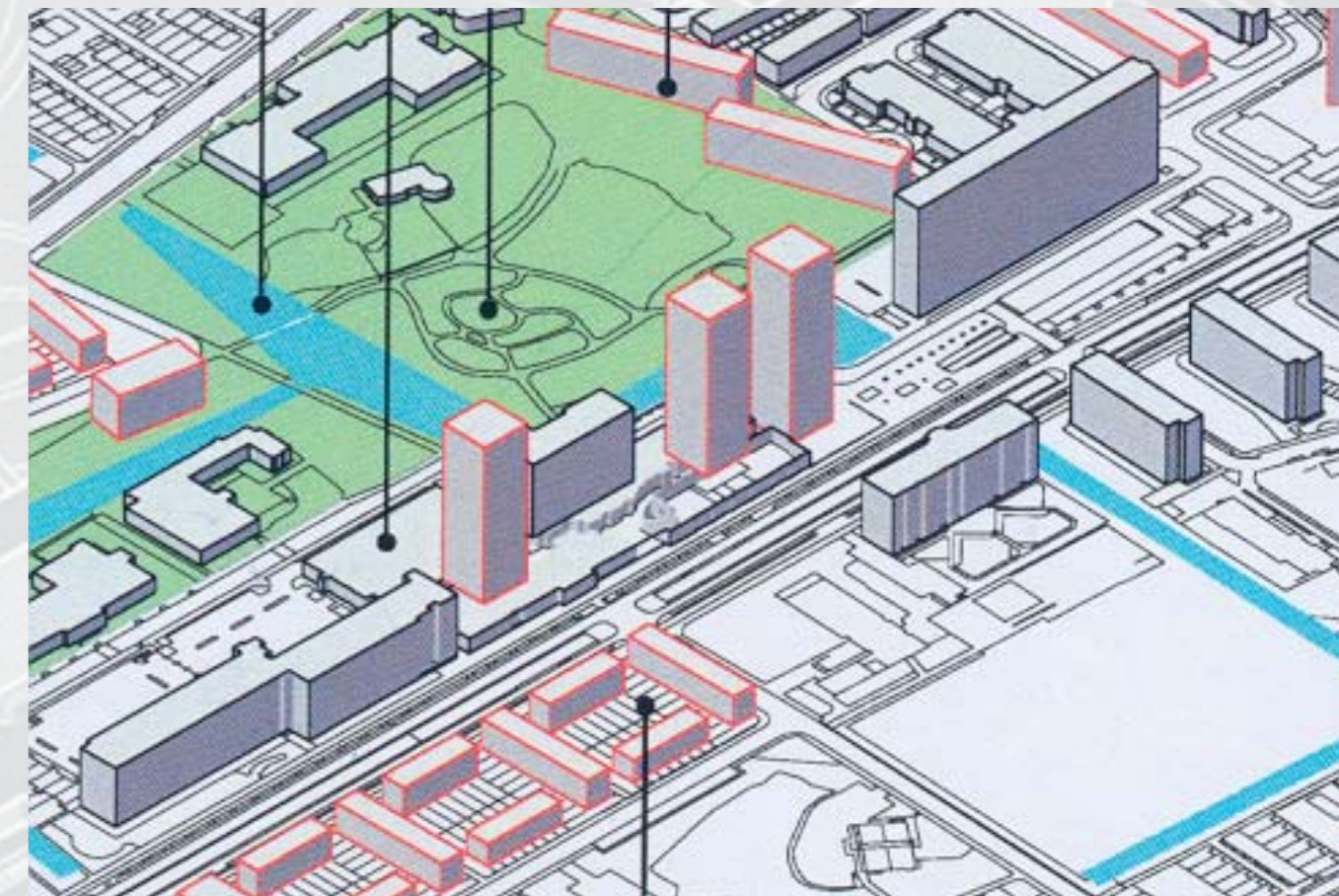
Een goede woning en groene omgeving is belangrijk, maar je lekker voelen in je buurt is minstens zo belangrijk. Daarom ken ik een grote rol toe aan oog voor elkaar en schone, veilige straten. Inmiddels zijn door de gemeente en de woningcorporaties al verschillende projecten op het gebied van leefbaarheid gestart. Wijkbeheerders zijn aangesteld, er komen buurtkamers waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en er worden nieuwe speelplekken gecreëerd. Daarnaast is het proefproject Schoon Mariahoeve gestart. Hierin werken de gemeente, de corporaties en het Haags Werk Bedrijf samen om de wijk ‘van gevel tot gevel’ van zwerfvuil te verlossen.

Over alle plannen, de projecten en vernieuwingen kunt u meer lezen op de onlangs geopende website www.royaalmariahoeve.nl. Daarop surfend zou je kunnen zeggen dat Mariahoeve na vijftig jaar aan de vooravond staat van een ‘wederopstanding’. Het nieuwe logo waarop u massaal heeft gestemd, is een mooi symbool van deze vernieuwing met behoud van karakter. Het idee hierbij is dat u over 10 jaar in een vernieuwd Mariahoeve loopt en dat het er toch vertrouwd uitziet. Met deze aanpak weet ik zeker dat Mariahoeve weer vijftig mooie jaren tegemoet gaat en zo een bijzondere wijk van Den Haag blijft.

Marnix Norder is Wethouder Bouwen en Wonen en Stadsdeelwethouder Haagse Hout

Wethouder Marnix Norder: “In Mariahoeve moeten we behouden wat goed is en verbeteren wat niet meer van deze tijd is.”

Onderzoek naar hoe Het Kleine Loo aantrekkelijk kan blijven.

De ouderenwoningen in Zwedenburg als symbool van een geslaagde vernieuwing met behoud van karakter.

Ing. R. Roel, voorzitter van het Wijkberaad Mariahoeve:

‘Bouwen aan overlegstructuren’

De heer Roel is een bekende figuur in Mariahoeve. Al zestien jaar is hij voorzitter van het Wijkberaad. Hij vertelt over het werk dat alle vrijwilligers in dit overlegorgaan doen.

Hoe word je voorzitter van een wijkberaad? ‘Ooit begon ik als lid, omdat ik iets wilde doen voor mijn leefomgeving, naast mijn dagelijkse werk als leraar bouwkunde op de LTS aan de Beresteinlaan. Een groot issue was toen de Schenkstrook, wij hebben destijds met succes geprotesteerd tegen complete bebouwing van die strook. Nu staan er wat kantoren, maar is er ook nog ruimte voor de volkstuinverenigingen. Toen ik voorzitter was geworden hebben we ons druk gemaakt over de sloop van een aantal kleuterscholen, waar een groter volume woningen voor terugkwam. Het enige dat we toen bereikt hebben is dat volume iets vriendelijker is geworden.’

Grootste wapenfeit: samenwerking

Waar is nu zijn grootste wapenfeit? ‘Waar ik het meest trots op ben is dat we diverse overlegstructuren tot stand hebben kunnen brengen. Zo praten we structureel een paar keer per jaar met de andere wijkberaden zoals Haagse Hout, en overleggen we met de volkstuinverenigingen. Als voorzitter zit ik ook in de beheersadviesraad van Overbosch. Qua netwerk zit ik dan ook nog in het bestuur van de Haagse Koepel.’

Wijkberaad meer faciliterend

Is er iets veranderd in de manier van werken van het wijkberaad? ‘Destijds hadden we een aantal commissies: senioren, milieu, verkeer en vervoer, jongeren, bouwen en wonen. Het bestuur bestond toen uit tien tot dertien personen, en dat is nog steeds zo. Wel hebben we de commissies opgeheven. Sinds dit jaar werken we meer faciliterend. Wij willen als wijkberaad niet meer voorschrijven waar we ons mee bemoeien, maar initiatieven uit de wijk ondersteunen. We helpen bijvoorbeeld bewoners die willen inspreken bij commissie- of gemeenteraadsvergaderingen, we lezen de stukken en bereiden hun verhaal voor, alleen als ze zelf echt niet willen optreden, spreken wij als wijkberaad zelf in.’

Rechtspersoon

Verder kunnen bewoners een beroep op ons doen als ze een rechtspersoon nodig hebben, bijvoorbeeld om een subsidie aan te vragen. Daarvan hebben bijvoorbeeld het buurtinterventieteam en het burenoverleg gebruikgemaakt.

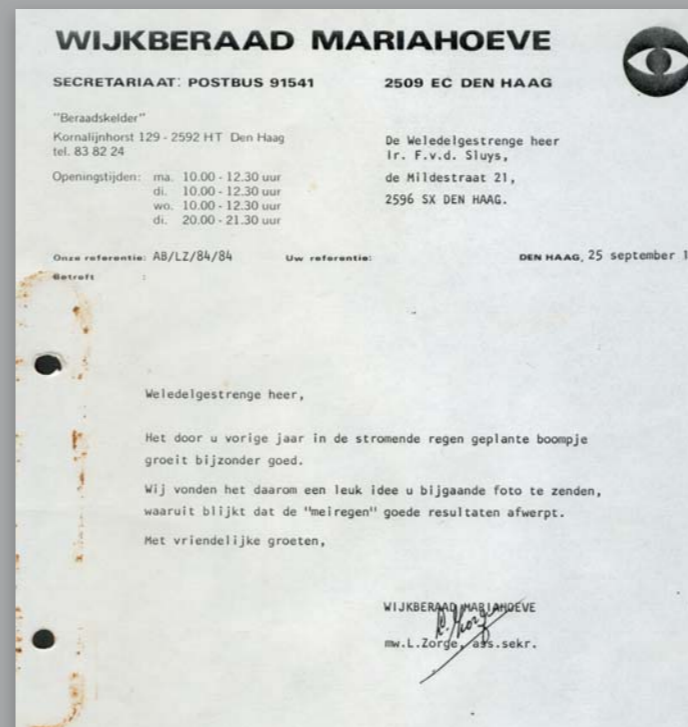
Een pluim voor de vernieuwing

Wat vindt het wijkberaad van de nieuwe ontwikkelingen in Mariahoeve? ‘Wij zijn er blij dat er nu in ieder geval iets gebeurt. Vroeger hebben we vaak geklaagd over allerlei zaken bij de gemeente, en nu zie je dat gemeente en woningbouwverenigingen zaken echt oppakken. Een pluim daarvoor! Het is natuurlijk erg naar voor bewoners

van wie hun huizen gesloopt worden, maar we zijn erg blij dat er ook een aantal panden en flats behouden blijven en opgeknapt worden. En het is erg goed dat er nu ook aandacht voor de omgeving is, bijvoorbeeld het plan ‘Van gevel tot gevel’, waarin de schoonmaakactiviteiten van de gemeente ondersteund worden door de corporaties. Vroeger woei het vuil uit de plantsoenen, die de woningbouwverenigingen onderhielden, op de straten die weer onder de verantwoordelijkheid van de gemeente vielen.’

Vergaderen is uit

Is het moeilijk mensen voor dit werk te interesseren? ‘Je ziet steeds meer dat mensen best iets willen doen voor de wijk, maar niet willen vergaderen. Nu hebben we een kleine groep mensen die maandelijks vergadert, en een andere groep die dingen doet. Zo streven we naar verjonging en verkleuring. Met allochtonen is het nog moeilijk, we hadden er een maar die heeft afgehaakt. Wel zien we nu meer dertigers en veertigers die actief worden, de wijk is zich so wie so aan het verjongen. En het wijkberaad is er voor de hele wijk, dus willen we graag ook dat alle groepen vertegenwoordigd zijn.’

Het dagelijks bestuur van het Wijkberaad, v.l.n.r. Laurens Buren, Susan van der Heide, Roel Roel 2008

‘Het is natuurlijk erg naar voor bewoners van wie hun huizen gesloopt worden, maar we zijn erg blij dat er ook een aantal panden en flats behouden blijven en opgeknapt worden.’ (sloop Hongarenburg 2007, aquarel Anneloes Groot)

De nieuwe Maria's:

Ontstaan aan de keukentafel

De meeste woningen ontstaan op de tekentafel van architecten. ERA Bouw geeft bewoners in de nieuwe Maria's de gelegenheid om eerst hun eigen wensenpakket neer te leggen. In de loop van het ontwerpproces hebben veel mensen meegedacht over hun ideale appartement in Mariahoeve. Dit heeft veel informatie opgeleverd op basis waarvan het woonconcept verder uitgewerkt kan worden. Onder het motto 'Breng je woning op smaak' kon men voorafgaand aan het ontwerpen op de website Maria's vragenlijst invullen. Hiermee is onderzoek gedaan naar de wensen en verwachtingen van potentieel geïnteresseerden in een appartement in Mariahoeve. De resultaten van Maria's vragenlijst moesten voldoende input opleveren zodat de architect aan de slag kon gaan met het eerste schetsontwerp.

Met een aantal respondenten is daarna in een klantenpanel verder gesproken over de ontwerpopgave. Wat voor een type woning verwachten mensen daar? Hoe zien zij de semi-collectieve ruimten? Welke architectuur wordt verwacht? Is een eigen parkeerplaats belangrijk? Het resultaat is duidelijk: het appartementencomplex van de nieuwe Maria's wordt: een markant en stijlvol gebouw; met een eigen identiteit en herkenbaar in de omgeving; een combinatie van traditionele en moderne vormgeving; een functioneel en comfortabel gebouw; een plek voor de single professional, de samenwonende doorstromer en de jonge senior.

ERA Bouw heeft de resultaten vertaald in een Kwalitatief Programma van Eisen waarmee de architect aan de slag kon gaan.

Wethouder Norder slaat de eerste paal in het veen voor de nieuwe Maria's, maart 2008

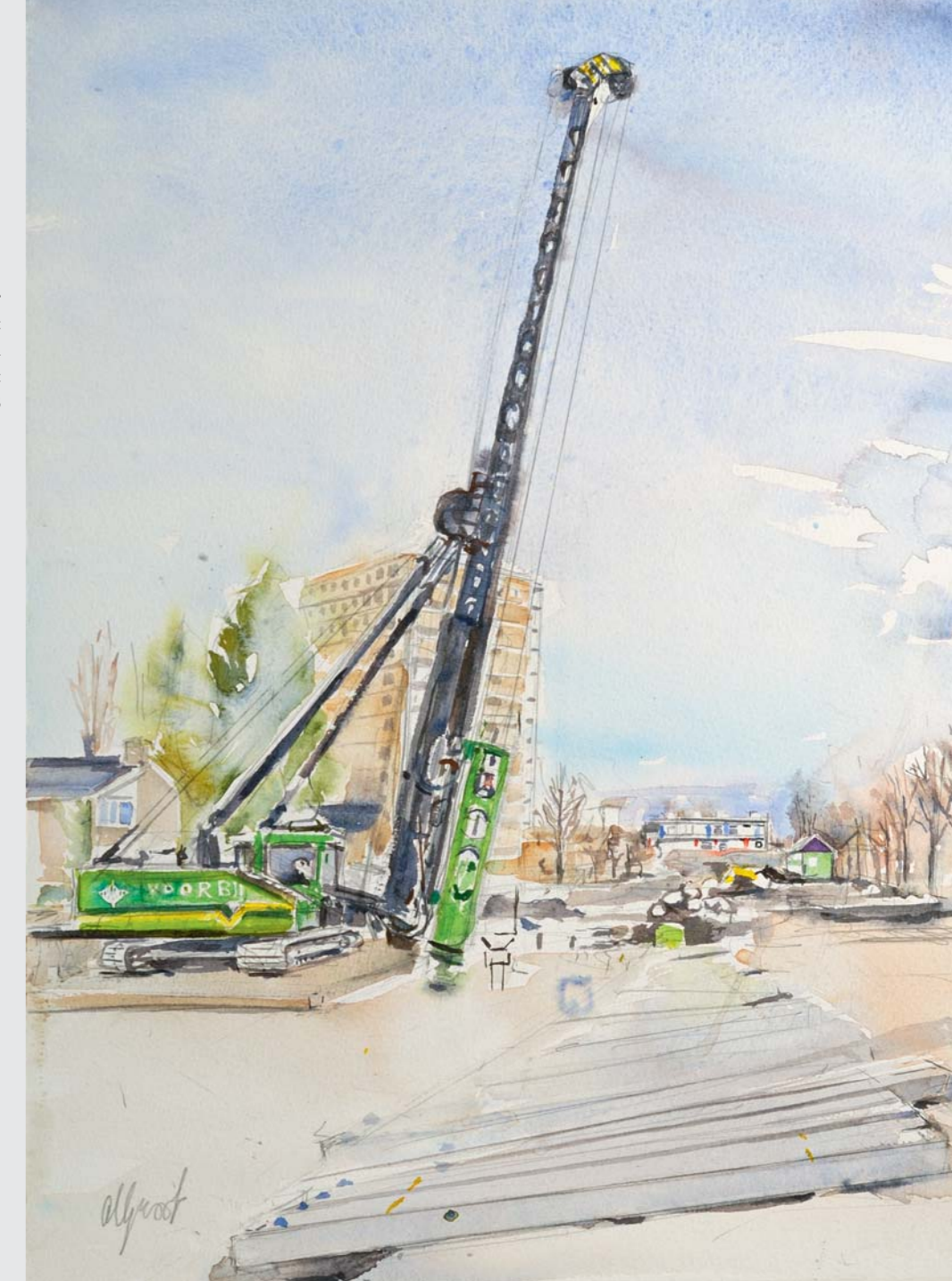
De voor Mariahoeve karakteristieke witte lijn die de verdieping aangeeft is ook terug te vinden in dit nieuwbouwproject (waterwoningen, architect Gert Jan Hendriks)

Ook de omgeving knapt op: op de achtergrond de door bewoners schoongemaakte flat

Het heien begint weer – net als bij de start van de wijk. Aquarel
Anneloes Groot
maart 2008

Daar wonen wij straks! Toekomstige bewoners van de Nieuwe Maria's bij het slaan van de eerste paal

Voor ons is Mariahoeve een groeibriljantje!

Ernst Detering (Staedion), Rob van Eijkeren (Vestia) en Richelle Kluit (Haag Wonen):

Mariahoeve is voor de corporaties een bijzondere wijk. Er zijn wijken waarin bijna alle huizen van de woningbouwverenigingen zijn en wijken waarin ze vrijwel niets bezitten. Het bijzondere van Mariahoeve is dat de helft van de corporaties is, en de andere helft particulier bezit. Maar... dat is niet het enige dat de wijk bijzonder maakt. Een gesprek met drie mensen van de corporaties die in Mariahoeve actief zijn.

‘Het mooie van Mariahoeve is dat het dicht bij het centrum ligt, dicht bij Marlot, het is omringd door weilanden en ook nog naast de koningin!’, aldus Ernst. ‘Wij zien Mariahoeve als een groeibriljantje,’ vult Rob aan. ‘De wijk zit mooi in elkaar, ook al door het vele groen en de gemengde bevolking.’ ‘De gelaagdheid van het oorspronkelijke ontwerp is ook heel prettig,’ meldt Ernst nog, ‘hoger aan de randen en een goede afwisseling van hoogbouw en laagbouw.’ Richelle: ‘Het is een unieke wijk qua samenstelling van de bebouwing en van de bevolking. De wijk staat open voor iedereen, er wordt geen onderscheid gemaakt naar inkomen of etniciteit, en dat is toch redelijk uniek in Den Haag!’

Is er verschil tussen de functie van een corporatie nu en de woningbouwverenigingen uit de tijd dat Mariahoeve gebouwd werd?

‘Vroeger waren er veel kleinere woningbouwverenigingen die door fusies zijn gegroeid tot de huidige grote drie. Bij de bouw van Mariahoeve was er ook bezit van de

gemeente, toen die in 1992 zijn bezit ging privatiseren is het Gemeentelijk woningbedrijf opgegaan in Vestia.’

‘De functie van een corporatie is hetzelfde,’ meldt Rob. ‘Een woningbouwvereniging is altijd een idealistische en verantwoordelijke organisatie geweest. Vroeger lag het accent meer op het verhuren van woningen, nu bemoeien we ons ook met integrale gebiedsontwikkeling.’ Ernst: ‘Dat betekent dat we ons bezighouden met de fysieke kant van de woningbouw, het bouwen en beheren van complexen, maar ook met de sociale en economische kant.’ Richelle: ‘Corporaties hebben meer een sociale rol gekregen, ik zie dat duidelijk in mijn werk als woonconsulent. Vroeger waren we er alleen om problemen met overlast op te lossen, nu werken we veel meer samen in allerlei projecten als corporaties en met de gemeente.’

Bijtijds ingrijpen om gezond te blijven

Dat overleg is natuurlijk nodig voor de toekomstige ontwikkelingen in de wijk. ‘Net als mensen die ouder worden, hebben wijken onderhoud nodig om gezond te blijven. Iemand die vijftig is, zal zo minstens wel wat vullingen in zijn gebit hebben, bijvoorbeeld, als hij al niet ook aan andere dingen geopereerd is...’ vertelt Rob. ‘Daarover hebben wij voortdurend overleg met de partijen die er toe doen, zoals de gemeente, onderwijs, particuliere verhuurders, en natuurlijk de bewoners zelf.’ *Hoe gaat dat dan in zijn werk?* Ernst: ‘Nou ja, stel dat wij van plan zijn

om zoveel eengezinswoningen te gaan bouwen, en Vestia en Haagwonen willen dat ook, dan is het handig als je dat van elkaar weet. Dat werkt alleen als partijen ook bereid zijn om gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen voor het gebied. Dan krijg je een olievlekwerking die positief werkt.’

Het doet pijn als je je huis ziet slopen

Hoe loopt het overleg met de bewoners?

‘De kunst is om de bewoners zoveel mogelijk mee te nemen in het proces. We zien dat bewoners echt voor rede vatbaar zijn, en graag mee willen praten. De opkomst op informatieavonden is enorm, daar zijn we heel blij mee!’, aldus Ernst. Richelle: ‘Het is goed om te zien hoeveel bewoners voor hun wijk over hebben. Op die avonden zie je niet alleen de ‘oude’ bewoners die er al veertig jaar wonen, maar ook nieuwe bewoners die bewust voor de wijk gekozen hebben. Wij kunnen wel van alles vinden, maar we moeten het uiteindelijk hebben van de mensen die in de wijk wonen. En het valt op hoeveel bereidheid en begrip daar bestaat.’ ‘Natuurlijk doet het pijn als je je huis ziet slopen, dat begrijpen wij best. Dat zijn emotionele momenten. Maar we merken dat bewoners er wel begrip voor hebben dat een huis met enkel glas van 50, 60 m² niet meer van deze tijd is,’ zegt Rob.

‘We proberen ook de eindigheid van dit proces goed duidelijk te maken. De hele herinrichting van Mariahoeve zal zo’n tien jaar gaan duren, en dan is het goed om te laten

Rob van Eijkeren (Vestia)

Richelle Kluit (Haag Wonen)

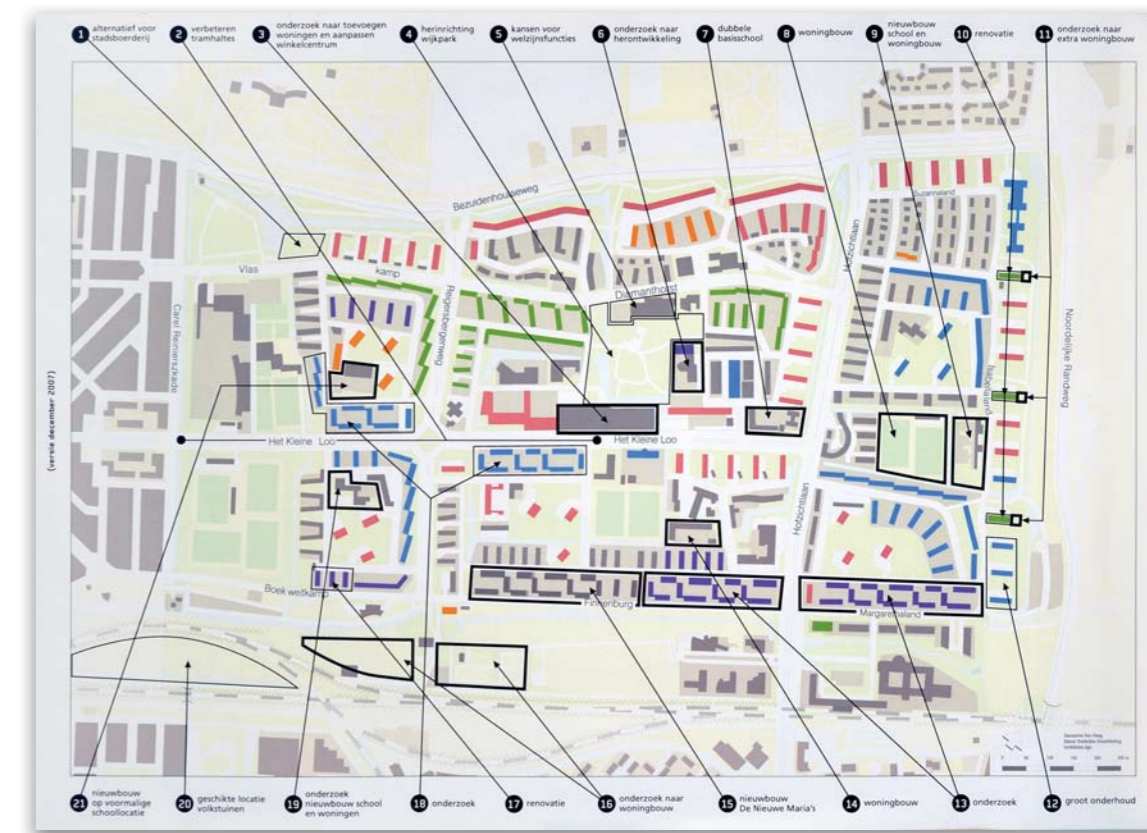
Ernst Detering (Staedion)

weten wanneer er wat gebeurt, zodat mensen weten dat ze niet eeuwig in een bouwput wonen,’ zegt Rob. ‘Communicatie is het sleutelwoord, maar dat kan ook z’n nadelen hebben. Als we al open zijn over plannen die nog op de tekentafel liggen, is het risico groot dat mensen denken dat dit plan al vastligt. Zoiets kan een eigen leven gaan leiden, dat is de keerzijde voor openheid, maar is het meer dan waard!’

Het overleg over Hongarenburg verdient geen schoonheidsprijs

Ondanks alle goede bedoelingen is het wel eens misgegaan met de communicatie?

‘Het proces van de sloop van Hongarenburg verdient geen schoonheidsprijs,’ vindt iedereen. ‘Dat proces heeft doordat men het niet eens kon worden met elkaar veel te lang geduurd, waardoor er echt van verloedering sprake was. Hier hebben we van geleerd! Doordat de planontwikkeling nu gezamenlijk wordt aangepakt door de gemeente en de corporaties kunnen dit soort toestanden voortaan vermeden worden.’

Meer variatie in bouwhoogte

Ieder van de twee, Gemeente en Gedeputeerde Staten, zullen een deel vaststellen. Men vertrouwt er op in 1961 de gehele ontworpen wijk te kunnen voltooien.

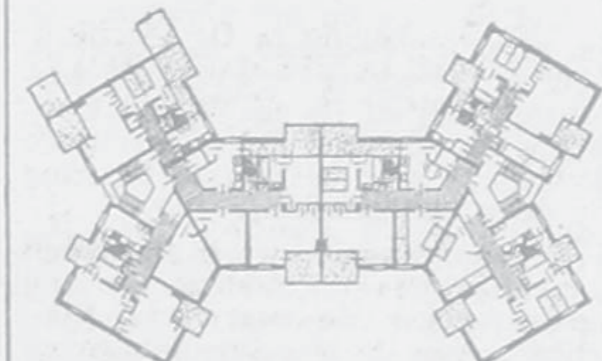
Mariahoeve betekent voor onze stadplanologen waarschijnlijk een zwanenzang. Binnen de gemeentegrenzen is de beschikbare grond praktisch uitgeput. Of annexatie uitkomst voor hen zou bieden is de vraag nu de idee van satellietsteden terrein wint en misschien ook de voorkeur verdient boven normale stadsuitbreiding. In de sanering wacht de Dienst voor Wederopbouw en Stadsontwikkeling nog een uitgebreide taak. Bovendien bestaat er gelukkig bij de planning veel samenwerking met de voorsteden Rijswijk, Voorburg en Wassenaar, zodat zich hier eveneens perspectieven openen.

Het plan, waarvan men hier een kaart vindt, is voortgekomen uit een wedstrijd. Zes leden van de staf van eerder genoemde dienst lieten hun gedachten gaan over de uitbreiding in de Veenpolder. Het schetsplan van ir F. v. d. Sluijs, adjunct-directeur van W. en S. werd aangewezen om te worden uitgewerkt.

De eerste aanblik van de kaart toont al dadelijk het sterk variërend karakter van de wijk. De mogelijkheid daartoe werd geopend door

moeten worden verwezenlijkt. Zomin als een schilder samen met tien opdrachtgevers een behoorlijk schilderij kan schilderen, zomin is het een planoloog mogelijk onder die omstandigheden een wijk te creëren, die in staat is aan te spreken door een eigen karakter en een bijzondere sfeer.

Zorgvliet is een waarschuwend voorbeeld. Grote mogelijkheden zijn daar verloren gegaan. Geregeld bleek men daar tot het doen van concessies bereid. Veelvuldig worden Dudoks ideeën de pas afgesneden. Vanzelfsprekend zal iedere planoloog zich er van bewust moeten zijn, dat hij een gebonden kunst

Fragment van gekoppeld ster-type, op de kaart rechts onderaan terug te vinden.

beoefent. Hij mag zijn scheppingen niet fixeren en zal ze tussentijds aan de laatste eisen moeten aanpassen.

Welgestelden en arbeiders

Men is tot de conclusie gekomen dat een gemengde bevolkingssamenstelling voor een harmonische ontwikkeling van het gemeenschapsleven het beste is. Deze conclusie zal in Mariahoeve worden toege-

Invloeden uit Scandinavië op nieuwe woningbouw

Enige tijd geleden hebben de directeur van de Dienst Wederopbouw en Volkshuisvesting, ir F. Bakker Schut, en enige architecten een reis naar Scandinavië gemaakt om de woningbouw te bestuderen, die daar een zeer progressief karakter draagt.

Die reis blijkt grote invloed gehad te hebben op het ontwerp voor Mariahoeve. Talrijke ideeën konden worden overgenomen. Om de gedachten te bepalen tekende de architect F. Ottenhof een aantal woningtypen. Deze zullen min of meer als leidraad gelden voor de toekomstige architecten.

De hoogbouw is voor het eerst op groter schaal aangepakt. Het kostenprobleem vormt daarbij de grote moeilijkheid. Voorlopig blijven de huizen in torenflats slechts bereikbaar voor welgestelden. Door het opdoen van ervaring in de hoogbouw hoopt men in de loop der jaren de kosten evenwel aanzienlijk te drukken.

Toepassing van deze flat met twee trappenhuisen en één liftinstallatie geschiedt in de premiesector.

In Mariahoeve zal men op verschillende plaatsen ook geknikte bouwstroken vinden. De ruimte van de woonkamer kan daardoor bewegelijker worden gemaakt. Tevens is er ruimte voor een ingebouwd woonbalkon.

Het opmerkelijkste zijn misschien

nog wel de woningen van het „gekoppelde ster-type”. Zoals bijgaan-tekening aangeeft, kan men hier op een woonlaag drie woningen laten uitkomen op één trappenhuis. In verband met de schaduwwerking moet het bouwen ervan in meer dan drie woonlagen ongeschikt geacht worden.

Vele types hebben uiterlijke vlakverdeling, die Mondriaans aandoeft. Een reactie op de flatbouw is de zogenaamde „split-level”. De woningen hebben dan een woonkamer van ongeveer 3,70 m hoogte. De eerste en derde woningen in de stapel krijgen daardoor een slaapgedeelte in twee lagen (hoogte 2,40 m). De voordelen zijn: woningen met een grote differentiatie, een „avontuurlijker” grondplan voor de huizen en een hoge ruime woonkamer.

„Split-level”-type met wisselend aantal lagen voor slaapgedeelte.

De planograaf Ei van Columbus

Stadsplanning is in enkele tientallen jaren tot een moeilijke wetenschap uitgegroeid. De materie is zo uitgebreid, de problemen zijn van zo verscheidene aard, dat zij voor één persoon nauwelijks in haar volledige omvang overzichtelijk blijft. De leek geeft er zich meestal geen rekenschap van, dat voor de eerste dragline haar werk begint tientallen commissies en instanties daar hun fiat aan gehecht hebben. De ontwikkeling van de planograaf — naar principes van de rekenliniaal — door de heer Chr. S. Th. Bakkers van de Dienst W. en S. betekende een welkome efficiënter werkwijze. Met behulp van een groot wandbord is nu in een oogopslag te zien waar en wanneer met een bepaalde procedure moet worden begonnen om vertraging in de bouwactiviteit te voorkomen. Dit ei van Columbus trok ook in het buitenland al belangstelling en zal zeker in de toekomst op ruimer schaal worden toegepast.

waarin naast de brandweerkazerne ook een politiebureau zal worden gevestigd, doen B. en W. de Raad toekomen. Het is echter de bedoeling, dat voorshands zal worden volstaan met de bouw van de brandweerkazerne, welke het meest urgent is, terwijl de bouw van het politiebureau later zal worden uitgevoerd.

De gebouwen van de brandweerkazerne zullen grotendeels komen te staan aan de Rhenenstraat. Zij zullen de volgende vertrekken bevatten: in het souterrain: een garderobe, een droogkamer, een rijwielstalling, een bergplaats voor brandstof, een ruimte voor het opstellen van de ketels voor de centrale verwarmingsinstallatie en twee kamers ten gebuik voor de luchtbescherming.

Op de beganegrond: Een remise, waarin 4 brandweerwagens kunnen worden opgesteld, zodanig op het kruispunt Soesterberg-Rhenenstraat gesitueerd, dat op de eenvoudigste en snelste wijze in diverse hoofdrichtingen kan worden vertrokken. Twee van deze vier standplaatsen zijn ook van de binnenplaats uit bereikbaar.

Voorts zijn hier ontworpen een hal, een vertrek voor de onderbrandmeesters, een telefoonkamer, een vertrek voor de brandmeester, een garderobe, de wacht voor de dienstdoende brandwachten, een eetkamer met keuken, alsmede een kleine werkplaats voor het herstellen van gas- en rookmaskers en voor het verrichten van kleine reparaties aan onderdelen van brandweerauto's en dergelijke. Op het binnenterrein zijn 2 garages, een

worden gemaakt voor berging van diverse magazijngoederen, onderdelen van brandweerauto's, reserve beddegoed, enz.

De kosten van de bouw van de brandweerkazerne worden geraamd op f 1.350.000. Hierin is begrepen een bedrag van f 115.000 voor meubilair en stoffering, alsmede f 130.400 voor centrale verwarmings- en warmwaterinstallatie.

B. en W. geven de Raad in overweging tot de bouw van deze brandweerkazerne aan de Rhenenstraat te besluiten.

BENOEMINGEN BIJ DE P.T.T.

Bij beschikking van de minister van Verkeer en Waterstaat zijn ingaande 1 Juli de volgende inspecteurs in algemene dienst der P.T.T. benoemd tot directeur van het postdistrict in de achter hun naam vermelde plaats:

L. J. H. Kersten te Haarlem G. Kruimer te Utrecht, P. J. Waale te Middelburg, H. W. J. Verberne te 's-Hertogenbosch, H. C. van Aart te Maastricht, G. F. Mollenkramer te Arnhem, W. A. L. G. M. Jeurgens te Zwolle, en T. J. Pik te Leeuwarden.

Bij beschikking van de directeur-generaal der P.T.T. zijn benoemd tot referendaris der P.T.T. de referendarissen 2e klasse der P.T.T. J. Smit te Rotterdam (Postdistrict), J. R. M. Nijst te 's-Gravenhage (Centrale Directie) en J. P. van Ege- raat te Rotterdam (Postdistrict).